

SHOHLAR

(BIRINCHI KITOB)

Kirish

“Shohlar (birinchi kitob)”da Isroil yurtida tuzumning o‘zgarishi, ya’ni xalqqa endi oldingidek hakamlar emas, balki shoh hukmronlik qilishi bilan bog‘liq bo‘lgan voqealar bayon qilinadi. Xalqning so‘nggi hakami Shomuil payg‘ambar, Isroilning birinchi shohi Shoul va Xudo tanlagan navbatdagi shoh Dovud kitobning bosh qahramonlaridir.

“Shohlar (birinchi kitob)” va “Shohlar (ikkinchi kitob)”ning asl nusxasi bitta ibroniycha kitob bo‘lib, ikkala qismini bitta o‘ramga joylash uzunlik qilgani uchun, kitob ikki qismga — “Shohlar (birinchi kitob)” va “Shohlar (ikkinchi kitob)”ga bo‘lingan.

“Shohlar (birinchi kitob)”ning ilk qismida (1-7-boblar) Shomuil payg‘ambarning hayoti to‘g‘risida hikoya qilinadi. Shomuil Isroilga hujum qilayotgan g‘animlarga qarshi jangda Isroil lashkariga yordam beradi. Lekin Shomuil keksaygach, lashkarga shoh yo‘lboshchilik qilsin deb, xalq Xudodan bir shoh so‘rashga qaror qilib, Xudoni ranjitadi. Chunki shu paytgacha Xudoning O‘zi Isroil xalqining Shohi edi. Xalq Xudodan bir shoh so‘raganda esa, Isroil taxtiga inson o‘tiradi. Shunga qaramay, Xudo taxtga o‘tqazgan insonni vositachi sifatida ishlatib, O‘zi xalqning haqiqiy Shohi bo‘lib qolaveradi.

Kitobning ikkinchi qismida (8-15-boblar) Xudo Shomuilga Shoulni Isroilning birinchi shohi qilib tayinlash to‘g‘risida amr beradi. Shoul va uning to‘ng‘ich o‘g‘li Yo‘natan Ommon hamda Filist xalqlariga qarshi olib borgan ko‘p janglarda g‘olib chiqadilar, lekin Shoul Xudoga chin dildan itoat etmaydi. Shoulning itoatsizligi oqibatida Xudo uni shoh sifatida rad etib, uning naslini Isroil taxtidan mahrum qiladi.

Kitobning uchinchi qismida (16-31-boblar) Xudo Shomuilga Dovud ismli yosh yigitni navbatdagi shoh qilib tayinlash to‘g‘risida amr beradi. Kitobda yana Dovud bahaybat Filist jangchisi Go‘liyotni o‘ldirgandan keyin tez orada milliy qahramon bo‘lib ketgani to‘g‘risida ham hikoya qilinadi. Dovud tobora obro‘-e‘tibor orttirib boraveradi. Shoul esa Dovuddan shubhalanadi. Garchi Dovud Shoulning qizi Mixalga uylangan va Shoulning to‘ng‘ich o‘g‘li Yo‘natan bilan qadrdon do‘st bo‘lsa ham, Shoul Dovudni o‘ldirish payiga tushadi. “Shohlar (birinchi kitob)”ning qolgan qismida Dovudning Shouldan qochib qutulgani va sahroda o‘zining kichik lashkariga yo‘lboshchi bo‘lgani to‘g‘risida hikoya qilinadi.

Kitob Shoul va uning uch o‘g‘li Filist lashkari bilan bo‘lgan jangda halok bo‘lgani to‘g‘risidagi ayanchli voqealar bilan tugaydi. Tanlangan shohning muvaffaqiyati yoki mag‘lubiyati Xudoga bo‘lgan itoatkorligiga bevosita bog‘liq, degan g‘oya kitobda yaqqol sezilib turadi.

1-BOB

Elqana va uning Shilo‘dagi oilasi

¹ Efrayim qirlarida joylashgan Rama* shahrida bir odam yashardi. Uning ismi Elqana bo‘lib, Efrayim qabilasining Zuf urug‘idan bo‘lgan Yeroxam deganning o‘g‘li edi. Yeroxam — Elixuning o‘g‘li, Elixu — To‘xuning o‘g‘li, To‘xu — Efrayim qabilasiga

mansub bo'lgan Zufning o'g'li edi. ² Elqananing Xanna va Paninna ismli ikki xotini bo'lib, Paninnaning bolalari bor edi—yu, Xanna befarzand edi.

³ Elqana har yili Sarvari Olamga sajda qilib, qurbonlik keltirmoq uchun o'z shahridan Shilo'ga* borardi. Shilo'da Elax degan odamning Xo'fnax va Finxaz degan ikki o'g'li bo'lib, ular Egamizning ruhoniylari edilar.

⁴ Elqana qurbonlik qilgan kuni xotini Paninnaga, o'g'illari bilan qizlariga bir ulushdan* bersa, ⁵ Xannaga esa yaxshi joyidan bir ulush berardi*. Chunki Egamiz Xannani bepusht qilib qo'ygan bo'lsa ham, Elqana uni yaxshi ko'rardi. ⁶ Xannani Egamiz befarzand qilib qo'ygani uchun, kundoshi Paninna Xannaga qattiq ozor berib xafa qilardi. ⁷ Har yili Xanna Egamizning uyiga* borganda ham shu voqea yuz berardi: Xannani kundoshi xafa qilar, u esa yig'lab hech narsa yemasdi. ⁸ Eri Elqana esa:

— Xanna, nega yig'layapsan, nimaga ovqat yemayapsan? — derdi. — Nimaga bu qadar g'amingsan? Sen uchun men o'nta o'g'ildan ham afzal emasmanmi?!

Xanna va ruhoniylar Elax

⁹ Bir kuni ular Shilo'da yeb—ichib bo'lganlaridan keyin, Xanna o'rnidan turdi. Ruhoniylar Elax Egamizning uyi eshigi yonidagi kursida o'tirgan edi. ¹⁰ Xanna dili xufton, achchiq—achchiq yig'lab, Egamizga ibodat qilib, ¹¹ shunday va'da berdi:

— Ey Sarvari Olam! Shu cho'ringning qayg'usiga nazar solib, uni yodga olsang, cho'ringni unutmay, unga bir o'g'il ato etsang, o'sha o'g'limni umrbod Senga nazr qilgan bo'lardim*, uning boshiga ustara tegmasdi.

¹² Xanna Egamiz huzurida uzoq vaqt ibodat qildi. Elax esa uning og'ziga qarab turardi. ¹³ Xanna ichida gapirar, ovozi eshitilmas, faqat lablari qimirlardi. Shuning uchun Elax Xannani mast bo'lsa kerak, deb o'yladi:

¹⁴ — Qachongacha sarxush bo'lib yurasan?! Endi sharobdan voz kech! — dedi.

¹⁵ — Yo'q, unday emas, hazratim, — dedi Xanna. — Men ko'ngli g'amga to'la bir ayolman. Na sharob ichganman, na bo'za. Faqat yuragimdagini Egamga to'kib solyapman. ¹⁶ Bu cho'ringizni allaqanday yaramas xotin deb o'ylamang. G'am—qayg'ularim ko'pligidan, shu paytgacha ibodat qilyapman.

¹⁷ — Eson—omon bor, — dedi Elax. — Isroil xalqining Xudosi tilagingni bajo keltirsin.

¹⁸ — Men, cho'ringizni iltifotingizga sazovor biling, — dedi Xanna. So'ng borib ovqat yedi, endi chehrasi g'amgin emas edi.

Shomuil tug'iladi va Xudoga bag'ishlanadi

¹⁹ Ertasiga Elqana oilasi bilan tong saharda turib, Egamizga sajda qilishdi. Keyin Ramaga — uylariga qaytib kelishdi. Elqana xotini Xanna bilan qovushdi. Egamiz Xannaga marhamat qildi. ²⁰ Xanna homilador bo'ldi va vaqt—soati yetib o'g'il tug'di. “Uni Egamizdan tilab oldim”, deb otini Shomuil* qo'ydi.

²¹ Elqana Egamizga atab yillik qurbonlik marosimini o'tkazish va va'dasini ado etish uchun oilasi bilan birga Shilo'ga bordi. ²² Xanna bu safar bormadi. U eriga:

— Go'dak ko'krakdan chiqqandan keyin* olib boraman, u Egamizning huzurida bo'lib, Unga xizmat qiladi, umr bo'yi o'sha yerda qoladi, — dedi.

²³ — Senga nima ma'qul bo'lsa, shunday qilaver, — dedi Elqana. — Go'dak ko'krakdan chiqquncha shu yerda bo'l. Egamiz O'z va'dasini bajo qilsin*.

Xanna uyda qolib, o'g'li ko'krakdan chiqquncha, uni emizdi. ²⁴ Kichkintoy ko'krakdan chiqdi. So'ng Xanna uch yoshli buqa*, bir tog'ora* un va bir mesh sharob olib, o'g'lini

Egamizning Shilo'dagi uyiga olib keldi. Bola hali yosh edi. ²⁵ Buqani so'yishgandan keyin, bolani Elaxning oldiga olib kelishdi.

²⁶ — Ey hazrat, meni eslaysizmi? — dedi Xanna. — Shu yerda, huzuringizda turib Egamga ibodat qilgan o'sha ayol menman. ²⁷ Men mana shu bola uchun Egamga iltijo qilgan edim, Egam tilagimni bajo qildi. ²⁸ Shuning uchun uni Egamga bag'ishladim, umr bo'yi Unga atalgan bo'lsin, dedim.

Ular* shu yerda Egamizga sajda qildilar.

2-BOB

Xannaning ibodati

¹ Xanna shunday ibodat qildi:

“Egam tufayli ko'nglim tog'day ko'tarildi,
Quvvatimni oshirgan O'shadir.
Dushmanlarim oldida maqtanarman,
Najot berganing uchun sevinarman.

² Egam — tanho va Muqaddas Xudo,
Ha, Sendan boshqasi yo'q, ey Egam.
Xudoyimizday qoya yo'qdir.

³ Ortiq manmanlikka berilmang og'iz ko'pirtirib,
Og'zingizdan kibrli so'zlar chiqmasin.
U hammasini biladigan Xudodir,
U odamlarning xatti-harakatini hukm qiladi.

⁴ Kuchlilarning yoylari sinib ketadi,
Ojizlar quvvat kamarini bog'laydi.

⁵ To'q bo'lganlar luqma non uchun mardikordirlar,
Och bo'lganlar esa endi to'qdirlar.
Befarzand ayol yetti bola tug'ar,
Serfarzand ayol esa kimsasiz qolar.

⁶ Jonni oladigan ham Egamizdir,
Jonni ato qiladigan ham Egamizdir.
O'liklar diyoriga* U tushirar va
Yana qayta olib ham chiqar.

⁷ U kimnidir yo'qsil, kimnidir boy qilar,
Kimnidir yerga urar, kimnidir yuksaltirar.

⁸ Bechorahollarni U tuproqdan ko'tarar,
Faqirlarni axlatdan olib chiqib yuksaltirar.
Ularga shahzodalar yonidan joy berar,
Shuhrat taxtini meros qilib berar.

Chunki Egamnikidir zamin ustunlari*,
Ustunlarning ustiga qo'ygandir U olamni.

⁹ Sodiq bandalarini U himoya qilar,

Fosiqlar esa zulmatda so‘nib qolar.
Zero, kuch ila zafarga yetishmas inson.

¹⁰ Egamizga qarshi turganlar parcha–parcha bo‘lajak,
Xudoyi Taolo ularga qarshi osmonni gumburlatajak.
Butun olamni Egamiz hukm qilajak,
O‘zi moy surtib tanlagan shohiga kuch ato etib,
Uning quvvatini oshirajak.”

¹¹ Shundan keyin Elqana oilasi bilan Ramaga — uyiga jo‘nadi. Kichkina Shomuil esa ruhoniy Elaxning huzurida qoldi va Egamizga xizmat qila boshladi.

Elaxning yaramas o‘g‘illari

¹² Elaxning o‘g‘illari yaramas yigitlar edi. Ular Egamizni hurmat qilmas, ¹³ xalq oldidagi o‘z ruhoniylik burchlarini mensimasdilar. Birortasi kelib qurbonlik so‘yib, go‘shini qaynatayotganda, Elax o‘g‘illarining xizmatkori uch tishli sanchqi bilan kelardi. ¹⁴ Xizmatkor sanchqini qozonga yoki tovaga tiqardi. Sanchqiga ilinganini Elaxning o‘g‘illariga olib borardi. Ular Shilo‘ga kelgan Isroil xalqining hammasiga shunday munosabatda bo‘lishardi. ¹⁵ Hatto qurbonlikning yog‘ini kuydirmasdan oldin*, ruhoniyning xizmatkori kelib, qurbonlik qilayotgan odamga shunday derdi:

— Ruhoniya qovurish uchun go‘sh ber! U sendan qaynatilganidan emas, xomidan qabul qiladi.

¹⁶ Qurbonlik qilayotgan odam:

— Oldin Egamizga atab qurbonlikning yog‘ini kuydirib olay, keyin xohlaganingcha olaver, — deydigan bo‘lsa, xizmatkor:

— Yo‘q, hozir berasan, yo‘qsa zo‘rluk bilan tortib olaman, — deb javob berardi.

¹⁷ Elax o‘g‘illarining bu gunohi Egamiz oldida juda og‘ir edi, chunki ular Egamizga atalgan nazr–niyozlarga shunday hurmatsizlik qilishardi.

Yosh Shomuil Shilo‘da

¹⁸ Yosh Shomuil esa shu paytda ruhoniylarning muqaddas libosini* kiyib, Egamiz huzurida xizmat qilib yurardi. ¹⁹ Har yilgi qurbonlikni ado etish uchun onasi bilan otasi bu yerga kelishar, onasi o‘zi tikkan kiyimni* o‘g‘liga olib kelardi. ²⁰ Ruhoniy Elax esa Elqana bilan uning xotinini duo qilib, Elqanaga: “Xudodan tilab olib, Unga bag‘ishlagan farzandingning o‘rniga Egamiz senga shu xotindan yana farzandlar bersin”, deb aytardi. Shundan keyin ular uylariga ketishardi.

²¹ Egamiz Xannaga g‘amxo‘rlik qildi. U homilador bo‘lib, yana uch o‘g‘il, ikki qiz tug‘di. Yosh Shomuil esa Egamizning huzurida o‘sib–ulg‘aydi.

Elax va uning o‘g‘illari

²² Elax juda keksayib qolgan edi. U o‘g‘illarining jamiki Isroil xalqiga yomon munosabatda bo‘lishayotganini, Uchrashuv chodiriga* kiraverishda xizmat qiladigan ayollar* bilan zino qilishayotganini eshitib turardi. ²³ Elax o‘g‘illariga derdi:

— Nimaga bunday qilyapsizlar? Qilayotgan qabih ishlaringiz hammaning og‘zida.

²⁴ Bunday qilmanglar, o‘g‘illarim! Egamizning xalqi orasida yoyilgan gap–so‘zlar yaxshi emas. ²⁵ Odam odamga qarshi gunoh qilsa, Xudo vositachilik qiladi. Ammo odam Egamizga qarshi gunoh qilsa, o‘rtada kim vositachilik qila oladi?!

Biroq o'g'illari otalarining gapini quloqlariga olmasdilar. Shuning uchun Egamiz ularni o'ldirishga qaror qilib qo'ygan edi.

²⁶ Yosh Shomuil esa ulg'ayib, Egamizning va xalqning olqishiga sazovor bo'layotgan edi.

Elax xonadoni haqida bashorat

²⁷ Bir kuni Elaxning oldiga bir payg'ambar kelib, shunday dedi:

— Egamiz senga aytmoqda: “Isroil xalqi Misr yurtida fir'avnga qul bo'lib yurganda, O'zimni ota-bobolaringga zohir qildim—ku! ²⁸ Bobong Horun Mening qurbongohimga chiqsin, qurbonlik kuydirib, oldimda efodni kiyib yursin deb, jamiki Isroil qabilalari orasidan Men uni O'zimga ruhoniyl qilib tanlab olgan edim. Buning ustiga, Horun avlodining ulushi bo'lsin deb, hamma kuydiriladigan qurbonliklardan ham berdim.

²⁹ Shunday bo'lgach, Men buyurgan qurbonlik va nazrlarni nimaga pisand qilmayapsizlar?! Nimaga xalqim Isroil bergan hamma nazrlardan eng yaxshi ulushlarni olib o'zingiz yeb semiryapsizlar?! Nimaga o'g'illaringni Mendan ortiq ko'ryapsan?!

³⁰ Shuning uchun Men, Isroil xalqining Xudosi — Egangiz, aytamanki, avlodning va otangning avlodi Menga abadiy xizmat qiladilar, deb aytgan bo'lsam ham, endi bunday bo'lmaydi! Meni izzat qilganni Men ham izzat qilaman, Meni xor qilgan esa sharmanda bo'lar. ³¹ Shunday kunlar yaqinlashmoqda: Men sening va otangning xonadonini yo'qotaman. Natijada xonadoningdagi hamma kimsa ajalidan besh kun burun o'ladi.

³² Men Isroil xalqi ustiga yog'diradigan rohat-farog'atni sen ko'rib, kulfat ichra ularga hasad qilasan. Sening xonadoningdan hech kim uzoq umr ko'rmaydi. ³³ Xonadoningdan faqat bittasini yo'q qilmasdan asrab qolaman. Lekin uning ko'zlari yoshga, yuragi g'am-g'ussaga to'ladi. Butun xonadoning ahli juvonmarg ketadi. ³⁴ Ikkala o'g'ling — Xo'fnax bilan Finxazning boshiga tushadigan ko'rgilik senga bir alomat bo'lsin: ikkovi ham bir kunda nobud bo'ladi.

³⁵ Mening xohish-irodamni amalga oshiradigan sadoqatli bir ruhoniyni O'zim uchun tayin etaman, u ko'nglimdagiday xizmat qiladi. Uning avlodini boqiy qilaman, Men moy surtib tanlagan shoh oldida u umr bo'yi xizmat qiladi. ³⁶ Xonadoningda tirik qolgan har bir odam qora chaqaga va bir burda nonga zor bo'lib uning oldiga keladi, o'tinaman, menga biror ruhoniylilik vazifasini ber, tirikchiligimni o'tkazib turay, deb yolvorib ta'zim qiladi.”

3-BOB

Xudo Shomuilga sado beradi

¹ O'spirin Shomuil Elaxning qo'li ostida Egamizga xizmat qilib yurardi. O'sha paytlari Egamizning kalomi kam kelar, vahiy ham ahyon-ahyonda bo'lardi.

² Elaxning ko'zlari xiralashib, ko'rmaydigan bo'lib qolgan edi. Bir kuni kech kirganda Elax yotog'ida yotardi. ³ Shomuil esa Egamizning Ma'badida* yotgan edi, Xudoning Sandig'i ham o'sha yerda edi. Xudoning chirog'i* hali ham yonib turardi. ⁴ Shu payt Egamiz Shomuilni chaqirib qoldi. Shomuil:

— Labbay, hazratim! — deb ovoz berdi va ⁵ Elaxning oldiga yugurib kelib:

— Meni chaqirgan edingiz, shu yerdaman, — dedi.

— Yo'q, seni men chaqirmadim, qayt, borib joyingga yot, — dedi Elax. Shomuil qaytib borib yotdi. ⁶ Egamiz yana:

— Shomuil! — deb chaqirdi. Shomuil yana turib, Elaxning oldiga kirdi va:

— Meni chaqirgan edingiz, shu yerdaman! — dedi.

— Chaqirganim yo‘q, o‘g‘lim, qayt, borib joyingga yot, — dedi u.

⁷ Shomuil Egamizni hali tanimas, Egamizning kalomi hali unga ayon bo‘lmagan edi.

⁸ Egamiz uchinchi marta Shomuilga sado berdi. Shomuil o‘rnidan turib Elaxning oldiga keldi—da:

— Meni yana chaqirdingiz—ku, men shu yerdaman, — dedi. Shunda Elax bildiki, o‘spirinni Egamiz chaqirayotgan ekan. ⁹ Elax Shomuilga dedi:

— Borib joyingga yot, o‘sha ovoz seni yana chaqirib qolsa, “Gapiraver, ey Egam, quling tinglayotir”, degin.

Shomuil borib, joyiga yotdi. ¹⁰ Egamiz o‘sha yerda zohir bo‘ldi va oldingiday:

— Shomuil, Shomuil! — deb chaqirdi.

— Gapiraver, ey Egam! Quling tinglayotir! — deb javob berdi Shomuil. ¹¹ Egamiz dedi:

— Shomuil! Men Isroilda shunday bir ish qilmoqchimanki, eshitganning boshidan hushi uchadi. ¹² O‘sha kuni Men Elaxning xonadoni to‘g‘risida nima aytgan bo‘lsam, hammasini bajo qilaman, boshlagan ishimni oxiriga yetkazaman. ¹³ Elaxga, sening xonadoningni to‘ abad jazolayman, deb uni ogohlantirgan edim. Uning o‘g‘illari ko‘p gunoh qilib, o‘zlariga la‘nat orttirdilar. Elax esa buni bila turib, ularni tergamadi. ¹⁴ Shu sababdan ont ichib aytamanki, Elax xonadonining bu gunohlarini aslo kechirmayman. Ularning qilgan gunohlarini to‘ abad qurbonligu nazr qilish bilan yuvib bo‘lmaydi.

¹⁵ Shomuil ertalabgacha o‘rnida yotdi. Keyin turib, Egamizning uyi* eshiklarini ochdi. O‘sha vahiyini Elaxga aytishdan qo‘rqdi. ¹⁶ Shu payt Elax:

— Shomuil, o‘g‘lim! — deb chaqirdi.

— Labbay, shu yerdaman, — deb Shomuil Elaxga yaqin keldi.

¹⁷ — Egamiz senga nimalar dedi? — so‘radi Elax. — Zinhor mendan yashira ko‘rma. Egamizning senga aytgan gaplaridan birortasini mendan yashirsang, Xudo seni yomon ko‘yga solsin, hatto undan battarroq‘ini qilsin!

¹⁸ Shomuil Elaxdan hech narsani yashirmay aytib berdi.

— U Egamizdir, — dedi Elax, — Unga nima ma‘qul bo‘lsa, o‘shani bajo qiladi.

¹⁹ Shomuil ulg‘ayaverdi, Egamiz doimo u bilan birga bo‘ldi, Shomuil bashorat qilgan hamma narsani Egamiz ro‘yobga chiqardi. ²⁰ Dandan Bershebagacha bo‘lgan jamiki Isroil xalqi Shomuil haqiqatan ham Egamizning payg‘ambari ekanligini bildi. ²¹ Egamiz Shilo‘da yana takror–takror zohir bo‘lib, o‘sha yerda O‘z kalomi orqali Shomuilga ayon bo‘lardi.

4–BOB

¹ Butun Isroilda Shomuilning so‘zi vojib edi.

Muqaddas Ahd sandig‘i qo‘ldan ketadi

Shu orada* Filistlar urush boshlagan edi, Isroil lashkari ularga qarshi otlandi. Isroil lashkari Evanzor degan joyda, Filistlar esa Ofoq shahrida* qarorgoh qurdilar. ² Filistlar Isroil lashkariga qarshi saf tortdilar. Jang boshlandi, Filistlar Isroil lashkarini mag‘lub qildilar. Jang maydonida to‘rt mingga yaqin Isroil sipohlari nobud bo‘ldi. ³ Lashkar qarorgohga qaytgach, Isroil oqsoqollari shunday dedilar:

— Nima uchun bugun Egamiz bizni Filistlarga mag‘lub qilib berdi? Egamizning Ahd sandig‘ini Shilo‘dan bu yerga olib kelaylik. Ahd sandig‘i bizning oramizda borsin, toki bizni g‘animlarimizning qo‘lidan qutqarsin.

⁴ Oqsoqollar ikki karub* orasida taxt qurgan Sarvari Olamning Ahd sandig‘ini Shilo‘dan olib kelish uchun odamlarni yubordilar. Elaxning ikkala o‘g‘li — Xo‘fnax bilan Finxaz ham Xudoning Ahd sandig‘ini jang bo‘layotgan joyga olib kelish uchun yordamlashdilar. ⁵ Egamizning Ahd sandig‘ini qarorgohga olib kelishganda, hamma Isroil xalqi shunday baland ovoz bilan baqirishdiki, hatto yer turgan joyidan qo‘zg‘alib ketdi. ⁶ Filistlar shovqin–suronni eshitib:

— Ibroniylar qarorgohida nega bunchalik qattiq baqir–chaqir bo‘lyapti ekan? — deyishdi. Keyin Egamizning Sandig‘ini qarorgohga olib kelganlarini bilib, ⁷ qo‘rqib ketishdi:

— Xudolari qarorgohga kelibdi, endi sho‘rimiz quriydi! Bunaqasini hech qachon eshitmagandik! ⁸ Oh, sho‘rimiz qursin! Bunday qudratli xudolarning* qo‘lidan kim bizni xalos qiladi? Sahroda Misrliklarni har baloga giriftor qilgan xudolar o‘shalar–ku! ⁹ Dadil bo‘ling, ey Filistlar! Mard bo‘linglar! Aks holda, ibroniylar sizlarga qanday bo‘ysungan bo‘lsalar, sizlar ham ularga shunday bo‘ysunib qolasizlar. Shuning uchun mardona kurashib, jang qilinglar!

¹⁰ Shundan so‘ng Filistlar qattiq hujum qilib, Isroil lashkarini mag‘lub etdilar. Isroil lashkarining bari uylariga qochib qoldi. Isroil lashkari shunchalik katta talafot ko‘rdiki, ular o‘ttiz ming piyoda sipohidan ayrildi. ¹¹ Xudoning Sandig‘i ham qo‘ldan ketdi, Elaxning ikkala o‘g‘li — Xo‘fnax bilan Finxaz esa halok bo‘ldi.

Elaxning o‘limi

¹² Benyaminlik bir odam jang maydonidan qochib, o‘sha kuniyoq Shilo‘ga* yetib keldi. U qayg‘udan kiyimlarini yirtgan, boshiga tuproq sochgan edi. ¹³ O‘sha odam Shilo‘ga yetib kelganda, Elax Xudoning Sandig‘iga biror narsa bo‘lishidan xavotirlanib, yo‘l yoqasida kursida kutib o‘tirgan edi. Haligi odam shaharga kirib, bo‘lib o‘tgan voqealarni aytib bergan edi, butun shahar ahli dod–faryod ko‘tardi. ¹⁴ Elax shovqin–suronni eshitib:

— Nimaga bunchalik shovqin? — deb so‘radi. O‘sha odam, bo‘lgan voqeadan Elaxni xabardor qilib qo‘yay deb, darrov uning yoniga keldi. ¹⁵ O‘sha paytda Elax to‘qson sakkiz yoshda bo‘lib, ko‘zlari xiralashgan, yaxshi ko‘ra olmasdi. ¹⁶ Haligi kishi Elaxga:

— Men jang maydonidan kelyapman, u yerdan bugun qochib keldim, — dedi.

— Nima bo‘ldi, o‘g‘lim? — deb so‘radi Elax. ¹⁷ Xabar keltirgan odam shunday dedi:

— Isroil lashkari Filistlarning oldiga tushib qochdi. Lashkar katta talafot ko‘rdi. Ikkala o‘g‘lingiz — Xo‘fnax bilan Finxaz ham halok bo‘ldi. Xudoning Sandig‘i esa qo‘ldan ketdi.

¹⁸ Elax hali ham darvoza yonidagi kursida o‘tirgan edi. Xabarchi, Xudoning Sandig‘ini Filistlar tortib oldi, deb aytishi bilan Elax kursidan orqasi bilan yiqildi. Keksaligi va semizligidan bo‘yni sinib, o‘sha zahoti jon berdi. U Isroilda qirq yil hakamlik qilgan edi.

Finxazning xotini vafot etadi

¹⁹ Elaxning kelini — Finxazning xotini homilador bo‘lib, yaqin orada ko‘zi yorishi kerak edi. “Xudoning Sandig‘i qo‘ldan ketdi, qaynatang va ering o‘ldi” degan xabarni eshitishi bilanoq uni to‘lg‘oq tutib qoldi. U yerga cho‘nqayib o‘tirib, tug‘ib qo‘ydi. ²⁰ Doya

xotinlar unga o'limi oldidan:

— Qo'rqma, o'g'il tug'ding, — dedilar. Lekin u e'tibor bermadi, biror so'z ham aytmadi. ²¹ Xudoning Sandig'i qo'ldan ketgani uchun, qaynatasi bilan eri o'lgani uchun u:

— Isroildan ulug'vorlik ketdi, — deya chaqaloqqa Ixabod* deb ism qo'ydi. ²² Keyin u yana:

— Xudoning Sandig'i qo'ldan ketdi, Isroildan ulug'vorlik ketdi, — dedi.

5-BOB

Ahd sandig'i Ashdod va Exronga suriladi

¹ Filistlar Xudoning Sandig'ini qo'lga kiritganlaridan keyin, uni Evanzordan Ashdod shahriga* olib ketishdi. ² Uni Filistlarning xudosi Do'g'on uyiga olib borib, Do'g'on haykali yoniga joylashtirishdi. ³ Ashdodliklar ertasiga saharda turib qarashsa, Do'g'on Egamizning Sandig'i oldida yuzi bilan yerga ag'darilib yotgan ekan. Shunda Do'g'onni ko'tarib, joyiga turg'izib qo'yishdi.

⁴ ertasiga yana saharda turib qarashsa, Do'g'on Egamizning Sandig'i oldida yuzi bilan yerga ag'nab yotgan ekan. Bu safar Do'g'onning boshi bilan ikkala qo'li sinib, ostonada yotgan, faqat gavdasi butun qolgan ekan, xolos. ⁵ Shuning uchun Do'g'on ruhoniylari va Do'g'on uyiga kelib sajda qiluvchilarning birortasi bugungacha* Ashdoddagi bu joyning ostonasini bosmaydi, ular ostonani hatlab, ichkariga kirishadi.

⁶ Egamiz Ashdod aholisini va uning atrofidagi qishloqlar aholisini qattiq jazoladi. Ularni chipqonga giriftor qilib, katta kulfat keltirdi. ⁷ Ashdodliklar bo'lib turgan voqealarni ko'rgach:

— Isroil Xudosining Sandig'i endi biz bilan qolmasin, chunki u o'zimizga ham, xudoyimiz Do'g'onga ham og'ir kulfat keltirdi, — deyishdi. ⁸ So'ngra xabarchilar jo'natib, hamma Filist beklarini chaqirtirib kelishdi:

— Isroil Xudosining Sandig'ini nima qilamiz? — deb so'rashdi Ashdodliklar.

— Isroil Xudosining Sandig'i Gatga yuborilsin, — deyishdi Filist beklari.

Shunday qilib, Isroil Xudosining Sandig'i Gat shahriga jo'natib yuborildi. ⁹ Ammo Sandiq u yerga keltirilgandan keyin, Egamiz o'sha shaharga ham balo-qazo keltirdi. Shaharni qattiq vahima bosdi. Egamiz butun shahar aholisini, kattayu kichikni yana chipqonga muftalo qildi. ¹⁰ Shundan keyin Isroil Xudosining Sandig'ini Exron shahriga jo'natishdi.

Xudoning Sandig'i Exronga kirar-kirmas, Exronliklar:

— O'zimizni va xalqimizni qirib tashlagani Isroil Xudosining Sandig'ini bizga olib kelishdi! — deb shovqin soldilar. ¹¹ Xabarchilar jo'natib, Filistlarning hamma beklarini to'plab, shunday dedilar:

— Isroil Xudosining Sandig'ini kelgan joyiga qaytarib yuboringlar, tag'in o'zimiz ham, xalqimiz ham qirilib ketmaylik.

Shaharning har tarafida o'lim vahimasi hukm surardi. Xudo ularga og'ir jazo yuborgan edi. ¹² Omon qolganlarning hammasiga esa chipqon chiqdi. Shahar ahlining ohu fig'oni ko'klarni o'rladi.

6–BOB

Ahd sandig'i Isroilga qaytib keladi

¹ Egamizning Sandig'i Filistlar hududida yetti oy qolib ketdi. ² Filistlar o'zlarining ruhoniylari va folbinlarini chaqirib:

— Isroil Xudosining Sandig'ini nima qilamiz, uni o'z yeriga qanday qaytaramiz?

Bizga o'rgating, — deyishdi. ³ Ruhoniylar bilan folbinlar shunday javob berdilar:

— Sandiqni orqaga qaytaradigan bo'lsangizlar, bo'sh qaytarmanglar. Isroil xalqining Xudosiga albatta aybingizni yuvadigan nazr atanglar. O'shanda shifo topib, Xudo nima uchun sizlarni jazolayotganini bilib olasizlar.

⁴ — Aybimizni yuvish uchun Unga nimani nazr qilamiz? — deb so'rashdi Filistlar. Ruhoniylar va folbinlar shunday javob berishdi:

— Aybingizni yuvadigan nazr, Filist beklarining miqdoricha — oltindan qilingan beshta chipqon va beshta sichqon bo'lsin. Chunki balo–qazo sizlarning hammangiz uchun ham, beklaringiz uchun ham baravardir. ⁵ Shuning uchun chipqonlarning va mamlakatga qirg'in keltirgan sichqonlarning haykalchalarini yasang, shu tariqa Isroil xalqining Xudosini sharaflang. Balki ana shunda o'zlarinigizga, xudolarinigizga va yurtinigizga kelgan balo–qazoni U yengillatar. ⁶ Nimaga Misrliklarga va fir'avnga o'xshab o'jarlik qilasizlar? Esingizda yo'qmi, Isroil xalqining Xudosi Misrliklarni rosa ezgandan keyingina, ular Isroil xalqini o'z yo'liga qo'yib yubordilar–ku! ⁷ Endi bitta yangi arava bilan hali hech bo'yinturuq solinmagan ikkita sog'in sigir hozirlanglar. Sigirlarni aravaga qo'shinglar, buzoqlarini esa sigirlardan ayirib, og'ilxonaga olib boringlar. ⁸ Sandiqni aravaga yuklanglar, ayblaringizni yuvadigan nazrlarni — Isroil xalqining Xudosiga atab yasalgan oltin haykalchalarni bir qutiga joylashtiringlar. O'sha qutini Sandiqning yoniga qo'yinglar. Keyin aravani qo'yib yuboringlar, o'z yo'liga ketsin. ⁹ Aravaning orqasidan kuzatib boringlar. Agar sigirlar bizning yurtimiz chegarasidan o'tib, Bayt–Shamash shahriga* boradigan yo'ldan ketsa, demak, boshimizga bunday katta kulfatni solgan Isroil xalqining Xudodir. Agarda shunday bo'lmasa, bu kulfat bizga Undan kelmaganini, balki bir tasodif bo'lganini bilib olamiz.

¹⁰ Odamlar aytilganday qilishdi. Ikki sog'in sigir keltirib, aravaga qo'shishdi, buzoqlarni esa og'ilxonaga qamab qo'yishdi. ¹¹ Egamizning Sandig'ini, shuningdek, ichiga oltin sichqonlar va chipqonlarning haykalchalari solingan qutini aravaga yuklashdi. ¹² Sigirlar to'ppa–to'g'ri Bayt–Shamash yo'lidan ketdi. O'ngga ham, chapga ham burilmay, bo'kirganicha, katta yo'l bo'ylab ilgarilab ketaverdi. Filist beklari aravani Bayt–Shamash chegarasigacha kuzatib borishdi.

¹³ O'sha paytda Bayt–Shamash aholisi vodiya bug'doy o'rayotgan edi*. Ular Sandiqni ko'rib, sevinib ketishdi. ^{14–15} Arava Bayt–Shamashlik Yoshuaning dalasiga yetib kelib, to'xtab qoldi. O'sha yerda katta bir tosh bor edi. Levilar Egamizning Sandig'ini va yonidagi oltin haykalchalar joylangan qutini aravadan tushirib, o'sha katta toshning ustiga qo'yishdi. Bayt–Shamash aholisi aravaning yog'ochlarini o'tin qilib yordi. Sigirlarni esa Egamizga kuydiriladigan qurbonlik qilishdi. O'sha kuni Bayt–Shamash aholisi Egamizga kuydiriladigan qurbonliklar va boshqa qurbonliklar keltirdi.

¹⁶ Beshala Filist beklari bo'lib o'tgan voqealarni o'z ko'zlari bilan ko'rib, shu kuni Exronga qaytib ketdilar. ¹⁷ Filistlar ayblari uchun Egamizga nazr qilib beshta oltin chipqon haykalchasini jo'natgan edilar. Hadyalar Ashdod, G'azo, Ashqalon, Gat va Exron

shaharlarining hokimlaridan edi. ¹⁸ Beshta oltin sichqon beshta hukmdor boshqargan Filistlar shaharlarining va ularning atrofidagi qishloqlarning ramzi edi. Bayt-Shamashlik Yoshuaning dalasidagi Egamizning Sandig'i qo'yilgan katta tosh shu kungacha* bunga guvoh bo'lib turibdi.

¹⁹ Bayt-Shamashlik yetmish kishi* Egamizning Sandig'i ichiga qaragan edi, Xudo ularni yo'q qildi. Egamiz xalqning boshiga og'ir kulfat keltirgani uchun, Bayt-Shamashliklar motam tutdilar.

Ahd sandig'i Xirat-Yo'rimda

²⁰ Bayt-Shamash aholisi shunday dedi:

— Egamiz oldida — bu Muqaddas Xudo oldida kim bardosh berishga qodir ekan?! Uning Sandig'ini o'zimizning oldimizdan qayoqqa jo'natsak ekan?

²¹ Nihoyat, ular Xirat-Yo'rim* aholisiga xabarchi jo'natib: "Filistlar Egamizning Sandig'ini qaytarishdi, kelinglar, uni o'z shahringizga olib ketinglar" degan gapni yetkazishdi.

7-BOB

¹ Shundan keyin Xirat-Yo'rim aholisi borib, Egamizning Sandig'ini oldi. Uni Abunadavning tepalikdagi uyiga olib kelishdi. Egamizning Sandig'ini avaylab saqlasin deb, Abunadavning o'g'li Elazarni poklab, shu vazifaga tayinlashdi.

Shomuil Isroilga yo'lboshchilik qiladi

² Sandiq uzoq vaqt — yigirma yilcha Xirat-Yo'rimda qolib ketdi. Bu orada butun Isroil xalqi Egamizga talpindi.

³ Shomuil jamiki Isroil xalqiga dedi:

— Agar chin dildan Egamizga qaytmoqchi bo'lsangiz, hamma begona xudolarni va Ashtaret tasvirilarini orangizdan yo'qoting. Ko'nglingizni Egamizga berib, yolg'iz Unga xizmat qiling. Ana shunda Egamiz sizlarni Filistlarning qo'lidan qutqaradi.

⁴ Isroil xalqi Baal va Ashtaret tasvirilarini yo'q qilib, faqat Egamizga xizmat qila boshlashdi.

⁵ O'shanda Shomuil:

— Butun Isroil xalqi Mispaxda* to'plansin, men u yerda Isroil xalqi uchun Egamizga iltijo qilaman, — dedi.

⁶ Mispaxda to'plangan Isroil xalqi quduqdan suv tortib, Egamizga nazr qilib to'kishdi. "Egamiz oldida gunoh qildik", deb o'sha kuni ro'za tutishdi. Shomuil Mispaxda Isroil xalqiga hakamlilik qila boshladi.

⁷ Filistlar Isroil xalqining Mispaxda to'planganini eshitib qolishdi. Filist beklari, Isroil xalqi bilan urishamiz, deb o'tlanishdi. Isroil xalqi buni eshitib, Filistlardan qo'rqib ketishdi. ⁸ Ular Shomuilga:

— Biz uchun Egamiz Xudoga tinimsiz iltijo qiling, toki U bizni Filistlarning qo'lidan qutqarsin, — deyishdi. ⁹ Shu boisdan Shomuil bitta emadigan qo'zichoq olib, Egamizga kuydiriladigan qurbonlik qildi. So'ng Isroil xalqi uchun Egamizga nolayu faryod bilan iltijo qildi. Egamiz uning iltijosini eshitdi.

¹⁰ Shomuil kuydiriladigan qurbonlikni ado etayotgan edi, Filistlar Isroil lashkariga hujum qilmoqchi bo'lib yaqin keldilar. Ammo o'sha zahoti Egamiz vahimali ovoz chiqarib, Filistlarni shunday sarosimaga soldiki, oqibatda ular Isroil lashkariga mag'lub

bo'ldi. ¹¹ Isroil lashkari Mispaxdan chiqib, Filistlarni Bayt–Kor degan yerning etagigacha quvib borib o'ldirdilar.

¹² Shomuil bir toshni olib, Mispax bilan Yashono orasiga o'rnatdi. "Egamiz bizga yo'l bo'yi yordam berdi", deya toshga Evanzor* deb nom berdi. ¹³ Mag'lub bo'lgan Filistlar Isroil hududiga qaytib hujum qilishmadi. Shomuil hayotligida Isroil xalqi Filistlarga hujum qilganda, Egamiz madad berib turdi. ¹⁴ Exrondan Gatga qadar Filistlar qo'lga kiritgan shaharlarning hammasini Isroil xalqi yana qaytarib oldi. Shunday qilib, Isroil xalqining hamma yerlari Filistlardan ozod bo'ldi. Isroil xalqi bilan Amor xalqlari* orasida sulh tuzildi.

¹⁵ Shomuil umr bo'yi Isroilga hakamlik qildi. ¹⁶ U har yili Baytil, Gilgal, Mispaxni aylanar, bu shaharlarda turib, Isroilni boshqarardi. ¹⁷ Keyin Rama shahridagi uyiga qaytar va o'sha yerda turib Isroilga hakamlik qilardi. Shomuil Ramada Egamizga atab bir qurbongoh qurdirdi.

8–BOB

Isroil xalqi bir shoh talab qiladi

¹ Shomuil keksaygach, o'g'illarini Isroilga hakam qilib tayinlagan edi. ² To'ng'ich o'g'lining oti Yo'el, ikkinchi o'g'lining oti Abiyo edi. Bersheba shahrida* shu o'g'illari hakam edilar. ³ Ammo o'g'illari Shomuilning yo'lidan yurishmadi. Ular tama qilar, pora olar, bir yoqlama hukm chiqarardilar.

⁴ Bir kuni Isroilning hamma oqsoqollari to'planishib, Ramaga — Shomuilning huzuriga borishdi ⁵ va unga shunday deyishdi:

— Mana, siz keksayingiz, o'g'illaringiz esa sizning yo'lingizdan yurishmayapti. Endi boshqa xalqlarda bo'lganiday, ustimizdan hukmronlik qiladigan bir shoh tayinlang.

⁶ Isroil oqsoqollarining "Ustimizdan hukmronlik qiladigan bir shoh tayinlang" degan gaplari Shomuilga yoqmadi. Shuning uchun u Egamizga ibodat qilgan edi, ⁷ Egamiz Shomuilga shunday javob berdi:

— Xalq senga nima aytsa, hamma gapiga quloq sol. Ular seni rad etishmadi, o'zlarining shohi sifatida Meni rad etishdi. ⁸ Ularni Misrdan olib chiqqan kunimdan buyon Menga nima qilgan bo'lsalar, senga ham shunday qilishayotir: ular Meni tark etib, boshqa xudolarga sajda qilishdi. ⁹ Endi ularning gapiga quloq sol. Faqat ularni jiddiy ogohlantirib qo'y, o'zlari ustidan hukmronlik qiladigan shohning huquqi va muomalasini ochiqchasiga ayt.

¹⁰ O'zlari uchun shoh talab qilayotgan xalqqa Shomuil Egamizning hamma aytganlarini yetkazdi:

¹¹ — Sizlarga hukmronlik qiladigan shohning huquqi va muomalasi quyidagicha bo'ladi: shoh o'g'illaringizni majburlab jang aravalarida va suvori lashkari safida xizmat qilishga oladi. Ba'zilarini o'ziga qo'riqchi qilib tayinlaydi, ular shohning jang aravalari oldida yugurishadi. ¹² Shoh ba'zilarini mingboshi, ba'zilarini ellikboshi etib tayinlaydi. Qay birini shoh o'z dalasini ekish–o'rishga, yana boshqasini esa jang qurollarini va jang aravalarining asbob–uskunalarini yasashga majbur etadi. ¹³ Qizlaringizni pardozchi, oshpaz, novvoy qilib oladi. ¹⁴ Eng yaxshi dalalaringizni, uzumzorlaringizni, zaytunzorlaringizni olib, o'zining a'yonlariga beradi. ¹⁵ Doningizning, uzumlaringizning o'ndan birini olib, saroy amaldorlari bilan boshqa a'yonlariga taqsimlab beradi. ¹⁶ Qul va

cho'rilaringizni, eng sara ho'kizlaringizni*, eng sara eshaklaringizni olib, o'zining ishi uchun foydalanadi. ¹⁷ Qo'y va echki suruvlaringizning ham o'ndan birini tortib oladi. O'zlaringiz ham unga qul bo'lib qolasizlar. ¹⁸ Vaqti kelib, o'zlaringiz istagan shoh dastidan faryod qilasizlar. Lekin o'sha paytda Egamiz sizlarga javob bermaydi.

¹⁹ Baribir xalq Shomuilning gapini eshitishni istamadi:

— Yo'q, ustimizdan bir shoh bo'lsin, ²⁰ o'shanda biz ham hamma xalqlar singari bo'lamiz. Shohimiz bizga hukmronlik qilsin, oldimizda borib, urushlarimizda bosh bo'lsin, — deyishdi.

²¹ Shomuil xalqning hamma gapini tingladi, so'ng ularning gaplarini Egamizga aytdi.

²² Egamiz Shomuilga:

— Ularning gapiga quloq sol, ustilaridan shoh tayinla, — deb amr berdi. Shomuil Isroil xalqiga:

— Har kim o'z shahriga qaytsin, — dedi.

9-BOB

Shomuil Shoulni qarshi oladi

¹ Benyamin qabilasida Kish degan bir odam bor edi. Kish — Abilning o'g'li, Abil — Zarorning o'g'li edi. Zaror — Baxuratning, Baxurat — Ofiyoxning o'g'li edi. Benyamin qabilasidan bo'lgan Kish ancha obro'li odam edi. ² Uning Shoul degan yosh, chiroyli bir o'g'li bor edi. Isroil xalqi orasida Shouldan chiroyli odam yo'q edi. Har qanday odamning bo'yi uning yelkasidan kelardi.

³ Bir kuni Kishning eshaklari yo'qolib qoldi. Kish o'g'li Shoulga:

— Xizmatkorlardan birini yoningga olgin-da, borib, eshaklarni topib kel, — dedi.

⁴ Shoul Efrayim qirlarini, so'ng Sholisho yerlarini aylanib chiqdi. Ammo eshaklarni topa olmadi. Keyin Shalim yerlariga o'tdi, eshaklar u yerda ham yo'q ekan. So'ngra Benyamin hududini kezib chiqdi, eshaklarni u yerdan ham topa olmadi.

⁵ Zuf degan joyga borishgach, Shoul yonidagi xizmatkoriga:

— Bo'ldi endi, orqaga qaytamiz, bo'lmasa, eshaklar qolib, otam bizdan xavotirlanadi, — dedi.

⁶ — Endi bunday qilsak, — dedi xizmatkori, — shu shaharda bir payg'ambar bor, u obro'li odam. Hamma aytganlari vojib bo'ladi. O'sha odamnikiga borsak, balki boradigan yo'limizni u bizga ko'rsatar.

⁷ — Agar borsak, unga nima olib boramiz? — deb so'radi Shoul. — To'rvalarimizdagi non tugadi. Payg'ambarga olib boradigan biror hadyamiz yo'q. Nimamiz qoldi?

⁸ — Mana, menda bir kumush tanga* bor, — dedi xizmatkor. — Buni payg'ambarga beraman, u bizga boradigan yo'limizni ko'rsatadi.

⁹ (Qadimda Isroilda kimdir Xudoning xohish-irodasini bilmoqchi bo'lsa, "Qani, valiyga boramiz", derdi. Bugungi payg'ambar o'sha vaqtda valiy deyilardi.)

¹⁰ Shoul xizmatkoriga:

— Ma'qul, qani, ketdik, — dedi. Shunday qilib, ular payg'ambar yashaydigan shaharga jo'nadilar. ¹¹ Shahar tepalikda joylashgan edi. Ular shaharga boradigan qiya yo'ldan ketayotganlarida, quduqdan suv olishga kelgan qizlarga duch kelishdi. Ular qizlardan:

— Valiy shu yerdami? — deb so'rashdi. ¹² Qizlar javob berishdi:

— Ha, ana oldingizda! Faqat tezroq boringlar, shahrimizga bugun keldilar. Bugun tepalikdagi sajdagohda xalq qurbonlik keltiradi.¹³ Shaharga kirishingiz bilanoq, uni topasizlar. U sajdagohga taom yeyishga kelmoqda. Valiy kelib, qurbonlikni tabarruk qilmaguncha, xalq taom yemaydi. U kelgandan keyingina taklif qilinganlar taom yeydi. Hozir borsangiz, uni darrov topasizlar.

¹⁴ Shoul bilan xizmatkori shaharga kelishdi. Shaharga kirganlarida, sajdagohga chiqishga taraddud ko'rayotgan Shomuil ular tomonga kelayotgan ekan.

¹⁵ Shoul kelmasdan bir kun oldin, Egamiz Shomuilga shuni ayon qilgan edi: ¹⁶ "Ertaga shu vaqtda sening oldingga Benyamin yurtidan bittasini yuboraman. Uning boshiga moy surtib tanla. U xalqim Isroilning hukmdori bo'lsin. Xalqimni Filistlar qo'lidan u qutqaradi. Xalqimning ahvoliga nazar soldim, ularning ohu fig'oni Menga yetib keldi."

¹⁷ Shomuil Shoulni ko'rgach, Egamiz unga: "Ana Men senga aytgan odam, Mening xalqimga u rahnamolik qiladi", — dedi. ¹⁸ Shoul shahar darvozasi oldida Shomuilga yaqinlashib so'radi:

— Marhamat qilib ayting—chi, valiyning uyi qayerda?

¹⁹ — Valiy menman, — dedi Shomuil. — Mendan oldin sajdagohga chiq. Bugun men bilan birga taom yeysizlar. Ertaga ertalab dilingdagi hamma narsani senga aytib, keyin o'zim kuzatib qo'yaman. ²⁰ Isroil xalqining umidi sendan va sening xonadoningdan ekanini o'zing bilishing zarur. Uch kun oldin yo'qolgan eshaklaring uchun qayg'urma. Ular topildi.

²¹ — Men Isroil qabilasining eng kichigi bo'lgan Benyamin qabilasidanman—ku! Men mansub bo'lgan urug' Benyamin qabilasining hamma urug'idan eng kichigi bo'lsa, menga nima uchun bunday gaplarni aytyapsiz? — dedi Shoul.

²² Shomuil Shoul bilan xizmatkorini o'sha yerdagi xonaga olib bordi. Chaqirilganlar taxminan o'ttiztacha edi. Eng to'riga Shoul bilan xizmatkorini o'tqazdi. ²³ Keyin oshpazga:

— Men senga, bir chetga olib qo'y, deb ulush bergan edim—ku, o'sha ulushni keltir, — dedi. ²⁴ Oshpaz o'ng son go'shtini olib kelib, Shoulning oldiga qo'ydi.

— Mana, sen uchun ajratib qo'yilgan ulush, marhamat, yegin! — dedi Shomuil. — Bu ulushni belgilangan kunda o'zim chaqirgan xalqim bilan birga yeysan, deb senga saqlab qo'ygan edim.

O'sha kuni Shoul Shomuil bilan taom yedi. ²⁵ So'ngra ular sajdagohdan shaharga tushishdi. Shomuil uyining tomida Shoul bilan suhbatlashdi.

Shomuil Shoulni hukmdor etib tayinlaydi

²⁶ Sahar payti Shomuil tom ustida yotgan* Shoulni chaqirib:

— Bo'la qol! Seni kuzatib qo'yaman, — dedi.

Shoul o'rnidan turib, Shomuil bilan birga tashqariga chiqdi. ²⁷ Shahar chekkasiga yaqinlashganlarida, Shomuil Shoulga dedi:

— Xizmatkoringga ayt, u bizdan oldinroq yursin. Sen orqaroqda qol, senga Xudoning kalomini aytaman.

10-BOB

¹ So'ngra Shomuil moy idishini olib, Shoulning boshiga moy surtdi. Keyin Shoulni o'pib, shunday dedi:

— Mana, Egamiz senga moy surtib, O‘z xalqiga hukmdor etib tanladi. ² Bugun mening oldimdan ketganingdan keyin Benyamin hududida, Zilzaxdagi Rohilaning maqbarasi yonida ikki kishiga duch kelasan. Ular senga: “Izlab ketgan eshaklaring topildi, otang endi eshaklarni o‘ylamay, balki, o‘g‘linga nima bo‘ldi ekan, deb sendan xavotirlanib o‘tiribdi”, deb aytishadi. ³ U yerdan yana yo‘lingda davom etib, Tovurdagi muqaddas daraxt oldidan chiqasan. U yerda uchta odamga duch kelasan. Ularning biri uchta uloqcha, biri uchta gardish non, yana boshqasi bir mesh sharob bilan Xudoning huzuriga — Baytilga yo‘l olgan bo‘ladi. ⁴ Ular senga omonlik tilab, ikkita gardish non berishadi. Sen nonlarni ol. ⁵ Keyin Filistlar qo‘nolg‘asi joylashgan, Xudoning tepaligi deb atalgan Givoga* borasan. Shaharga kirganingda, payg‘ambarlar guruhiga duch kelasan. Ular jo‘shib zikr tushib, sajdagohdan tushib kelayotgan bo‘ladilar. Ularning oldilarida arfa, childirma, nay va lira chalib kelayotgan odamlar bo‘ladi. ⁶ Egamiz Ruhi seni ham qamrab oladi. Ular bilan birga sen ham jo‘shib zikr tushasan va butunlay boshqa odamga aylanasan. ⁷ Bu alomatlar senda namoyon bo‘lganda, o‘zingga ma‘qul bo‘lganini qil. Xudo sen bilan. ⁸ Mendan oldin sen Gilgalga bor. Men ham kuydiriladigan qurbonliklar va tinchlik qurbonliklarini nazr qilgani huzuringga boraman. Meni yetti kun kut, yoningga borganimdan keyin nima qilishingni aytaman.

⁹ Shoul endi Shomuilning yonidan ketish uchun chog‘langan ham ediki, Xudo uning yuragini o‘zgartirdi. O‘sha kuni Shomuil aytgan hamma alomatlar bajo bo‘ldi. ¹⁰ Shoul Givoga kelganda, uni payg‘ambarlar guruhi qarshi oldi. Xudoning Ruhi uni qamrab oldi, Shoul ular bilan birga jo‘shib zikr tusha boshladi. ¹¹ Shoulning do‘stlari buni ko‘rib, hayratga tushdilar:

— Nima? Nahotki Shoul ham payg‘ambar bo‘lsa?! Kishning o‘g‘li qanday qilib payg‘ambar bo‘lib qolibdi?

¹² Qo‘shnilaridan biri e‘tiroz bildirdi:

— Otasi kimligining ahamiyati yo‘q. Har kim ham payg‘ambar bo‘lishi mumkin*.

Shu sababdan ham “Nahotki Shoul ham payg‘ambar bo‘lsa?!” degan gap aslida o‘shandan qolgan.

¹³ Zikr tushish to‘xtagach, Shoul sajdagohga chiqdi.

¹⁴ Amakisi Shoul bilan xizmatkoridan:

— Qayerlarda qolib ketdingizlar? — deb so‘radi.

— Eshaklarni qidirdik, ularni topa olmay, Shomuilning oldiga bordik, — deb javob berdi Shoul.

¹⁵ — Shomuil sizlarga nimalar dedi, menga ham ayt–chi, — dedi amakisi.

¹⁶ — Eshaklarning topilganini bizga to‘ppa–to‘g‘ri aytib berdi, — dedi Shoul. Shomuilning shohlikka aloqador so‘zlarini esa amakisiga aytmadi.

Shoul shoh deb e‘lon qilinadi

¹⁷ Shomuil Isroil xalqini Mispaxga*, Egamizning huzuriga chaqirib, ¹⁸ shunday dedi:

— Isroil xalqining Xudosi — Egamiz aytmog‘da: “Isroil xalqini Misrdan Men olib chiqqanman. Misrliklarning va sizlarga zulm qilgan hamma shohliklarning qo‘ldan sizlarni qutqardim. ¹⁹ Ammo bugun butun mashaqqat va zahmatlaringizdan sizlarni qutqaradigan Men, Xudoyingizni rad qildingiz hamda: «Bizga ustimizdan shoh tayinlang», dedingiz. Endi Men, Egangizning huzurida qabila va urug‘larga bo‘linib tiziling.”

²⁰ Shomuil Isroil xalqining hamma qabilalarini birin–ketin o‘z huzuriga chaqirdi. Qur’a tashlab*, ulardan Benyamin qabilasini tanlab oldi. ²¹ Keyin Benyamin qabilasini urug‘lari bo‘yicha oldiga chaqirdi. Qur’a tashlab, Matri urug‘ini tanlab oldi. Yana qur’a tashlab, Matri urug‘idan Kishning o‘g‘li Shoulni tanlab oldi. Isroil xalqi uni axtarib topa olmadi. ²² Ular Egamizdan:

— O‘sha odam keldimi o‘zi? — deb so‘rashdi.

— U shu yerda, anjomlarning orasida yashirinib yuribdi, — degan javob keldi Egamizdan.

²³ Odamlar yugurib borib, Shoulni olib kelishdi. Shoul xalqning orasida tikka turgan edi, hamma uning yelkasidan kelar ekan.

²⁴ Shomuil butun xaloyiqqa qarata:

— Egamiz tanlagan odamni ko‘ryapsizmi, butun xalq orasida unga teng keladigani topilmaydi, — dedi. Shunda xalq:

— Yashasin shoh! — deb hayqirdi.

²⁵ Shomuil shohlikning qonun–qoidalarini xalqqa aytib berdi. (Keyinchalik Shomuil bu qonun–qoidalarni kitob holiga keltirib, Egamizning uyiga* qo‘ydi.) So‘ng hamma odamni uy–uylariga jo‘natib yubordi. ²⁶ Shoul ham Givoga — o‘z uyiga ketdi. Xudo ruhlantirgan bir necha kishi unga hamroh bo‘ldi. ²⁷ Ammo ba‘zi yaramas odamlar: “U bizni qutqara olarmidi?!” deb Shoulni nazarlariga ilmadi, shu sababdan unga in‘omlar tortiq qilishmadi. Shoul esa bilib bilmaslikka olib qo‘ya qoldi.

11–BOB

Shoul Ommon xalqini yengadi

¹ Ommon* shohi Naxosh Giladdagi Yobosh shahriga* kelib, u yerni qamal qildi. Hamma Yoboshliklar Naxoshga:

— Biz sen bilan sulh tuzib, senga itoat etamiz, — deyishdi. ² Ommon shohi Naxosh:

— Faqat bir shart bilan sulh tuzaman, — dedi. — Har biringizning o‘ng ko‘zingizni o‘yib olaman–da, butun Isroil xalqini badnom qilaman.

³ Yobosh shahrining oqsoqollari Naxoshga shunday deyishdi:

— Bizga yetti kun muhlat ber, Isroilning hamma hududiga xabarchilar jo‘nataylik. Agar bizga najot beradigan kimsa chiqmasa, senga taslim bo‘lamiz.

⁴ Xabarchilar Shoul yashaydigan Givo shahriga kelib, bo‘layotgan voqealarni xalqqa bildirishdi. Hammasi yig‘i–sig‘i qilib, dod–faryod soldi. ⁵ Xuddi shu payt Shoul ho‘kizlarini oldiga solib daladan qaytayotgan edi. Shoul:

— Odamlarga nima bo‘ldi? Nega bunchalik yig‘laydi? — deb so‘radi.

Yoboshliklarning jo‘natgan xabarini unga aytib berishdi. ⁶ Shoul bu gaplarni eshitgan zahoti, Xudoning Ruhi uni qamrab oldi. Shoul qattiq g‘azablendi. ⁷ Bir juft ho‘kizni so‘yib, nimaladi. Xabarchilar orqali Isroilning hamma tomoniga o‘sha nimalangan bo‘laklarni jo‘natib, shunday dedi: “Kimki Shoul bilan Shomuilning orqasidan ergashmasa, o‘sha odamning ho‘kizlari ham xuddi shu ahvolga tushadi.”

Odamlar Egamizdan qo‘rqqanidan zir titrab, bir yoqadan bosh chiqarib yo‘lga tushdi.

⁸ Shoul ularni Bazax shahrida* yig‘di. Isroil urug‘laridan 300.000, Yahudo urug‘idan esa 30.000 kishi bor edi. ⁹ U yerga kelgan Yoboshlik xabarchilarga shunday deyishdi:

— Giladdagi Yobosh aholisiga, ertaga peshingacha najot topasizlar, deb aytinglar.

Xabarchilar borib, bu gapni yetkazishdi. Yoboshliklar quvonib ketishdi. ¹⁰ Naxoshga esa:

— Ertaga sizga taslim bo‘lamiz, bizga nimani lozim ko‘rsangiz, shuni qilavering, — deyishdi.

¹¹ Ertasi kuni Shoul odamlarni uch qismga bo‘ldi. Ular tong payti Ommon lashkarining qarorgohiga bostirib kirishdi. Kunning jazirama issig‘i boshlanguncha, ularni mag‘lub qilib bo‘lishdi. Omon qolganlari shunday tirqirab qochdiki, hatto biron joyda ikki kishi to‘planganini uchratib bo‘lmasdi.

¹² Isroil lashkari Shomuilning oldiga borib:

— “Bizga shohlik qilish Shoulga tushib qolibdimi?” deganlar kimlar edi? Olib keling ularni, o‘ldiramiz! — deb qattiq talab qilishdi. ¹³ Shoul esa:

— Bugun biron kimsa o‘ldirilmaydi, chunki Egamiz bugun Isroilga najot berdi, — dedi.

¹⁴ — Mayli, Gilgalga boramiz, o‘sha yerda shohlikni yangidan tiklaymiz, — dedi Shomuil xalqqa.

¹⁵ Shunday qilib, butun xalq Gilgalga bordi va Egamiz huzurida Shoulning shohligini tasdiqladi. O‘sha yerda — Egamizning huzurida tinchlik qurbonliklari keltirishdi. Shoul va butun Isroil xalqi rosa xursandchilik qilishdi.

12–BOB

Shomuilning ayrilish nutqi

¹ Shundan keyin Shomuil butun Isroil xalqiga dedi:

— Menga nima gapirgan bo‘lsangiz, hammasiga quloq soldim. Sizlarning ustingizdan bir shoh tayinladim. ² Endi u sizlarga rahnamolik qiladi. Men esa keksaydim, sochim oqardi. Mana, o‘g‘illarim ham sizlar bilan birga. Yoshligimdan buyon shu kungacha sizlarga yo‘lboshchilik qildim. ³ Qani, aytinglar–chi, qaysi biringizning ho‘kizingizni oldim? Kimning eshagini tortib oldim? Kimni tovladim? Kimga zulm qildim? Kimdan pora olib, uning ayblarini ko‘rib–ko‘rmaslikka oldim? Egamizning va U moy surtib tanlagan shohning oldida men haqimda guvohlik bering, sizlardan biror narsa olgan bo‘lsam, qaytarib beray.

⁴ — Bizni tovlamadingiz, bizga zulm qilmadingiz, biror kimsaning qo‘lidan biron narsa olmadingiz, — dedi xalq.

⁵ — Mendan biror nuqson topmaganingizga bugun Egamiz hamda U moy surtib tanlagan shoh guvohdir, — dedi Shomuil.

— Ha, ular guvoh bo‘lib turibdi, — dedi xalq. ⁶ Shomuil gapini davom ettirdi:

— Muso bilan Horunni tayin qilgan, ota–bobolaringizni Misr yurtidan olib chiqqan — Egamizdir. ⁷ Endi shu yerda turinglar, Egamizning sizlarga va ota–bobolaringizga najot berish uchun qilgan hamma ajoyibotlarining isbotini Uning huzurida sizlarga ko‘rsataman. ⁸ Yoqub Misrga kelgandan keyin, ota–bobolaringiz Egamizga yolvordi, U esa Muso bilan Horunni yubordi. Ular ota–bobolaringizni Misrdan olib chiqib, bu yerga joylashtirdi. ⁹ Ammo ota–bobolaringiz o‘zlarining Egasi Xudoni unutishdi. Shuning uchun Egamiz ularni Xazor shohining lashkarboshisi Sisaroning, Filistlarning va Mo‘ab shohining qo‘liga topshirdi. Ular ota–bobolaringiz bilan urishishdi. ¹⁰ Ota–bobolaringiz Egamizga: “Gunoh ishlar qildik, Sendan yuz o‘girib, Baal bilan Ashtaretga xizmat qildik,

endi bizni g'animlarimizning qo'lidan ozod et, Senga xizmat qilamiz", deb yolvorishdi.

¹¹ Egamiz esa Gido'n*, Baraq*, Yiftox*, Shimsho'n* singari hakamlarni* yubordi.

Bexavotir yashanglar deb, sizlarni bo'ysundirgan g'animlaringiz qo'lidan ozod etdi.

¹² So'ngra Ommon shohi Naxosh sizlarga hujum qilmoqchi bo'lganini ko'rib, qo'rqib ketdingiz. O'z Egangiz Xudo sizlarning shohingiz bo'lsa ham, menga: "Yo'q, bizni oddiy shoh boshqarsin", deb turib oldingiz. ¹³ Mana, tanlab, tilab olgan shohingiz! Ha, Egamiz ustingizdan hukmronlik qiladigan bir shohni berdi. ¹⁴ Egamizdan qo'rqib, Unga xizmat qilinglar, Uning so'zlariga quloq solib, amrlaridan bo'yin tovlamanglar. Sizlarga hukmronlik qiladigan shohingiz bilan birga Egangiz Xudoga ergashinglar. Agar shunday qilsangizlar, hammasi yaxshi bo'ladi. ¹⁵ Egamizning so'zlariga itoat etmasdan, Uning amrlariga qarshi chiqsangiz, Egamiz ota-bobolaringizni jazolaganiday, sizlarni ham jazolaydi. ¹⁶ Endi turgan yeringizda turavering, ko'z o'ngingizda Egamizning ajoyibotini ko'ringlar. ¹⁷ Hozir bug'doy o'rimi payti, qurg'oqchilik boshlandi. Men Egamizga iltijo qilaman, U momaqaldiroq guldiratib, yomg'ir yog'diradi. Shunday qilib, sizlar bir shoh so'rash bilan Egamiz oldida qanchalik qabihlik qilganingizni yaxshilab tushunib olasiz.

¹⁸ Shomuil Egamizga iltijo qilgan edi, Egamiz o'sha kuni momaqaldiroq gumburlatib, yomg'ir yog'dirdi. Jamiki xalq Egamizdan ham, Shomuidan ham juda qo'rqib ketdi.

¹⁹ Ular Shomuilga:

— Nobud bo'lmaylik. Biz — qullaringiz uchun o'z Egangiz Xudoga iltijo qiling, — deyishdi. — Endi bildik, biz bir shoh so'rab, butun gunohlarimiz ustiga yana gunoh qilibmiz.

²⁰ Shomuil xalqqa dedi:

— Sizlar bu qilmishlaringiz bilan qabihlik qildilaringiz, lekin endi qo'rqmanglar, Egamizdan yuz o'girmasdan Unga ergashinglar. Unga butun qalbingiz bilan xizmat qilinglar. ²¹ Biror kimsaga najot berolmaydigan yaroqsiz butlarning orqasidan ergashmanglar, ular befoyda narsalar—ku, axir. ²² Egamiz sizlarni O'zining xalqi qildi. U O'zi tanlagan xalqdan yuz o'girmaydi. Aks holda, O'zining ulug' ismini badnom qilgan bo'ladi. ²³ Endi menga kelsak, albatta Egamizga sizlar uchun ibodat qilaman. Aks holda, Unga qarshi gunoh qilgan bo'laman. Bundan Xudo saqlasin! Sizlarga faqat to'g'ri va yaxshi yo'lni ko'rsataman. ²⁴ Faqat Egamizdan qo'rqinglar, Unga butun qalbingiz bilan ishonib xizmatda bo'linglar. Qarang, U sizlar uchun qanday ajoyib ishlar qilgan!

²⁵ Agarda qabihlik qilaversangizlar, Egamiz sizlarni ham, shohingizni ham yo'q qiladi.

13–BOB

Filistlar bilan urush

¹ Shoh Shoul o'ttiz* yoshida taxtga o'tirib, Isroilda qirq ikki yil shohlik qildi*. ² U Isroil lashkaridan uch mingta odam saralab olib, qolganlarini uylariga jo'natib yubordi. O'sha uch mingtadan ikki mingtasini Mixmash va Baytil qirlariga joylashtirdi, mingtasini esa Benyamin urug'iga qarashli Givo shahriga — Yo'natanning* ixtiyoriga yubordi.

³ Oradan ko'p o'tmay, Yo'natan Filistlarning Gebo shahridagi* qo'nolg'asini mag'lub qildi. Bu xabar Filistlar orasida tezda tarqaldi. Shoul: "Ibroniylar bu hodisadan xabardor bo'lsin", deb butun o'lka bo'ylab burg'u chaldirdi. ⁴ Shunday qilib, Shoul Filistlar qo'nolg'asini yengganini va Filistlar Isroil xalqidan nafratlanganini Isroil xalqining hammasi bildi. So'ng lashkar Gilgaldagi Shoulning atrofiga to'plandi.

⁵ Filistlar ham Isroil lashkari bilan urishmoq uchun yig'ilishdi. Uch mingta* jang aravasi, olti mingta otliq sipoh va dengiz qirg'og'idagi qum singari son-sanoqsiz lashkar yo'lga chiqib, Bayt-Obun shahrining sharqidagi Mixmashga keldi. Ular o'sha yerda qarorgoh qurishdi. ⁶ Isroil lashkarining ahvoli og'irlashib, qiynalib qoldi va ular g'orlarga, xandaqlarga, qoyalar orasiga, qabrlarga, sardobalarga yashirindilar.

⁷ Ibroniylarning ayrimlari esa Iordan daryosi sharqidagi Gad va Gilad yerlariga kechib o'tishdi.

Shoul u vaqtda hali ham Gilgalda edi. Unga ergashganlarning hammasi qo'rqib ketishdi. ⁸ Shomuil Shoulga: "Meni yetti kun kut", deb aytgani uchun*, uni Gilgalda yetti kun kutib turdi. Shomuil Gilgalga kelavermagach, lashkar endi Shoulning yonidan qocha boshladi. ⁹ Shuning uchun Shoul:

— Kuydiriladigan qurbonlik bilan tinchlik qurbonliklarini menga olib kelinglar, — deb buyurdi. Keyin u kuydiriladigan qurbonliklarni nazr qildi.

¹⁰ Shoul qurbonlikni kuydirib bo'lgan ham ediki, Shomuil kelib qoldi. Shoul, unga salom beray deb, peshvoz chiqdi.

¹¹ — Nima qilib qo'yding?! — dedi Shomuil.

— Odamlarim mening yonimdan qochib ketyapti, — dedi Shoul. — Siz esa belgilangan kuni kelmadigiz. Buning ustiga, Filistlar Mixmashda to'planib turishibdi. Ularni ko'rib, ¹² endi Filistlar Gilgalga ustimga bostirib keladi, men esa hanuzgacha Egamdan yordam so'rab iltijo qilmadim, deb o'yladim. Shundan keyin kuydiriladigan qurbonlikni qilishga majbur bo'ldim.

¹³ Shomuil Shoulga dedi:

— Nodonlarcha ish tutibsan, o'z Egang Xudoning senga bergan amriga itoat etmading. Bo'lmasa, Egam Isroildagi shohlik taxtingni to'abad mustahkam qilgan bo'lardi. ¹⁴ Endi sening shohliging uzoqqa bormaydi. Egam O'z ko'ngliga mos bittasini topdi, uni O'z xalqi ustidan hukmdor qilib tayinladi. Chunki sen Egamning amriga itoat qilmading.

¹⁵ Shundan so'ng Shomuil Gilgaldan chiqib, Benyamin urug'iga qarashli Givo shahriga jo'nab ketdi. Shoul yonida qolgan odamlarni sanab chiqdi, hammasi bo'lib taxminan olti yuz kishi ekan. ¹⁶ Shoul, o'g'li Yo'natan va ularning lashkari Benyamin qabilasiga qarashli Geboda joylashdilar. Filistlar esa Mixmashda qarorgoh qurgan edilar.

¹⁷ Filistlarning ilg'orlari* uch guruhga bo'linib, Isroil qishloqlarini talash uchun qarorgohdan chiqishdi. Guruhlardan biri Shuvol hududidagi O'fra shahri tomonga, ¹⁸ ikkinchisi Bayt-Xo'ron shahri tomonga, uchinchisi esa cho'l tomonga — Zavo'm vodiysi ko'rinib turgan chegara adirga yo'l oldi.

¹⁹ Filistlar: "Ibroniylar qilich, nayza yasay olmasin", deb butun Isroil yurtida birorta ham temirchi qoldirmagan edilar. ²⁰ Shuning uchun butun Isroil xalqi omoch tishlarini, cho'kichlarini, bolta va o'roqlarini* o'tkirlash uchun Filistlarning oldiga borar edi.

²¹ Omoch tishi bilan cho'kichni o'tkirlash bahosi ikki misqol kumush*, panshaxa, bolta va temir uchli govronni* o'tkirlash bahosi bir misqol kumush* edi. ²² Shu sababdan Shoul bilan Yo'natanning jangchilaridan birortasida qilich yoki nayza yo'q edi, faqat Shoul va uning o'g'lida bor edi, xolos.

²³ Bu paytga kelib, Filistlar qo'nolg'asini Mixmash dovonida joylashtirgan edilar.

14–BOB

Yo‘natanning mardona ishi

¹ O‘sha kuni Shoulning o‘g‘li Yo‘natan yoshgina qurolbardoriga:

— Yur, narigi tomondagi Filistlarning qo‘nolg‘asi turgan joyga o‘tamiz, — dedi.

Ammo bu haqda otasiga hech narsa aytmadi. ² Shoul Givo shahri yaqinidagi Migronda bir anor daraxti tagida o‘tirar, yonida olti yuztacha odamdan iborat lashkari bor edi.

³ Efod ko‘tarib yurgan ruhoniy Oxiyo ham o‘sha yerda edi. Oxiyoning otasi — Oxitob, Oxitobning akasi — Ixabod edi. Ixabod — Finxazning o‘g‘li, Finxaz esa Shilo‘da Egamizning ruhoniysi bo‘lib xizmat qilgan Elaxning o‘g‘li edi.

Odamlar Yo‘natanning ketganini sezmay qolgan edilar. ⁴ Yo‘natan Filistlar qo‘nolg‘asiga dovon orqali o‘tmoqchi bo‘ldi. Dovonning har ikki tomonida ikkita baland cho‘qqi bor edi. Birisi — Bozaz, boshqasi Sanex deb atalardi. ⁵ Cho‘qqilardan biri shimol tomonda bo‘lib, Mixmashga, ikkinchisi janubda bo‘lib, Givoga qaragan edi.

⁶ Yo‘natan yosh qurolbardoriga:

— Yur, o‘sha sunnatsizlarning qo‘nolg‘asi tomonga o‘taylik, Egamiz bizga yordam beradi, — dedi. — U ko‘pchilik bilan ham, ozchilik bilan ham g‘alabaga erishtiraveradi. Chunki Egamiz uchun to‘sqinlik yo‘q.

⁷ — Siz nima desangiz, shu–da, — dedi qurolbardor. — Bo‘pti, boramiz. Ko‘nglingizga nima ma‘qul kelsa, men ham siz bilan birgaman.

⁸ — Biz anavi odamlarga o‘zimizni ko‘rsatamiz, — dedi Yo‘natan. — Agar ular bizni ko‘rgach: ⁹ “Yoningizga borgunimizcha, o‘sha yerda to‘xtab turinglar”, deb aytsa, aytgan joyida to‘xtab turamiz, ularning oldiga bormaymiz. ¹⁰ Bordi–yu: “Yonimizga kelinglar”, desa boramiz. Ana shunda Egamiz Filistlarni bizning qo‘limizga berganini bilamiz, bizga alomat shu bo‘ladi.

¹¹ Ikkovi Filistlarga ko‘rinish bergan edi, Filistlar:

— Qaranglar, ibroniylar yashiringan xandaqlaridan chiqa boshlashdi! — deb qoldi.

¹² So‘ng Filistlar Yo‘natan bilan qurolbardoriga:

— Bu yoqqa kelinglar–chi, bir gaplashib qo‘yaylik, — deb baqirishdi. Yo‘natan qurolbardoriga:

— Orqamdan yur, Egamiz ularni Isroil xalqining qo‘liga berdi, — dedi. ¹³ Yo‘natan tirmashib qir tepasiga chiqa boshladi. Qurolbardori ham unga ergashdi. Oldidan kelgan Filistlarni Yo‘natan, orqadan kelganini qurolbardori o‘ldiraverdi. ¹⁴ Yo‘natan bilan qurolbardori birinchi hujumdayoq kichkina maydonda* yigirmatacha sipohni o‘ldirishdi. ¹⁵ Hammani — qarorgohdagi va qirdagi odamlarni vahima bosdi. Sipohlar, hatto ilg‘orlar* ham dag‘–dag‘ titrardi. Birdan yer tebrandi. Bu Xudo yuborgan dahshat edi.

Filistlar ustidan g‘alaba

¹⁶ Shoulning Benyamin hududidagi Givo shahrida o‘rnashgan kuzatuvchilari Filistlarning yugur–yugurini ko‘rib qolishdi. ¹⁷ Shoul yonidagi odamlarga:

— Bilinglar–chi, oramizda kim yo‘q ekan, — dedi. Yo‘qlama qilgan edilar, Yo‘natan bilan uning qurolbardori yo‘qligi ma‘lum bo‘ldi. ¹⁸ Shoul Oxiyoga:

— Xudoning Sandig‘ini olib kel, — dedi. (O‘sha paytda Xudoning Sandig‘i Isroil xalqi bilan edi*.)

¹⁹ Shoul ruhoniyl bilan gaplashayotgan paytda Filistlarning qarorgohidagi g'ala-g'ovur rosa avjiga chiqdi. Shuning uchun Shoul ruhoniylga:

— Kerak emas, qo'yaver! — dedi. ²⁰ O'sha zahoti Shoul va yonidagi sipohlarining hammasi birga urush maydoniga ketishdi. U yerda katta g'alayon bo'layotgan edi, hamma bir-biriga qilich solardi. ²¹ Shunda ilgari Filistlar tomonda bo'lgan va ularning qarorgohiga kelgan ibroniylar ham safdan chiqib, endi Shoul bilan Yo'natanning sipohlariga — Isroil sipohlariga qo'shib olishdi. ²² Efrayim qirlarida yashirinib olganlar ham Filistlarning qochayotganini eshitib, ularni jang maydonidan quvlay boshladi.

²³ Shunday qilib, o'sha kuni Isroil lashkarini Egamiz g'alabaga erishtirdi.

Shoul lashkariga ont ichiradi

Urush Bayt-Obunning narigi tomonlarigacha yoyildi. ²⁴ O'sha kuni Isroil lashkari juda ham holdan toydi, chunki Shoul lashkariga ont ichirib, shunday degan edi: "Dushmanlarimizdan o'ch olmaganimizcha, oqshomga qadar kim bir luqma taom yesa, la'nati bo'lsin!" Shuning uchun biror kimsa hech narsa yemadi.

²⁵⁻²⁶ Lashkar o'rmonga borganda, yerda oqib yotgan asalni ko'rdi, lekin Shoul ichirgan qasamdan qo'rqib, birortasi asalga qo'l tekkizmadi. ²⁷ Yo'natan esa otasining lashkariga ont ichirganidan bexabar edi. Qo'lidagi tayog'ini uzatib, tayoq uchini asalari iniga botirdi. Asaldan ozgina tatib ko'rgan edi, ko'zlari chaqnab ketdi. ²⁸ Shu zahoti sipohlardan biri Yo'natanga:

— Otangiz lashkarga, bugun kim taom yesa, la'nati bo'lsin, deb ont ichirgan edi, shuning uchun odamlar holdan toygan, — dedi.

²⁹ — Otam odamlarni og'ir ahvolga solib qo'ydi, — dedi Yo'natan. — Qaranglar, mana bu asaldan bir oz tatib ko'rgan edim, ko'zlarim charaqlab ketdi. ³⁰ Bugun lashkarimiz g'animlardan tortib olgan taomlardan to'yib yesaydi, juda yaxshi bo'lardi. O'shanda Filistlarni mag'lub qilish yanada oson bo'larmidi?!

³¹ O'sha kuni Isroil lashkari Mixmash bilan Oyjavlon* oralig'idagi Filistlarni mag'lub qildi. Qorni ochgan Isroil lashkari shu qadar holdan toydiki, ³² oxiri ulardan o'lja qilib olingan chorvalarga tashlanishdan o'zga chora qolmadi. Qo'y, mol, buzoqlarni shu yerning o'zidayoq so'yib, qonini oqizmasdan yeyaverishdi.

³³ — Qarang, lashkaringiz go'shtni qoni bilan yeb, Egamizga qarshi gunoh ish qilyapti!* — deb ahvolni Shoulga ma'lum qilishdi.

— Xoinlik qildingizlar, hoziroq katta bir toshni bu yerga yumalatib olib kelinglar! — dedi Shoul. ³⁴ So'ng qo'shib qo'ydi:

— Lashkar orasida yurib aytinglar, har bir odam molini, qo'yini mening huzurimga olib kelib, shu yerda* so'yib, yesin. Go'shtni qoni bilan yeb, Egamizga qarshi gunoh ish qilmanglar.

O'sha kuni kechasi har bir odam molini olib kelib, Shoulning oldida so'ydi. ³⁵ Shoul Egamizga atab bir qurbongoh qurdi. Bu Shoulning Egamizga atab qurgan ilk qurbongohi edi.

³⁶ Keyin Shoul odamlariga aytdi:

— Qani, shu kecha Filistlarni bir quvaylik. Tong otguncha mollarini tortib olamiz, birortasini sog' qoldirmaymiz.

— Bir og'iz so'zingiz, — deb javob berishdi odamlar.

— Avval Xudoning xohish-irodasini bilaylik*, — deb qoldi ruhoniyl. ³⁷ Shoul

Xudodan:

— Filistlarga hujum qilaveraymi? Ularni Isroil lashkarining qo'liga tutib berasanmi?
— deb so'radi. Lekin Xudo o'sha kuni javob bermadi. ³⁸ Shundan so'ng Shoul dedi:

— Isroilning hamma lashkarboshilari shu yerga kelishsin, bugun qanday gunoh qilinganini bilib olamiz. ³⁹ Isroilga najot beradigan Xudo shohid! Gunoh qilgan o'g'lim Yo'natan bo'lib chiqsa ham, albatta o'ldiriladi.

Biron kimsadan sado chiqmadi. ⁴⁰ Shoul o'z odamlariga buyurdi:

— Sizlar bir tomonda turinglar, o'g'lim Yo'natan bilan men boshqa tomonda turamiz.

— Bir og'iz so'zingiz, — deb javob berdi odamlar.

⁴¹ Shoul Isroil xalqining Xudosi — Egamizga:

— Ey Egam! Aybsizni o'zing oqla! — deb iltijo qildi.

So'ng qur'a tashlandi*, qur'a Yo'natan bilan Shoulga tushdi, odamlarning hammasi esa oqlandi.

⁴² — Endi men bilan o'g'lim Yo'natan orasiga qur'a tashlang, — dedi Shoul. Bu safar qur'a Yo'natanga tushdi. ⁴³ Shoul Yo'natandan:

— Menga ayt—chi, nima qilding? — deb so'radi.

— Men qo'limdagi tayoqning uchini asalga botirib olib, ozgina tatib ko'rgan edim, endi men o'limimga roziman, — deb javob berdi Yo'natan.

⁴⁴ — Yo'natan, agar seni o'ldirtirmasam, Xudoning qahriga uchray, hatto undan batarrog'iga uchray, — dedi Shoul. ⁴⁵ Ammo odamlar Shoulga e'tiroz bildirdi:

— Isroilni ulug' zafarga erishtirgan Yo'natanni o'ldirmoqchimisiz? Aslo! Xudo shohid! Sochining bir tolasiga ham zarar yetmaydi. U bugun nima qilgan bo'lsa, Xudoning madadi bilan qildi.

Shunday qilib, odamlar Yo'natanni o'limdan qutqarib qoldi.

⁴⁶ Shundan so'ng Shoul Filistlarni ta'qib qilmadi. Filistlar esa o'z yerlariga qaytib ketishdi.

Shoulning erishgan g'alabalari

⁴⁷ Shoul Isroil shohi bo'lgandan keyin atrofidagi barcha dushmanlari — Mo'ab, Ommon, Edom xalqlari, Zo'vo shohlari va Filistlar bilan urush qildi. Qayerga borsa, g'alaba qildi. ⁴⁸ Mardona jang qilib Omolek xalqini mag'lub qildi, Isroil xalqini talonchilarning qo'lidan xalos qildi.

Shoulning oilasi

⁴⁹ Shoulning Yo'natandan boshqa Ishbosit* va Malkishuva ismli o'g'illari bor edi. Uning ikki qizi ham bo'lib, kattasining ismi Merav, kichkinasiniki Mixal edi. ⁵⁰ Xotini Oxinavam edi. U Oximas deganning qizi edi. Shoulning amakisi Narning o'g'li Abnur lashkarboshi edi. ⁵¹ Abnurning otasi Nar va Shoulning otasi Kish aka—uka edilar. Nar va Kishning otasi Abil edi.

⁵² Shoul davrida Filistlar bilan doimo qaqshatqich urush bo'lar edi. Shoul qayerda mard yoki jang qilishga mohir odamni ko'rsa, o'z qo'shiniga olardi.

15–BOB

Omolek xalqi bilan jang

¹ Bir kuni Shomuil Shoulga shunday dedi:

— Egamiz senga moy surtib, O‘z xalqi Isroilning shohi qilish uchun meni sening oldingga yuborgan edi. Endi Egamizning so‘zlarini eshit. ² Sarvari Olam shunday aytmoqda: “Isroil xalqiga qilgan yovuzliklari uchun Omolek xalqini* jazolayman. Chunki Isroil xalqi Misrdan chiqayotganda, Omolek xalqi ularning yo‘lini to‘sib qo‘ygan edi*.” ³ Endi borib, Omolek xalqiga hujum qil. Ularga qarashli hamma narsani tamoman yo‘q qilib tashla, hech narsasini ayama. Erkagu ayol, bola–chaqa, molidan tortib, qo‘yigacha, tuyasidan tortib, eshagigacha hammasini o‘ldir.”

⁴ Shoul lashkarini Taloyim shahrida to‘plab sanab chiqdi. Isroildan 200.000 nafar piyoda sipohi, Yahudodan ham 10.000 nafar sipohi bor ekan.

⁵ Shoul Omolek xalqiga qarashli bo‘lgan shaharga borib, soylikda* pistirma qo‘ydi. ⁶ O‘sha yerdagi Xayin xalqiga quyidagi xabarni jo‘natdi: “Endi ketinglar, Omolek xalqini tark etinglar, tag‘in sizlarni ham ular bilan birga yo‘q qilib yubormayin. Isroil xalqi Misrdan chiqayotgan paytda, sizlar bizga yaxshilik qilgandingiz.”

Shundan keyin Xayin xalqi Omolek xalqini tark etdi.

⁷ Shoul Xaviladan Misrning sharqidagi Shurgacha bo‘lgan joylardagi Omolek xalqini tor–mor qildi. ⁸ U Omolek shohi O‘gaxni tiriklayin qo‘lga olib, xalqini butunlay qirib tashladi. ⁹ Shoul va uning odamlari O‘gaxni hamda uning eng yaxshi qo‘y–mollarini, buzoq–qo‘zilarini, jamiki yaxshi narsalarini ayab, saqlab qolishdi. Ularni butunlay yo‘q qilib tashlashni istashmadi. Faqat arziyas, nuqsonli hayvonlarini yo‘q qilishdi.

Xudo Shoulni rad etadi

¹⁰ Egamiz Shomuilga shu so‘zlarni ayon qildi: ¹¹ “Shoulni shoh qilib tayinlaganimga pushaymonman. U Mendan yuz o‘girdi, amrlarimni bajo qilmadi.” Shomuil xafa bo‘lib, tun bo‘yi Egamizga yolvorib chiqdi.

¹² Shomuil ertasi kuni saharda, Shoul bilan ko‘rishay deb borsa, Shoul Karmil shahriga* ketibdi. Bilsaki, u yerda o‘ziga bir yodgorlik o‘rnatibdi. Keyin Gilgalga qaytibdi. ¹³ Shomuil Shoulning oldiga kelganda, Shoul:

— Xudo sizni yorlaqasin! Men Egamizning amrini ado etdim, — dedi.

¹⁴ — Agar shunday bo‘lsa, qulog‘imga eshitalayotgan qo‘yning ma‘rashi nimasi? Men eshitayotgan sigirning bo‘kirishi nimasi? — deb so‘radi Shomuil.

¹⁵ — Odamlarim Omolek xalqining hayvonlarini tortib oldi, — dedi Shoul, — Egangiz Xudoga qurbonlik qilish uchun qo‘y, sigirlarning eng saralarini ayab, saqlab qolishdi. Qolganlarini esa butunlay qirib tashladik.

¹⁶ — Shoshmay tur, bu kecha Egamizning menga nimalar aytganini senga bildirib qo‘yayin, — dedi Shomuil.

— Ayting, — dedi Shoul.

¹⁷ Shomuil gapida davom etdi:

— O‘zingni kichik deb sanasang–da, Isroil xalqining yo‘lboshchisi bo‘lmadingmi?! Egamiz senga moy surtib tanlab, Isroilga shoh qilmadimi?! ¹⁸ U senga: “Bor, o‘sha gunohkor Omolek xalqini butunlay qirib tashla, hammasini yo‘qotmaguningcha, ular bilan jang qil”, deb amr bergan edi–ku. ¹⁹ Nega endi Egamizning amriga itoat etmading?! Nima uchun o‘ljaga tashlanib, Egamiz oldida qabihlik qilding?!

²⁰ — Axir, men Uning amrlariga itoat qildim–ku! — dedi Shoul. — Men, Egamiz amr berganiday, bordim. Omolek shohi O‘gaxni bu yerga olib keldim. Omolek xalqini esa butunlay qirib tashladim. ²¹ Odamlarim qirib tashlanishi kerak bo‘lgan o‘ljadan faqat eng

sara mol–qo‘ylarni olishdi, xolos. Bu mol–qo‘ylarni Gilgalga olib kelib, Egangiz Xudoga qurbonlik qilishmoqchi.

²² Shomuil shunday javob berdi:

“Kuydiriladigan va boshqa qurbonliklardan ko‘ra,
Egamiz itoat etganlardan shod bo‘lmasmi?!
Ha, itoat etish — qurbonlik so‘yishdan yaxshi,
Xudoga itoatkorlik — qo‘chqorlar yog‘idan a‘loroqdir.

²³ O‘zboshimchalik sehr–joduga o‘xshab gunohdir,
Itoatsizlik esa but–sanamga bosh egish bilan tengdir.

Sen Egamizning amrini rad etding,
Egamiz ham sening shohligingni rad etdi.”

²⁴ — Gunoh qildim! — dedi Shoul. — Ha, Egamizning amriga ham, sizning so‘zlaringizga ham xilof ish tutdim. Xalqdan hayiqqanim uchun ularning gapiga kirdim.

²⁵ Endi yolvoraman: gunohimdan o‘ting, men bilan birga qaytib boring, Egamizga sajda qilayin.

²⁶ — Sen bilan bormayman, — dedi Shomuil. — Chunki sen Egamizning amrini rad etding, Egamiz ham seni rad etib, Isroil taxtidan tushirdi.

²⁷ Shomuil burilib, ketmoqchi bo‘lgan edi, Shoul uning ridosi etagidan ushlab qoldi. Rido yirtildi.

²⁸ — Rido yirtilgani singari, Egamiz ham bugun Isroil shohligini qo‘lingdan tortib olib, sendan ko‘ra, yaxshirog‘iga berdi, — dedi Shomuil. ²⁹ — Isroilning ulug‘vor Xudosi yolg‘on so‘zlamas, fikrini ham o‘zgartirmas. U inson emaski, fikrini o‘zgartirsa.

³⁰ — Gunoh qildim, — dedi Shoul, — endi xalqimning oqsoqollari oldida, Isroil xalqi oldida meni beobro‘ qilmang. Shuning uchun men bilan birga qaytib boring, Egangiz Xudoga sajda qilayin.

³¹ Shomuil Shoul bilan birga orqaga qaytib bordi. Shoul Egamizga sajda qildi.

³² Shomuil:

— Omolek shohi O‘gaxni mening oldimga olib kelinglar! — deb buyurdi. O‘gaxni bog‘langan holda, Shomuilning oldiga olib kelishdi. O‘gax o‘zicha: “O‘lim xavfi aniq o‘tib ketdi”, deb o‘yladi. ³³ Lekin Shomuil:

— Qiliching ayollarni farzandidan qanday judo qilgan bo‘lsa, sening onang ham ayollar orasida befarzand bo‘lsin! — dedi–yu, O‘gaxni Egamizning oldida Gilgaldagi qilich bilan chopib tashladi.

³⁴ Shundan so‘ng Shomuil Ramaga, Shoul esa Givoga — uyiga ketdi. ³⁵ Shomuil umrining oxirigacha Shoulni boshqa ko‘rmadi, lekin u Shoulni deb g‘amgin bo‘lib yurdi. Egamiz esa Shoulni Isroil shohi qilganidan pushaymon edi.

16–BOB

Egamiz Dovudga moy surtib shoh qilib tanladi

¹ Egamiz Shomuilga aytdi:

— Sen qachongacha Shoulni deb g‘amgin bo‘lib yurasan?! Shoul Isroil shohi bo‘lmasin deb, uni Men rad etdim. Qani, endi qo‘chqor shoxini* moy bilan to‘ldirib,

yo'lga o'tlan. Seni Baytlahmlik Essayning uyiga jo'nataman. Men uning o'g'illaridan bittasini shoh qilib tanladim.

² — Qanday qilib boraman?! Shoul eshitib qolsa, meni o'ldiradi—ku! — dedi Shomuil.

— O'zing bilan bitta buzoqchani olgin—da: “Egamizga qurbonlik qilgani keldim”, deb ayt, — dedi Egamiz. ³ — Essayni qurbonlikka taklif qil. O'shanda nima qilishing kerakligini Men senga ayon qilaman, O'zim senga ko'rsatadigan odamning boshiga Mening nomimdan moy surtib, uni tanlaysan.

⁴ Shomuil, Egamiz buyurganiday, Baytlahm shahriga ketdi. Shahar oqsoqollari uni qo'rqib kutib olishdi va:

— Tinchlikmi? — deb so'rashdi.

⁵ — Ha, tinchlik, — dedi Shomuil. — Egamizga qurbonlik qilgani keldim. O'zlaringizni poklanglar*, men bilan qurbonlik marosimiga borasizlar.

So'ng Essayni va uning o'g'illarini ham poklab qurbonlik marosimiga taklif qildi.

⁶ Essay o'g'illari bilan kelgach, Shomuil Eliyobni ko'rdi—yu: “Egamiz oldida turgan bu odam, shubhasiz, Uning moy surtib tanlagan odamidir”, deb o'yladi.

⁷ Egamiz esa Shomuilga dedi:

— Uning chiroyi va qomatdorligiga qarama. Men uni rad etdim, chunki Men insonlarday emasman. Insonlar tashqi ko'rinishiga qaraydi, Men esa diliga qarayman.

⁸ So'ng Essay boshqa o'g'li Abunadavni chaqirib, Shomuilning oldidan o'tkazdi. Lekin Shomuil:

— Egamiz buni ham tanlamadi, — dedi. ⁹ Shundan so'ng Essay Shammoxni Shomuilning oldidan o'tkazdi. Lekin u yana:

— Egamiz buni ham tanlamadi, — dedi.

¹⁰ Shu tariqa Essay yettala o'g'lini Shomuilning oldidan o'tkazdi. Ammo Shomuil:

— Egamiz bulardan birortasini tanlab olmadim, — dedi.

¹¹ Nihoyat Shomuil Essaydan:

— O'g'illaringning hammasi shularmi? — deb so'radi.

— Yana eng kenjasi bor, qo'y boqyapti, — dedi Essay.

— Birortasini jo'nat, uni chaqirib kelsin, — dedi Shomuil. — O'sha o'g'ling bu yerga kelmaguncha, taom yemoqqa o'tirmaymiz.

¹² Essay bittasini yuborib, o'g'lini chaqirtirib keldi. U chiroyli, kelishgan yigit bo'lib, ko'zlari yonib turardi.

— Qani, uning boshiga moy surtib tanla! Men tanlagan odam shu! — dedi Egamiz Shomuilga.

¹³ Shomuil moy solingan shoxni oldi—da, akalarining ko'z o'ngida yigitning boshiga moy surtdi. O'sha paytda Egamizning Ruhi Dovudni qamrab oldi va o'sha kundan boshlab uni boshqaradigan bo'ldi. Shomuil esa Ramaga qaytib ketdi.

Dovud Shoulning saroyida

¹⁴ Egamizning Ruhi Shoulni tark etdi. Egamiz yuborgan yovuz ruh uni qiynar edi.

¹⁵ — Bilamiz, Xudo yuborgan yovuz ruh sizni qiynaydi, — deyishdi xizmatkorlar Shoulga. ¹⁶ — Janobi oliylari biz, qullariga amr bersalar, lirani yaxshi chaladigan odamni topib kelar edik. Xudo yuborgan yovuz ruh sizni tutib qolganda, u lira chaladi, siz esa yengil tortasiz.

¹⁷ Shoul xizmatkorlariga:

— Mayli, lirani yaxshi chaladigan birortasini topib, mening huzurimga olib kelinglar, — deb buyurdi.

¹⁸ — Baytlahmlik Essayning o'g'illaridan birini ko'rgan edim, — dedi yigitlardan bittasi. — Lirani yaxshi chalar ekan. Buning ustiga, jasur jangchi, gaplari ma'nili, o'zi ham kelishgan yigit. Egamiz u bilan.

¹⁹ Shoul Essayga: "Qo'y boqib yurgan o'g'ling Dovudni mening huzurimga yubor", deb xabarchi jo'natdi. ²⁰ Essay non, bir mesh sharob va bitta uloqchani bitta eshakka yuklab berib, o'g'li Dovudni Shoulning huzuriga yubordi. ²¹ Dovud Shoulning huzuriga kelib, uning xizmatiga kirdi. Dovudga Shoulning qattiq mehri tushib qoldi, uni o'ziga qurolbardor qilib oldi. ²² Shoul Essayga: "Ijzat bersang, Dovud mening xizmatimda qolsin, undan juda mamnunman" degan xabarni jo'natdi.

²³ O'sha kundan boshlab Xudo yuborgan yovuz ruh Shoulni qiynaganda, Dovud lirani olib chalar, Shoul o'ziga kelib rohatlanar, yovuz ruh Shouldan chekinardi.

17-BOB

Go'liyot Isroil xalqini olishuvga chaqiradi

¹ Filistlar, jang qilamiz deb, lashkarini to'plab, Yahudo hududidagi So'xu shahrida yig'ilishdi. So'xu bilan Ozikah shaharlari* orasidagi Efes-Dammim degan joyda qarorgoh qurishdi. ² Shoul ham Isroil lashkarini to'pladi. Elox vodiysida qarorgoh qurib, Filistlarga qarshi jangga tayyorlandi. ³ Bir tepalikni Filistlar, boshqa tepalikni Isroil lashkari egalladi. Ikkala tomonning o'rtasi vodiy edi.

⁴ Filistlar safidan Go'liyot degan bir pahlavon o'rtaga chiqdi. U Gat shahridan edi. Bo'yi olti tirsagu bir qarich* bo'lib, ⁵ boshiga bronza qalpoq, ustiga bronza sovut kiyib olgan edi. Sovutning og'irligi uch yarim pud* edi. ⁶ Boldirlari bronza zirklar bilan o'ralgan edi. Yelkasida otildigan bronza nayzani ko'tarib yurardi. ⁷ Qo'lidagi nayzaning sopi esa to'quvchi dastgohining xodasiday kelar, nayza uchidagi temirning og'irligi yarim pud* edi. Go'liyotning oldida qurolbardori uning katta qalqonini ko'tarib yurardi.

⁸ Go'liyot o'rnida turganicha, Isroil qarorgohiga qarab hayqirdi:

— Biz bilan urishgani saf tortdingizlarmi?! Men Filistman, sizlar Shoulning qullarimisiz, axir?! Orangizdan birortangizni tanlanglar—chi, u mening oldimga kelsin.

⁹ Agar u men bilan olishib, meni yengib o'ldira olsa, Filistlar sizlarning qulingiz bo'ladi. Bordi—yu, men g'olib kelib, uni o'ldirsam, sizlar bizning qulimiz bo'lasizlar, bizga bo'sunasizlar.

¹⁰ So'ng o'sha Filist gapida davom etdi:

— Bugun Isroil lashkarini sharmanda qilaman. Qani, birortasini chiqaring oldimga! Men bilan olishib ko'rsin!

¹¹ Shoul va barcha Isroil lashkari Filistning gaplarini eshitgach, qattiq qo'rqib, vahimaga tushib qoldilar.

Dovud jang maydonida

¹² Dovud Yahudo hududidagi Baytlahm shahridan — Efratlik* Essay degan odamning o'g'li edi. Essayning sakkizta o'g'li bor edi. Shoulning shohligi davrida Essay ancha keksayib qolgan edi. ¹³ Essayning katta o'g'illaridan uchtasi Shoul bilan birga urushga ketgan edi. Urushga ketgan to'ng'ich o'g'lining oti Eliyob, o'rtanchasiniki Abunadav, uchinchisiniki Shammox edi. ¹⁴ Dovud kenja o'g'li edi. Uning uchta katta akasi esa Shoul

bilan birga edi. ¹⁵ Shu paytda Dovud vaqti–vaqti bilan Shoulning oldidan Baytlahmga otasining qo‘ylarini boqqani kelib turardi. ¹⁶ Filist Go‘liyot qirq kun mobaynida ertayu kech o‘rtaga chiqib urushga da‘vat qildi.

¹⁷ Essay bir kuni o‘g‘li Dovudga shunday dedi:

— Mana bu qovurilgan bir tog‘ora* bug‘doy bilan anavi o‘nta nonni olgin–u, tezda qarorgohga, akalaringning oldiga jo‘na. ¹⁸ Mana bu o‘n bo‘lak pishloqni esa mingboshiga olib bor. Akalaringning ahvolini bil va yaxshi yurganlarini bildiradigan birorta nishona olib kel. ¹⁹ Akalaring Shoul lashkari bilan birga Elox vodiysida Filistlarga qarshi urishyaptilar.

²⁰ Ertasi kuni Dovud saharda turdi. Suruvni bir cho‘ponga qoldirdi. Otasi buyurganiday, oziq–ovqatlarni olib yo‘lga chiqdi. Jang maydoniga yetib borgan paytda sipohlar jangga da‘vat qilinib, qarorgohdan urishgani chiqayotgan ekanlar. ²¹ Isroil lashkari bilan Filistlar bir–birlariga ro‘para bo‘lib, saf tortdilar. ²² Dovud keltirgan narsalarini orqadagi qo‘riqchiga qoldirib, safga tomon yugurdi. Akalarining yoniga borib, ular bilan salomlashdi. ²³ Dovud ular bilan gaplashib turganda, Gat shahridan bo‘lgan Filist — pahlavon Go‘liyot o‘z lashkari safidan o‘rtaga chiqib, oldingi gaplarini takrorladi. Dovud uning gaplarini eshitdi. ²⁴ Isroil lashkari Go‘liyotni ko‘rishdi–yu, qattiq qo‘rqib birdaniga qochib qolishdi. ²⁵ Ular bir–birlariga shunday derdilar:

— Anavi odamga qaranglar! U Isroilni haqorat qilyapti. Kim uni o‘ldirsa, shoh unga katta boylik hadya qilar ekan, qizini ham berar ekan. O‘sha odamning ota xonadonini ham Isroilga soliq to‘lashdan ozod qilar ekan.

²⁶ Dovud yonidagilardan so‘radi:

— Bu Filistni o‘ldirib, Isroilni sharmandalikdan xalos qilganga shoh nima beradi? Bu sunnatsiz Filist kim bo‘libdiki, barhayot Xudoning qo‘shinini haqorat qiladi?!

²⁷ — O‘sha odamni kim o‘ldirsa, falon–falon narsalar tortiq qilinadi, — deb sipohlar oldingi gaplarini takrorladilar. ²⁸ To‘ng‘ich akasi Eliyob Dovudning sipohlar bilan gaplashib turganini ko‘rib achchiqlandi:

— Bu yerda nima qilib yuribsan? O‘sha besh–oltitagina qo‘yimizni cho‘lda kimga qoldirib kelding? Sening qanchalik manmanligingni, niyating yomonligini bilaman. Sen faqat urushni tomosha qilgani kelgansan.

²⁹ — Men nima qilibman?! So‘rab ham bo‘lmaydimi?! — dedi Dovud.

³⁰ So‘ngra boshqa sipohga qarab, yana o‘sha gapni so‘radi. Sipohlar avvalgiday bir xil javob berishdi.

³¹ Sipohlar Dovudning gaplarini eshitib, Shoulga yetkazishdi. Shoul Dovudni chaqirtirdi. ³² Dovud Shoulga dedi:

— O‘sha Filistni deb hech kimning ruhi tushmasin. Men, qulingiz, borib, u bilan olishaman.

³³ — Tentaklik qilma, bu Filistga bas kelolmaysan. Sen juda yoshsan, u esa yoshligidan beri jangchi, — dedi Shoul.

³⁴ — Men otamning suruvini boqardim, — deb javob berdi Dovud. — Sher yoki ayiq kelib, suruvdan birorta qo‘zini olib qochsa, ³⁵ orqasidan quvib, unga hujum qilardim. Qo‘zini o‘sha hayvonning og‘zidan tortib olardim. Bordi–yu, sher yoki ayiq menga tashlansa, yolidan ushlardim–u, urib o‘ldirardim. ³⁶ Men sherni ham, ayiqni ham o‘ldirganman. Anavi sunnatsiz Filistning boshiga o‘shanday kunni solaman. Chunki u barhayot Xudoning qo‘shinini haqorat qildi. ³⁷ Meni sher, ayiqning panjasidan xalos

qilgan Egamiz o'sha Filistning qo'lidan ham xalos qiladi.

— Mayli bor, Xudo yor bo'lsin, — dedi Shoul. ³⁸ So'ng u o'zining jang kiyimlarini Dovudga berdi, boshiga bronza qalpoq, egniga sovut kiydirdi. ³⁹ Dovud shohning sovutlarini kiyib, ustidan qilichini bog'lab, yurmoqchi bo'ldi. Lekin u bunaqa kiyimlarga ko'nikmagan edi.

— Bu kiyimlar bilan yura olmayapman, ko'nikmaganman, — dedi Dovud Shoulga. So'ng kiyimlarni yechib tashladi.

Dovud Go'liytotni o'ldiradi

⁴⁰ Dovud tayog'ini olib, soylikdagi irmoqdan beshta silliq tosh terib oldi. Toshlarini yonidagi cho'pon xaltasiga soldi—da, palaxmonini olib to'g'ri Go'liytotga tomon yurdi.

⁴¹ Go'liytot ham Dovudga qarab yurdi. Go'liytotning oldida qurolbardori qalqonini ko'tarib borardi. ⁴² Go'liytot Dovudga boshdan—oyoq razm soldi. Chiroyli, kelishgan yigit ekan, deb yoshgina bo'lgani uchun uni mensimadi.

⁴³ — Men ko'ppakmidimki, ustimga tayoq bilan kelyapsan? — dedi—da, o'z xudolarining nomi bilan Dovudga qarag'ish yog'dirdi. ⁴⁴ — Kelaver, tanangni ko'kdagi qushlarga, dashtdagi yirtqichlarga yem qilaman, — dedi Filist. ⁴⁵ Dovud esa shunday javob qaytardi:

— Sen qilich, nayzayu xanjarlar bilan ustimga bostirib kelyapsan. Men esa sen haqoratlagan Isroil lashkarining Xudosi, Sarvari Olamning nomi bilan qurollanib ustingga bostirib boryapman. ⁴⁶ Bugunning o'zida Egamiz seni mening qo'limga beradi. Seni o'ldirib, boshingni tanangdan judo qilaman. Bugunning o'zida Filist lashkarining jasadlarini ko'kdagi qushlarga, dashtdagi yirtqichlarga yem qilaman. Shunda Isroilda Xudoning borligini butun yer yuzi bilib oladi. ⁴⁷ Egamiz qilichu nayza bilan najot bermasligini butun jamoa bilib oladi, chunki bu urushda Egamizning O'zi jang qiladi. U sizlarni bizning qo'limizga beradi.

⁴⁸ Go'liytot Dovudga tashlanmoqchi bo'lib, to'g'ri unga qarab yurdi. Dovud ham u bilan olishish uchun Filistlar safi tomon tez yugurib ketdi. ⁴⁹ Qo'lini xaltasiga solib, bitta toshni oldi—da, palaxmonga solib otdi. Tosh Filistning qoq peshanasiga tegib o'yib kirdi. Filist yuz tuban yerga yiqildi. ⁵⁰ Shunday qilib, Dovud Filistni palaxmonu bitta tosh bilan mag'lub qildi. Qo'lida qilich bo'lmasa ham, uni o'ldirib, yerga cho'ziltirib tashladi.

⁵¹ So'ng yugurib bordi—yu, Go'liytotni bosib oldi. Uning qilichini qinidan sug'urib oldi—da, boshini kesib tashlab, butunlay bir yoqli qildi.

Filistlar o'zlarining pahlavoni Go'liytotning o'lganini ko'rib, tumtaraqay qocha boshladilar. ⁵² Isroil bilan Yahudo lashkari qo'zg'aldi—yu, na'ra tortib, Filistlarni Gat va Exron ostonalarigacha quvlab bordi. Sharayimdan Gat va Exron shaharlarigacha boradigan yo'lda Filistlarning jasadlari cho'zilib qoldi. ⁵³ Filistlarni quvib yuborgandan keyin, Isroil lashkari orqaga qaytib Filistlar qarorgohini talon—taroj qildi. ⁵⁴ Dovud Go'liytotning boshini olib, Quddusga keltirdi, qurol—aslahasini esa o'z uyiga qo'ydi.

Dovud Shoulning huzurida

⁵⁵ Shoul Dovudning Go'liytot bilan olishuvga chiqqanini ko'rganda, lashkarboshi Abnurdan:

— Abnur, bu yigitcha kim? — deb so'radi.

— To'g'risi, shohim, bilmayman, — dedi Abnur.

⁵⁶ — Bo'lmasa bil—chi, bu yigit kimning o'g'li ekan, — deb buyurdi shoh Shoul.

⁵⁷ Dovud Go'liyotni o'ldirib, qarorgohga endi kirgan ham ediki, Abnur Dovudni yetaklab Shoulning huzuriga olib keldi. Go'liyotning kesilgan boshi hali Dovudning qo'lida edi.

⁵⁸ — Kimning o'g'li-san, yigitcha? — deb so'radi Shoul.

— Baytlahmlik qulingiz Essayning o'g'liman, — deb javob berdi Dovud.

18–BOB

¹ Shoul bilan Dovudning suhbatini endi tugagan ham ediki, Yo'nataning* ko'ngli Dovudga bog'landi, Yo'natan uni o'z joni kabi aziz ko'rdi. ² O'sha kundan boshlab Shoul Dovudni yonida olib qoldi, otasining uyiga qaytib ketishiga ijozat bermadi. ³ Yo'natan Dovudni o'z joniday aziz ko'rgani uchun u bilan ahd qildi. ⁴ Ustidagi kiyimini yechib berdi, sovuti, qilichi, kamoni va kamarini ham Dovudga hadya qildi.

⁵ Shoul Dovudni qayerga jo'natmasin, Dovud muvaffaqiyatga erishdi. Shu bois Shoul unga qo'shinidagi katta lavozimni berdi. Bu voqeadan barcha xalq ham, Shoulning xizmatkorlari ham xushnud bo'lishdi.

Shoul Dovudga hasad qiladi

⁶ Dovud Go'liyotni o'ldirgandan keyin, jangchilar o'z uylariga qaytayotgan edi. Isroilning hamma shaharlaridan kelgan ayollar childirma va torli musiqa asboblari chalib, o'yin–kulgi qilib, shoh Shoulni kutib olgani chiqishdi. ⁷ Yayrab–o'ynasharkan, shu qo'shiqni aytishardi:

“Shoul minglarchasini o'ldirdi,
Dovud esa o'n minglarchasini!”

⁸ Bu so'zlar Shoulga og'ir botdi, uning g'ashini keltirdi. “Dovudga o'n mingtasini, menga esa mingtasini berishdi! Unga shoh bo'lishdan boshqa yana nima qoldi?!” deb o'yladi. ⁹ Shunday qilib, o'sha kundan boshlab Shoul Dovudga yomon ko'z bilan qaray boshladi.

¹⁰ Ertasi kuni Xudo yuborgan yovuz ruh Shoulni qamrab oldi, u o'z uyida jazavaga tushdi. Dovud har galgiday yana lira chalib o'tirar, Shoulning qo'lida nayza bor edi. ¹¹ U o'zicha: “Dovudni nayza bilan urib devorga qoqib qo'yaman”, deb nayzani unga qaratib otdi. Lekin Dovud ikki safar ham unga chap berib qutulib qoldi.

¹² Shoul Dovuddan qo'rqardi. Chunki Egamiz Dovud bilan birga edi, Shoulni esa tark etgan edi. ¹³ Shu sababli Shoul o'z yonidan Dovudni uzoqlashtirdi, uni mingta sipohga bosh etib tayinladi. Dovud lashkarga bosh bo'lib, jangga borardi. ¹⁴ Egamiz Dovud bilan bo'lgani uchun, u har qanday ishning uddasidan chiqardi. ¹⁵ Dovudning katta muvaffaqiyatini ko'rib, Shoul battarroq qo'rqardi. ¹⁶ Butun Yahudo va Isroil xalqi Dovudni yaxshi ko'rardi, chunki Dovud ularning oldingi safida yurib, jangga borardi.

Dovud Shoulning qiziga uylanadi

¹⁷ Bir kun Shoul Dovudga dedi:

— To'ng'ich qizim Meravni senga beraman. Faqat dovyurak bo'lib, men uchun Egamizning urushlariga bosh bo'l.

Shoul: “Dovud mening qo'lim bilan emas, Filistlarning qo'li bilan o'ldirilsin”, deb o'ylardi.

¹⁸ Dovud Shoulga:

— Men o‘zim kim bo‘libman, yoki Isroilda oilam, otam xonadoni nima bo‘libdiki, shohga kuyov bo‘lsam?! — dedi.

¹⁹ Shunday qilib, Shoulning qizi Merav Dovudga uzatiladigan bo‘ldi. Lekin Shoul qizini, Dovudga bermay, Maxlalik Odriyolga uzatdi. ²⁰ Shoulning boshqa qizi Mixal esa Dovudga ko‘ngil qo‘ygan edi. Buni eshitgan Shoul xursand bo‘ldi. ²¹ “Dovudga Mixalni beraman, qizimni berib, Dovudni tuzog‘imga ilintirib olaman, Filistlar esa uni o‘ldiradi”, deb o‘yladi.

— Endi bu safar qulay fursat yetdi, menga kuyov bo‘lasan, — dedi Dovudga Shoul.

²² Keyin Shoul a‘yonlariga:

— Dovudga, shoh sendan xursand, hamma xizmatkorlari ham seni yaxshi ko‘radi, shohga kuyov bo‘ladigan payting keldi, deb yashirincha aytinglar, — dedi.

²³ Shoulning a‘yonlari bu gapni Dovudga yetkazishdi. Dovud esa shunday javob qaytardi:

— Men kambag‘al, arzimas bir odam bo‘lsam, shohga kuyov bo‘lish, sizlar aytganday, osonmi?!

²⁴ A‘yonlar, o‘z navbatida, Dovudning gaplarini Shoulga yetkazishdi. ²⁵ Shoul shunday amr berdi:

— Dovudga, shoh g‘animlaridan o‘ch olmoqchi, shuning uchun qalinga yuzta Filistning sunnat terisidan* boshqa narsa istamaydi, deb aytinglar.

Shoul shu yo‘sinda Dovudning Filistlar qo‘liga tushib nobud bo‘lishini rejalashtirgan edi.

²⁶ A‘yonlar Shoulning aytganlarini Dovudga yetkazishdi. Dovud, o‘shanda shohga kuyov bo‘lishga haqli bo‘lar ekanman—da, deb sevindi. Belgilangan kundan oldin,

²⁷ Dovud va uning odamlari borib, ikki yuzta Filistni o‘ldirdi. Dovud o‘ldirilgan Filistlarning sunnat terisini bitta ham qoldirmay, shohga keltirib berib, shohning kuyovi degan nomga munosib ishlarni bajardi. Shundan so‘ng Shoul qizi Mixalni Dovudga turmushga berdi.

²⁸ Shoul endi aniq bildiki, Egamiz Dovud bilan birga ekan, qizi Mixal ham Dovudni sevar ekan. ²⁹ Shunday qilib, Dovuddan yanada hadiksirab, umrining oxirigacha unga dushman bo‘lib qoldi.

³⁰ Filist beklari qachon hujum qilsalar, Dovud Shoulning boshqa lashkarboshilariga qaraganda ortiq zafarga erishardi. Shu sababdan Dovud katta shuhrat qozondi.

19–BOB

Shoul Dovudni o‘ldirishni rejalashtiradi

¹ Shoul hamma a‘yonlariga va o‘g‘li Yo‘natanga, Dovud o‘ldirilsin, deb farmon berdi. Yo‘natan esa Dovudni juda yaxshi ko‘rardi.

² — Otam Shoul seni o‘ldirmoqchi, — deb u Dovudni ogohlantirdi. — Ertaga tong payti hushyor bo‘l, biror joyga borib yashirinib, jim o‘tir. ³ Men esa otamni sen yashiringan dalaga boshlab boraman. O‘sha yerda sen to‘g‘ringda u bilan gaplashaman. Biror xabar eshitsam, senga yetkazaman.

⁴ Yo‘natan otasi Shoulga Dovudni maqtab shu gaplarni aytdi:

— Shoh o‘z quli Dovudga qarshi gunoh qilmasinlar. Chunki u sizga hech qachon

haqsizlik qilmagan. Har bir ishi bilan sizga katta foyda keltirgan. ⁵ Jonini xavf ostiga qo'yib, Filistni o'ldirdi, Egamiz Dovud tufayli Isroil xalqini katta zafarga erishtirdi. Siz bularni ko'rib sevindingiz. Shunday ekan, nega Dovudni bekordan–bekorga nobud qilmoqchisiz, begunohning qonini to'kib gunoh qilmoqchisiz?

⁶ Shoul Yo'nataning gaplarini anglab:

— Xudo shohid! Dovudning joniga hech kim qasd qilmaydi, — deb ont ichdi.

⁷ Yo'natan Dovudni chaqirtirib keldi va bo'lib o'tgan gap–so'zlarni aytib berdi. So'ng Dovudni Shoulning yoniga boshlab bordi. Dovud esa ilgarigiday shohga xizmat qilishni davom ettirdi.

⁸ Shu orada yana urush alanga oldi. Dovud urushga ketdi, u Filistlar bilan jang qilib, ularga shunday qattiq zarba berdiki, oxiri Filistlar Dovudning oldiga tushib qochib qolishdi.

⁹ Bir kuni Shoul, nayzasi qo'lida, uyida o'tirardi, Dovud esa lira chalayotgan edi. Shu payt Egamiz yuborgan yovuz ruh Shoulni chulg'ab oldi. ¹⁰ Shoul nayzasi bilan Dovudni devorga mixlab qo'yimoqchi bo'ldi, lekin Dovud chap berib qoldi. Shoulning nayzasi devorga sanchilib qoldi. O'sha tun Dovud yana qochib qutuldi.

¹¹ Shoul Dovudni erta tongda tutib o'ldirmoqchi bo'ldi, kuzatib turinglar, deb uning uyiga odamlarini jo'natdi. Xotini Mixal Dovudga:

— Bu kecha qochib qutulmasangiz, erta tongda sizni o'ldirishadi, — dedi. ¹² Shunday qilib, Dovudni derazadan chiqarib yubordi. Dovud qochib qutuldi. ¹³ Mixal butni* olib, to'shakka yotqizdi, bosh tomoniga esa echki junidan qilingan yostiq tashladi, ustini ko'rpa bilan yopdi. ¹⁴ Shoul yuborgan odamlar Dovudni tutib olib ketishga kelishdi.

— Dovud kasal, — dedi Mixal ularga.

¹⁵ So'ng Shoul odamlarini yana jo'natib:

— Dovudni o'z ko'zlarinigiz bilan ko'ringlar, uni to'shagi bilan bu yerga olib kelinglar, o'ldiraman, — deb buyurdi.

¹⁶ Shoulning odamlari uyga kirdilar. Qarasalar, to'shakda but, butning bosh tomonida echki junidan qilingan yostiq turibdi.

¹⁷ — Nimaga meni aldab, g'animimni qochirib yubording? — deb so'radi Shoul Mixaldan.

— Dovud: “Qo'yib yubor meni, bo'lmasa, seni o'ldiraman”, dedi, — deb javob berdi Mixal.

¹⁸ Qochib qutulgan Dovud Ramada yashayotgan Shomuilning yoniga ketdi. Shoul unga nima qilgan bo'lsa, hammasini Shomuilga aytib berdi. Keyin Shomuil bilan birga Noyo't mahallasiga borib, o'sha yerda qoldi. ¹⁹ Dovud Ramaning Noyo't mahallasida ekan degan xabar Shoulga yetib keldi. ²⁰ Shoul: “Dovudni tutib kelinglar”, deb odamlarini o'sha yerga yubordi. Ular Shomuil boshchiligidagi payg'ambarlar guruhining jo'shib zikr tushayotganini ko'rishdi. Shu payt Xudoning Ruhi Shoulning odamlarini ham qamrab oldi va ular ham jo'shib zikr tushdilar.

²¹ Shoul bo'lib o'tgan voqealarni eshitgach, boshqa odamlarini yubordi. Bu yuborilganlari ham jo'shib zikr tushdilar. Shoul uchinchi bor yana odamlarini jo'natdi, ular ham jo'shib zikr tushdilar.

²² Oxiri Shoulning o'zi Ramaga qarab yo'l oldi. Saxudagi katta sardoba bo'yiga borib:

— Shomuil bilan Dovud qayerda? — deb so'radi.

— Ramadagi Noyo't mahallasida, — dedi bittasi.

²³ Shoul Ramadagi Noyo't mahallasiga ketayotganda, Xudoning Ruhi uni ham qamrab oldi. Noyo'tga borguncha yo'lma-yo'l jo'shib zikr tushib ketdi. ²⁴ Kiyimlarini yechib tashlab, Shomuilning oldida ham jo'shib zikr tushdi. Yerga yiqilganicha, bir kecha-kunduz yalang'och ahvolda yotib qoldi. "Nahotki Shoul ham payg'ambar bo'lsa?!"* degan matal ana shundan qolgan.

20-BOB

Yo'natan Dovudga yordam beradi

¹ Dovud Ramadagi Noyo't mahallasidan qochib, Yo'natanning oldiga keldi.

— Men nima qilibman? Aybim nima? Otangga qarshi nima gunoh ish qilibmanki, meni o'ldirmoqchi bo'ladi? — dedi Dovud unga.

² — Xudo saqlasin, o'lmaisan! — dedi Yo'natan. — Otam meni xabardor qilmay, xoh muhim bo'lsin, xoh muhim bo'lmasin, biror ish qilmaydi. Nimaga endi buni mendan yashirsin?! Hech narsa bo'lmaydi.

³ Dovud yana ont ichib dedi:

— Sen meni yaxshi ko'rasan, buni otang ham yaxshi biladi. Yo'natan nima qilishimni bilmay qo'ya qolsin, aks holda, azob chekadi, deb o'ylaydi. Xudo shohid! To'g'risini aytsam, jar yoqasida turibman.

⁴ — Tila tilagingni, sen uchun bajo keltiraman, — dedi Yo'natan.

⁵ — Qara, ertaga yangi oy shodiyonasi bo'ladi, — dedi Dovud. — Shoh bilan birga dasturxonada o'tirishim kerak*. Lekin menga ijozat ber, indin kechgacha dalada yashirib yuray. ⁶ Agar otang yo'qligimni sezib qolsa, unga shunday deysan: "Dovud shoshilinch o'z shahri Baytlahmga ketadigan bo'lib qoldi, mendan qattiq turib iltimos qildi. U yerda butun urug'-aymog'i yillik qurbonlik marosimi o'tkazar ekan." ⁷ Otang "yaxshi" desa, demak, bu qulingga xavf-xatar yo'q. Agar g'azablansa, bilginki, menga zarar yetkazishga qat'iy qaror qilgan. ⁸ Egamiz oldida ahd qilgansan-ku! Endi menga sodiq qol. Agar aybdor bo'lsam, meni o'zing o'ldir! Meni otangning huzuriga olib borishingga na hojat?!

⁹ — Xudo saqlasin! — dedi Yo'natan, — otam senga yomonlik qilmoqchi bo'lganini bilganimda, senga aytmasmidim?!

¹⁰ — Otang senga dag'al javob bersa, kim menga bildiradi? — deb so'radi Dovud.

¹¹ — Yur, dalaga chiqaylik, — dedi Yo'natan.

Ikkovlari dalaga ketishdi. ¹² Yo'natan gapida davom etib, Dovudga dedi:

— Isroil xalqining Xudosi — Egamiz shohid bo'lsin! Erta yo indinga xuddi shu vaqtgacha otamning niyatini o'smoqchilab bilib olaman. Otam senga moyillik bildirsa, albatta xabar yuboraman. ¹³ Bordi-yu, otam seni o'ldirmoqni niyat qilgan bo'lsa-yu, seni xabardor qilmasam, bexatar ketishingni ta'minlamasam, Egam meni yomon ko'yga solsini, hatto undan ham battarroq'ini qilsin! Egam, ilgari otam bilan bo'lganiday, doimo sen bilan bo'lsin. ¹⁴ Agar men tirik bo'lsam, Egamizga o'xshab va'dangda tur, menga sodiq bo'l. Agar o'lsam, ¹⁵ Egamiz dushmanlaringni yo'q qilganda, mening xonadonimdan sadoqatingni darig' tutmagin.

¹⁶ Yo'natan Dovud xonadoni bilan ahd tuzdi va:

— Egamiz hamma dushmanlaringni qirib tashlasin, — dedi.

¹⁷ Yo'natan Dovudni jonidan ham ortiq yaxshi ko'rardi. U: "Menga bo'lgan do'stona

sevgingni tasdiqlagin”, deb Dovudga yana bir bor ont ichirdi.

¹⁸ — Ertaga yangi oy shodiyonasi bo’ladi, — dedi Yo’natan Dovudga. — O’rning bo’sh qoladi, yo’qliging bilinadi. ¹⁹ Indinga darhol pastga tush, oldingi safar yashiringan joyingga borib yashirin. Ezel degan toshning yonida kutib tur. ²⁰ Men mo’ljallab o’sha tosh tomonga uchta o’q otaman. ²¹ Keyin xizmatkorimni: “Bor, o’qlarni topib kel”, deb jo’nataman. Agar unga: “Qara, o’qlar orqangda, ularni olib bu yoqqa qayt”, deb aytsam, sen uyingga qaytib borgan. Demak, hech qanday xavf-xatar yo’q. Xudo shohid, sen tinch-omon bo’lasan. ²² Agar xizmatkorimga: “Qara, o’qlar oldingda”, desam, sen ketgin. Demak, Egamiz ketishingni xohlagan bo’ladi. ²³ Bir-birimizga qilgan ahdimizga Egamiz abadiy shohid bo’lsin.

²⁴ Shunday qilib, Dovud dalada yashirinib oldi. Yangi oy chiqqani munosabati bilan bayram boshlanganda, shoh Shoul kelib, bayram dasturxoniga o’tirdi. ²⁵ U odatdagiday, devor yonidagi o’rindiqdan joy oldi. Yo’natan Shoulning ro’parasidan*, Abnur esa uning yonidan o’z joylarini egallashdi. Dovudning o’rni bo’sh qoldi. ²⁶ Ammo Shoul o’sha kuni hech narsa demadi. Biror tasodif bo’lsa kerak, Dovud harom bo’lgan–u, yuvinmagandir*, deb o’yladi. ²⁷ Ertasiga, yangi oy shodiyonasining ikkinchi kuni Dovudning joyi yana bo’sh qoldi. Shoul o’g’li Yo’natandan so’radi:

— Essayning o’g’li nimaga kecha ham, bugun ham taomga kelmadi?

²⁸ — Dovud Baytlahmga ketmoqchi ekan, mendan qattiq iltimos qildi, — deb javob berdi u. ²⁹ — “Iltimos, ijizat bersang, oilamiz o’sha shaharda qurbonlik qiladi. Akam, o’sha yerda bo’l, deb buyurdi. Menga iltifot ko’rsatsang, borib, akalarimni ko’rib kelsam”, dedi. Shu vajdan shohning dasturxoniga kela olmadi.

³⁰ Shoul g’azablanib, Yo’natanga baqirdi:

— Sen, yaramas, suyuqoyoq xotinning bolasi, u bilan do’stlashganingni bilmasmidim?! Bu qilig’ing bilan o’zingni ham, seni tuqqan onangni ham isnodga qoldirding–ku. ³¹ Essayning o’g’li yer yuzida yashar ekan, na o’zing, na shohliging saqlanib qoladi. Endi birorta odamni jo’natib, uni mening oldimga chaqirtirib kel. Uni o’lim kutyapti.

³² — Nega u o’ldirilar ekan? U nima qildi? — dedi Yo’natan otasiga.

³³ Shoul Yo’natanni o’ldirmoqqa shaylanib, nayzasini unga qaratib otdi. Yo’natan tushundiki, otasi Dovudni o’ldirmoqqa qat’iy qaror qilgan ekan. ³⁴ Yo’natan darg’azab bo’lib dasturxondan turdi, yangi oy shodiyonasining ikkinchi kuni hech narsa yemadi. Otasi Dovudni bu qadar haqorat qilganiga xafa bo’ldi.

³⁵ Ertalab Yo’natan Dovud bilan ko’rishmoq uchun dalaga ketdi. Yoniga bir kichkina bolani oldi. ³⁶ Yo’natan bolaga:

— Yugur, men otgan o’qlarni qidir! — dedi.

Bola yugurib ketdi. Yo’natan bolaning old tomoniga bir o’q otdi. ³⁷ Yo’natanning o’qi tushgan yerga bola yetib borgan ham ediki, u:

— O’q oldingda! ³⁸ Tez bo’l, yugur, to’xtab turma! — deb ovoz berdi. Bola o’qni olib, xo’jayiniga keltirib berdi. ³⁹ Bola bundan bexabar, bu gapning ma’nosi Yo’natan bilan Dovudga ayon edi, xolos. ⁴⁰ Yo’natan qurol–aslahalarini o’sha bolaga berib:

— Ko’tar bularni, shaharga olib bor, — dedi.

⁴¹ Bola ketishi bilanoq, Dovud tosh orqasidan chiqib keldi va yuzi bilan yerga muk tushib, uch marta ta’zim qildi. Ikkala do’st bir–birlarini quchoqlab, o’pib, yig’lashdi. Dovud Yo’natanga qaraganda qattiqroq yig’ladi. ⁴² Nihoyat Yo’natan:

— Endi eson–omon yo‘lingga ket, — dedi. — Ikkovimiz: “Xudo senu mening oramizda, urug‘larimiz orasida abadiy shohid bo‘lsin”, deb Uning nomini o‘rtaga qo‘yib ont ichganmiz.

⁴³ Shundan keyin Dovud o‘z yo‘liga ketdi. Yo‘natan esa shaharga qaytdi.

21–BOB

Dovud Shouldan qochib yuradi

¹ Dovud Nav shahridagi* ruhoni Oximalekning huzuriga bordi. Oximalek Dovudni kutib olarkan:

— Nimaga yolg‘izsan? Nega yoningda hech kim yo‘q? — deb qo‘rquv ichra so‘radi.

² — Shoh menga bir topshiriq berdi, — dedi Dovud. — Senga bergan topshirig‘imni hech kim bilmasin, dedi. Shuning uchun odamlarimga, falon joyga borib turinglar, deb tayinlab keldim. ³ Hozir yeyishga biror narsangiz bormi? Menga beshta non, yoki qo‘lingizga nima ilinsa, bering.

⁴ — Oddiy nonimiz yo‘q, — deb javob berdi ruhoni, — agar odamlaring ayollardan o‘zlarini tiygan bo‘lishsa*, nazr qilingan nonimiz* bor.

⁵ — Yo‘lga chiqqanimizdan buyon ayollarga yaqinlashganimiz yo‘q, — dedi Dovud. — Safarimizning maqsadi oddiy bo‘lganda ham, odamlarim o‘zlarini pok tutadi. Ayniqsa, bu safarimizda odamlarim o‘zlarini juda pok tutdilar.

⁶ Shundan keyin ruhoni unga muqaddas non berdi. Bu yerda Xudoga bag‘ishlangan nondan boshqa non yo‘q edi. Bu non, Egamizning huzurida turgandan keyin, issiq non keltirilgan kuni olib qo‘yilgandi. ⁷ O‘sha kuni Shoulning Doyeg degan xizmatkori ham shu yerda edi. U Edomlik* bo‘lib, Shoulning bosh cho‘poni edi. Doyeg rasm–rusumlarni ado etgani Egamiz huzuriga kelgandi.

⁸ — Yoningizda nayza yoki qilich yo‘qmi? — deb so‘radi Dovud Oximalekdan. — Shohning topshirig‘i shoshilinch bo‘lgani uchun o‘zim bilan na qilichimni olibman, na boshqa qurolimni.

⁹ — Elox vodiysida o‘zing o‘ldirgan Filist Go‘liyatning qilichi bor, — dedi ruhoni. — Efod orqasida matoga o‘rog‘liq turibdi. Bu yerda boshqa qurol yo‘q. Xohlasang, o‘shani olaver.

— O‘sha qilichni menga bera qoling, unaqasi topilmaydi, — dedi Dovud.

¹⁰ Dovud Shouldan qochib, o‘sha kuni Gat* shohi Oxishning huzuriga bordi.

¹¹ Oxishning xizmatkorlari:

— Bu Isroil shohi Dovud–ku! — deyishdi. — Odamlar: “Shoul minglarchasini o‘ldirdi, Dovud esa o‘n minglarchasini”, deb o‘ynab qo‘shiq aytgan edi–ku.

¹² Bu gaplar Dovudni cho‘chitib qo‘ydi. U Gat shohi Oxishdan juda qo‘rqardi. ¹³ Dovud ularning ko‘z o‘ngida qiyofasini o‘zgartirdi, ularning oldida o‘zini telbalikka solar, saroy darvozasini timdalab, so‘laklarini soqoliga oqizardi. ¹⁴ Oxish xizmatkorlariga dedi:

— Qaranglar bu odamga! Jinnining o‘zi–ku! Nimaga uni mening huzurimga olib keldingizlar? ¹⁵ Mening oldimda jinnilik qilsin deb uni olib keldingizlarmi? Menga jinnilar kerakmidi?! Shu odamning saroyimga kirishi shartmi?!

22–BOB

Shoul Nav shahridagi ruhoniylarni o'ldiradi

¹ Shundan so'ng Dovud u yerdan chiqib, Adullam shahri* yaqinidagi g'orga qarab qochdi. Akalari va jamiki ota xonadoni bu haqda eshitib, o'sha yoqqa — Dovudning yoniga borishdi. ² Ezilgan, qarzini to'lashga qurbi yetmagan, norozi odamlar Dovudning atrofiga to'planishdi. Dovud ularga bosh bo'ldi. Unga ergashganlar to'rt yuztacha edi.

³ Dovud u yerdan Mo'abdagi* Mispax shahriga borib, Mo'ab shohidan iltimos qildi: “Ijzat bering, Xudo meni nima qilmoqchiligi ma'lum bo'lguncha, ota–onam yoningizda qolsin.” ⁴ Shunday qilib, Dovud ota–onasini Mo'ab shohi huzuriga olib keldi. Dovud adirlardagi qarorgohida yashirilib turganda, ota–onasi Mo'ab shohining panohida yashadilar. ⁵ Lekin Dovudga Gad payg'ambar: “U yerda qolma, Yahudo yeriga bor”, dedi. Shundan keyin Dovud u yerdan chiqib, Xoret o'rmoniga bordi. ⁶ Shu orada Shoul “Dovud va uning odamlari topildi”, deb eshitdi. Shoul qo'lida nayzasini ushlaganicha, Givo* tepaligidagi yulg'un daraxti* ostida o'tirgan edi. Barcha a'yonlari ham uning atrofida turgan edilar. ⁷ Shoul ularga shunday dedi:

— Ey Benyamin odamlari, eshitib olinglar! Essayning o'g'li* har biringizga dalayu uzumzorlarni berib qo'ymaydi–ku! Har biringizni mingboshi yoki yuzboshi qilib o'tiradimi?!* ⁸ Hammangiz menga qarshi til biriktirdingiz–ku! O'g'lim Yo'natan Essayning o'sha o'g'li bilan ahd qilgan ekan, meni hech kim xabardor etmadi. Orangizdan menga yon bosadigan biror odam chiqmadi. Dovud menga pistirma qo'ymoqchi ekan, uni o'g'lim qayrabdi. Hozir shu ish bo'ldi–ku! Shunday emasmi?!

⁹ Shu payt Shoulning a'yonlari yonida turgan Edomlik* Doyeg aytdi:

— Essayning o'g'li Dovudni ko'rdim, u Nav shahridagi Oxitobning o'g'li ruhoniylar Oximalekning yoniga kelgan edi. ¹⁰ Oximalek “Dovud nima qilsin?” deb Egamizning xohish–irodasini so'radi*. Unga ham oziq–ovqat berdi, ham Filist Go'liyatning qilichini taqdim qildi.

¹¹ Shoh Shoul a'yonlariga: “Oxitobning o'g'li ruhoniylar Oximalekni va uning Navda yashaydigan ota urug'larining hammasini — barcha ruhoniylarni olib kelinglar”, deb buyurdi. Hammalarini shohning oldiga olib kelishdi.

¹² — Ey Oxitobning o'g'li, gaplarimni eshit! — dedi Shoul Oximalekka.

— Labbay, hazratim, — dedi Oximalek.

¹³ — Nimaga sen Essayning o'g'li bilan birga menga qarshi til biriktirding? — dedi Shoul. — Dovudga non, qilich beribsan, uning uchun Xudoning xohish–irodasini so'rabsan. Mana bugun Dovud menga qarshi qo'zg'alib, pistirmada poylab turibdi.

¹⁴ Oximalek shunday javob berdi:

— Butun a'yonlaringiz orasida Dovud singari, ishonchli kim bor?! Dovud — sizning kuyovingiz, soqchilaringizning sardori, xonadoningizda hurmatli kishi–ku. ¹⁵ To'g'ri, o'sha kuni Dovud uchun Xudoning xohish–irodasini so'radim. Ammo bu birinchi marta emas edi–ku! Shoh meni va ota xonadonimni ayblamasinlar, chunki men Dovudning yomon niyatidan bexabar edim.

¹⁶ — Ey Oximalek, o'zing ham, butun ota xonadoning ham albatta o'lasizlar! — dedi Shoul. ¹⁷ So'ng u yonida turgan qo'riqchilariga buyurdi:

— Qani, Dovudni qo'llagan Egamizning ruhoniylarini o'ldirib tashlanglar! Ular Dovudning qochib ketganini bilganlari holda, menga xabar berishmadi.

Shohning qo'riqchilari qo'l ko'tarib, Egamizning ruhoniylarini o'ldirishni istashmadi.
¹⁸ Shunda shoh Shoul Doyegga:

— Sen bor, ruhoniylarni o'ldir! — deb buyurdi.

O'sha kuni Edomlik Doyeg muqaddas libos* kiygan sakson besh ruhoniyni bir o'zi chopib o'ldirdi. ¹⁹ So'ngra erkak-ayol, yosh bola, hatto chaqaloq demasdan, ruhoniylar yashaydigan Nav shahrining xalqini ham qilichdan o'tkazdi. Mollari, eshaklari, qo'ylarini ham chopib tashladi. ²⁰ Ruhoniy Oximalekning o'g'illaridan birgina Abuatar degani tirik qolib, Dovudning yoniga qochib ketdi. ²¹ Shoul Egamizning ruhoniylarini o'ldirganini Abuatar Dovudga aytib berdi. ²² Dovud Abuatarga dedi:

— O'sha kuni u yerda Edomlik Doyeg bor edi. U albatta Shoulga xabar berishini bilardim. Otang xonadonidagi har bir jonning o'limiga men sababchi bo'ldim. ²³ Endi sen yonimda qol, qo'rqma. Mening jonim payiga tushgan kimsa — sening ham joning payiga tushgan. Yonimda qolsang, bexatar bo'lasan.

23-BOB

Dovud Keylax shahrini ozod qiladi

¹ Dovudga: "Filistlar Keylax shahriga* hujum qilib, hosilni talon-taroj qilyapti", deb xabar berishdi.

² — Borib o'sha Filistlar bilan urishaymi? — deb Egamizdan so'radi* Dovud.

— Bor, Filistlar bilan urishib, Keylax shahrini xalos et, — dedi Egamiz. ³ Lekin Dovudning odamlari:

— Biz shu yerda — Yahudoda qo'rqib o'tiribmiz-u, Keylaxga* borib, Filist lashkariga qarshi urishmoqqa bizda jur'at bormidi?! — deyishdi. ⁴ Dovud yana Egamizdan Uning xohish-irodasini so'radi.

— O'tlan, Keylaxga bor! Filistlarni O'zim sening qo'lingga beraman, — dedi unga Egamiz.

⁵ Dovud odamlari bilan Keylaxga borib, Filistlarga qarshi urush qildi. Dovud Filistlarning mol-holini tortib oldi. Ularga og'ir talafot yetkazdi. Shunday qilib, Keylax xalqini qutqardi. ⁶ Oximalekning o'g'li Abuatar Keylaxda turgan Dovudning yoniga qochib, o'zi bilan efodni ham olib ketgan edi. ⁷ Shoul Dovudning Keylax shahriga ketganini eshitib: "Xudo Dovudni qo'limga berdi, o'sha shahar darvozalarining tambalari bor, u shaharga kirib o'zini o'zi tutib berdi", dedi.

⁸ Shoul Dovudni va uning odamlarini qamalga olish maqsadida butun lashkarini urushga da'vat etib, Keylaxga yurish qildi. ⁹ Dovud Shoulning qabih niyatini eshitib, ruhoniy Abuatarga:

— Efodni bu yerga olib kel, Egamizning xohish-irodasini bilaylik, — dedi. ¹⁰ So'ng Xudoga shunday deb iltijo qildi:

— Ey Isroil xalqining Xudosi — Egamiz! Aniq xabar eshitdim: Shoul Keylaxga kelib, shu quling sababli shaharni vayron qilmoqchi ekan. ¹¹ Keylaxliklar meni Shoulning qo'liga tutib beradimi? Bu qulingning eshitganlari rostmi, Shoul bu yerga keladimi? Ey Isroil xalqining Xudosi — Egamiz, o'tinib so'rayman, bu qulingga ayon et!

— Shoul keladi, — dedi Egamiz.

¹² — Keylaxliklar meni va odamlarimni Shoulning qo'liga tutib beradimi? — deb so'radi Dovud.

— Tutib beradi, — dedi Egamiz.

¹³ Shu onda Dovud bilan yonidagi olti yuztacha odam Keylaxdan chiqib, bir joydan boshqa joyga ko'chib yuraverishdi. Dovud Keylaxdan qochib ketibdi degan xabarni eshitgan Shoul u yerga bormaydigan bo'ldi.

Dovud cho'lda

¹⁴ Dovud adirlardagi pana joylarda — Zif cho'lidagi* qirlarda makon qilardi. Shoul Dovudni muttasil ta'qib qildi, lekin Xudo uni Shoulning qo'liga bermadi. ¹⁵ Bir payt Dovud Zif cho'lidagi Xoreshda turganda, Shoul uni o'ldirgani yo'lga chiqqani haqida xabar eshitdi.

¹⁶ Shu paytda Shoulning o'g'li Yo'natan Xoreshda turgan Dovudning oldiga bordi va "Xudo seni saqlaydi", deb uni ruhlantirdi.

¹⁷ — Qo'rqma, — dedi Yo'natan unga, — otam Shoul seni topa olmaydi. Sen Isroil shohi bo'lasan, men esa sendan keyingi odam bo'laman. Otam Shoul ham shuni biladi.

¹⁸ Ikkovi Egamiz oldida ahd qilishdi. Dovud Xoreshda qoldi, Yo'natan esa uyiga ketdi.

¹⁹ Bir necha Zifliklar Givoga borib, Shoulga xabar berdilar:

— Dovud hududimizdagi Xoresh degan joyda yashirinib yuribdi. Bu joy Yishmonning* janubidagi Xaxilo adirlarida joylashgan. ²⁰ Ey shoh hazratlari, boravering. Biz albatta Dovudni shohning qo'liga tutib beramiz.

²¹ — Sizlar menga qayishar ekansiz, Xudo sizlarni yorlaqasin! — dedi Shoul. ²² — Borib, yana bir marta tekshirib chiqinglar, Dovud qayerlarda yashirinib yurganini, o'sha yerda uni kimlar ko'rganini yaxshilab surishtiringlar. Aytishlaricha, u juda ayyor ekan.

²³ Hamma yashiringan joylarini bilib olib, keyin menga aniq xabar keltiringlar. O'shanda men sizlar bilan boraman. Agar Dovud o'sha yerda bo'lsa, uni butun Yahudo urug'lari orasidan qidirib topaman.

²⁴ Shunday qilib, Zifliklar yo'lga tushib, Shouldan oldin Zifga kelishdi. U paytda Dovud odamlari bilan Yishmonning janubidagi Moyun cho'lining* kimsasiz bir vodiysida edilar. ²⁵ Shoul ham odamlari bilan Dovudni izlashga chiqdi. Dovud Shoulning kelayotganini eshitgach, Moyun cho'lining qoyalik joyiga borib yashirindi. Shoul buni bilib qolib, Dovudning orqasidan ketdi.

²⁶ Shoul qirning bir tomonidan, Dovud bilan uning odamlari esa qirning boshqa tomonidan borishardi. Dovud tezda Shouldan qochib qutulmoqchi edi. Shoul esa sipohlari bilan Dovud odamlarining yo'lini to'smoqchi bo'lib, o'rab olayotgan edi.

²⁷ Xuddi shu payt bir xabarchi kelib Shoulga:

— Tezroq yuring! Filistlar yurtimizga yopirildi, — deb qoldi.

²⁸ Shoul Dovudni ta'qib qilish o'rniga, Filistlar bilan jang qilgani qaytib ketdi. Shuning uchun o'sha yerga "Qutulish qoyasi"* deb nom berildi.

24–BOB

Dovud Shoulning joniga qasd qilmaydi

¹ Dovud u joylarni ham tark etib, En–Gedidagi pana joylarda* yashay boshladi.

² Shoul Filistlarni quvlab yuborib qaytib kelgach, Dovud En–Gedi yonidagi dasht–cho'llarda yuribdi degan xabarni eshitdi. ³ Shoul odamlari bilan Dovudni qidirmoqqa otlandi. Isroilning eng sara sipohlaridan uch mingtasini tanlab olib, qoyalari va yovvoyi echkilari bilan mashhur bo'lgan joyga ketishdi.

⁴Yo'lda qo'y qo'rasi bo'lib, uning yaqinida bir g'or bor edi. Shoul ehtiyojini qondirmoqchi bo'lib g'orga kirdi. G'orning eng ichkarisida esa Dovud odamlari bilan o'tirgan edi. ⁵Odamlari Dovudga aytdilar:

— Egamiz senga: “G'animingni qo'lingga beraman, unga bilganingni qilaver”, degan edi. O'sha kun shu bugundir!

Dovud sekin borib, Shoulning ridosi etagidan bilintirmay bir parcha kesib oldi.

⁶Lekin Shoulning etagidan bir parcha kesib olgani uchun yuragida o'kinch paydo bo'ldi.

⁷Keyin odamlariga dedi:

— Xudo saqlasin! Men Egamiz moy surtib tanlagan shohga — janobi oliylariga bunday qilolmayman. Unga qarshi qo'limni ko'tarmayman, chunki u Egamizning moy surtib tanlaganidir.

⁸Dovud shunday deb odamlariga tanbeh berdi, Shoulga tegishlariga ijozat bermadi. Shoul g'ordan chiqib, yo'liga ketdi. ⁹Uning ortidan Dovud ham g'ordan chiqdi—da:

— Shoh hazratlari! — deb Shoulni chaqirdi. Shoul orqasiga o'girildi, Dovud egilib ta'zim qildi va yer o'pib ¹⁰ dedi:

— Dovud senga yomonlik qilmoqchi degan odamlarning gaplariga nima uchun quloq solyapsiz? ¹¹O'z ko'zingiz bilan ko'rib turibsizki, hozir Egamiz g'orda sizni qo'limga bergan edi. Odamlarim sizni o'ldirmoqchi bo'lishgan edi, lekin mening ko'zim qiymadi, “Janoblariga qo'l tekkizmayman, chunki u Egamizning moy surtib tanlaganidir”, dedim. ¹²Qarang, ey otam! Qo'limdagi manavi parchaga qarang! Ridoingizning etagidan kesib oldim. Ridoingizdan bir parchani kesib oldim—u, lekin sizni o'ldirmadim. Ko'nglimda yomonlik va makkorlikdan asar yo'qligini yaxshi bilib oling. Men sizga gunoh qilmaganman—u, siz esa mening jonimga qasd qilish payiga tushgansiz. ¹³Xudoga soldim, men uchun U sizdan o'ch olsin. Men sizga qo'l ko'tarmayman. ¹⁴Eskilar: “Yomonlik yomon odamlardan kelar”, deyishgan, shunga ko'ra, men sizga qo'limni ko'tarmayman. ¹⁵Isroil shohi kimning payiga tushgan, axir? Siz kimni ta'qib qilyapsiz? O'lgan itday yoki burgaday arzimas bo'lgan menimi? ¹⁶Xudoga soldim, qay birimizning haq ekanimizni Xudo hukm qilsin, dodimni O'zi eshitsin. Egamiz mening yo'limni berib, sizning qo'lingizdan xalos etsin.

¹⁷Dovud gapini tugatgan ham ediki, Shoul:

— Dovud, o'g'lim, bu sening ovozingmi? — dedi—yu, uvvos solib yig'lay boshladi.

¹⁸— Sen haqsan, men noto'g'ri qildim, — dedi Shoul Dovudga. — Sen menga yaxshilik qilgan eding, men yomonlik bilan javob qaytardim. ¹⁹Bugun menga bo'lgan munosabatingni aniq—ravshan isbotlading. Egamiz meni sening qo'lingga beribdi—yu, lekin sen meni o'ldirmabsan. ²⁰Qaniydi, hammaiyam senga o'xshab dushmanini tutib olganda, oq yo'l tilab qo'yib yuboraversa?! Bugun menga qilgan yaxshiliging uchun senga Egamizdan qaytsin! ²¹Endi men anglab yetdim: sen albatta shoh bo'lasan, Isroil shohligi sening qo'lingda mustahkam bo'ladi. ²²Endi menga, sizdan keyin avlodingizni yo'q qilmayman, otangiz xonadonidan nomingizni o'chirmayman, deb Egamiz oldida ont ich.

²³Dovud Shoulning oldida ont ichdi. Shundan so'ng Shoul uyiga qaytib ketdi. Dovud esa odamlari bilan adirlardagi qarorgohiga qaytdi.

25–BOB

Shomuilning o‘limi

¹ Shu orada Shomuil olamdan o‘tdi. Butun Isroil xalqi yig‘ilishib, Shomuilga aza tutdi. Uni o‘z ona shahri Ramada dafn qilishdi.

Dovud va Obigayl

Shundan keyin Dovud Poron cho‘liga ketdi. ² Moyun shahrida bir boy–badavlat odam yashar, mol–mulki Karmil shahri* yaqinidagi yerda bo‘lib, uch mingta qo‘yi, mingta echkisi bor edi. Bu paytda u Karmilda qo‘ylarining junini qirqayotgan edi. ³ O‘sha odamning ismi Navol, xotining ismi esa Obigayl edi. Ayol aql–fariosatli va chiroyli edi. Eri Xolib urug‘idan bo‘lib, qo‘rs, fe‘l–atvori yomon odam edi.

⁴ Dovud dashtda yurganda, Navol qo‘ylarining junini qirqaypti degan xabarni eshitib qoldi. ⁵ Dovud yigitlaridan o‘ntasini Karmilga — Navolning huzuriga jo‘natayotib, ularga dedi:

⁶ — Navolga mendan salom aytib, shu gaplarimni yetkazinglar: “Umring uzoq bo‘lsin! Senga, xonadoningga, qaramog‘ingdagi har bir odamga tinchlik–omonlik bo‘lsin. ⁷ Qo‘ylaringning junini qirqayotganingni eshitdim. Cho‘ponlaring biz bilan birga edi. Ularni xafa qilmadik, Karmilda bo‘lgan kunlarida hech narsasi yo‘qolmadi.

⁸ Xizmatkorlaringdan so‘rab ko‘rsang, o‘zlari ham senga aytib berishadi. Shuning uchun odamlaringa iltifot ko‘rsat, sening huzuringga ziyofat kuni* keldik. Bu qullaringga va o‘g‘ling Dovudga qo‘lingdan kelgancha marhamat qilib, yordam ko‘rsat.”

⁹ Dovudning odamlari Navol huzuriga borib, Dovudning nomidan unga shu gaplarni yetkazishdi va javob kuta boshlashdi. ¹⁰ Navol esa Dovudning odamlariga shunday javob berdi:

— Dovud degani kim o‘zi?! Essayning o‘g‘li bo‘lsa, nima qipti?! Shu kunlarda o‘z xo‘jayinlaridan qochib ketayotgan qullar juda ko‘payib ketdi–da! ¹¹ Nonimni, suvimni, jun qirqayotgan odamlarim uchun so‘ygan qo‘ylarimning go‘shini olib, allaqaydan kelgan odamlarga beraymi?!

¹² Dovudning odamlari kelgan yo‘liga qaytib ketishdi. Navolning hamma aytganlarini Dovudga yetkazishdi.

¹³ — Hamma qilichini beliga bog‘lasin! — deb amr berdi Dovud odamlariga. Dovudning o‘zi ham, odamlari ham qilichlarini bellariga bog‘lashdi. To‘rt yuzga yaqin odam Dovud bilan birga ketdi. Ikki yuztasi esa anjomlar yonida qoldi.

¹⁴ Navolning xizmatkorlaridan biri uning xotini Obigaylga dedi:

— Dovud xo‘jayinimiz Navolga salom yo‘llab, dashtdan xabarchilar jo‘natgan ekan, lekin Navol ularni haqorat qildi. ¹⁵ U odamlar esa bizga ko‘p yaxshi munosabatda bo‘lishgan edi. Dashtda ular bilan qolgan paytlarimizda bizni hech xafa qilishmasdi, biror narsamiz ham yo‘qolmasdi. ¹⁶ Qo‘ylarimizni boqib yurganimizda, har doim — kechayu kunduz bizni himoya qilishardi. ¹⁷ Endi nima qilish lozimligini o‘zingiz yaxshilab o‘ylang. Chunki xo‘jayinimizning va uning butun xonadonining boshiga falokat xavf solib turibdi. Xo‘jayinimiz esa shu qadar badjahlki, biror kimsa unga bir og‘iz gap ayta olmaydi.

¹⁸ Obigayl vaqtni boy bermay, ikki yuzta non, ikki mesh sharob, beshta qo‘yning pishirilgan go‘shini, ikki tog‘ora* qovurilgan bug‘doy, yuz hovuch mayiz va ikki yuz

hovuch anjir qoqini* olib eshaklarga yukladi. ¹⁹ So'ng xizmatkorlariga:

— Sizlar mendan oldin yuringlar, men orqalaringizdan boraman, — dedi. Eri Navolga esa hech narsa demadi. ²⁰ Obigayl eshakka minib, tog'ning yolg'izoyoq yo'llaridan tushib kelayotganda, unga tomon kelayotgan Dovudning odamlariga duch kelib qoldi. ²¹ Dovud shu gaplarni aytayotgan ekan:

— Bu odamning dashtdagi mol–holini behudaga qo'riqlabman–da. Uning qo'tonidan biror qo'y yo'qolmadi–yu, oqibatda u mening yaxshiligimga yomonlik bilan javob qaytardi. ²² Agar ertalabgacha unga qarashli erkak zotidan birortasini tirik qoldirsam, Xudo mening jazoimni bersin*, hatto undan battarroq'iga duchor qilsin!

²³ Obigayl Dovudni ko'riboq eshakdan tushdi. Dovudga ta'zim qilib, yerga muk tushdi. ²⁴ Uning oyoqlariga bosh urib yolvordi:

— To'ram, men aybdorman, ayb menda. Ijzat bering, bu cho'ringiz sizga bir og'iz gap aytsin, aytganlaringga quloq soling. ²⁵ Yolvoraman, to'ram! O'sha battol Navolga e'tibor bermasinlar. Uning fe'l–atvori xuddi ismining o'zi. Navol — aqlsiz degani. Men, cho'ringiz, to'ram yuborgan odamlarni ko'rmabman. ²⁶ Endi, to'ram, Egamiz sizning qon to'kishingizga, o'z qo'lingiz bilan qasos olmog'ingizga izn bermagan. Xudo shohid! To'g'risini aytay, g'animlaringiz, qolaversa, to'ramga qasd qilgan hammaning boshiga Navolning kuni tushsin. ²⁷ To'ram, men, cho'ringiz, sizga mana bu in'omlarni keltirdim. Endi bular sizga ergashib xizmat qilayotgan odamlaringizga berilsin. ²⁸ Bu cho'ringizning gunohidan o'ting. Egamiz albatta to'ramning xonadonini mustahkam qiladi, chunki to'ram Egamiz uchun jang qilyapti. Umringiz oxirigacha siz tomondan biron–bir haqsizlik bo'lmasin. ²⁹ Birontasi ortingizdan tushib, joningizga qasd qilsa, hayotingizni Egangiz Xudo O'z panohida asrasin. G'animlaringizni esa palaxmondan otilgan toshday uloqtirib yuborsin. ³⁰ Egamiz to'ramga va'da qilgan barcha ezguliklarni bajo keltirib, sizni Isroilning yo'lboshchisi qiladigan kun keladi, albatta. ³¹ O'shanda o'zim uchun o'ch olib, behudaga qon to'kdim, deb pushaymon bo'lmagaysiz. Egamiz to'ramga baraka berganda, bu cho'risini unutmasin.

³² — Bugun seni men bilan uchrashtirgan Isroil xalqining Xudosi — Egamizga hamdu sanolar bo'lsin! — dedi Dovud. ³³ — Aqlingga balli, baraka top! Bugun meni qon to'kishdan, o'z qo'lim bilan o'ch olishdan saqlab qolding, buning uchun seni Xudo yorlaqasin. ³⁴ Isroil xalqining Xudosi — Egamiz senga yomonlik qilishimning oldini oldi. Agar sen meni tezda uchratib qolmaganingda, Xudo haqi, kun chiqquncha Navolga qarashli erkak zotidan birortasi tirik qolmagan bo'lardi!

³⁵ Dovud Obigayl olib kelgan hadyalarni oldi. Keyin:

— Eson–omon uyingga bor, bilib qo'y, gaplaringga quloq solib, arzingga e'tibor berdim, — dedi.

³⁶ Obigayl Navolning yoniga qaytib keldi. Navol uyida shohona ziyofat uyushtirgan, mast, juda vaqti chog' edi. Obigayl esa ertalabgacha unga bir og'iz gap aytmadi.

³⁷ Ertasiga ertalab Navol o'ziga kelgach, xotini unga bo'lib o'tgan voqealarni aytib berdi. O'sha zahotiyoyoq Navolning yuragi muzlab, shol bo'lib qoldi. ³⁸ O'n kunlardan keyin Egamiz Navolning jonini oldi.

³⁹ Xudo Navolning jonini olganini Dovud eshitdi.

— Navol meni haqorat qilgan edi, Egamizning O'zi meni oqladi, bu qulini yomonlik qilmoqdan asradi. Egamizga hamdu sanolar bo'lsin! U Navolning yomonligini o'zining boshiga solibdi, — dedi.

Shundan so'ng Dovud Obigaylning oldiga xabarchilar jo'natib, unga uylanmoqchi ekanligini bildirdi. ⁴⁰ Dovud yuborgan xabarchilar Karmilga — Obigaylning huzuriga borib:

— Dovudning senga uylanish istagi bor, shuni bildirish uchun bizni yubordi, — dedilar. ⁴¹ Obigayl o'rnidan turdi, boshi yerga tekkuday bo'lib ta'zim qildi—da:

— Men to'ramga xizmat qilmoqqa va to'ramning xizmatkorlari oyoqlarini yuvishga tayyorman, — deb javob berdi. ⁴² Obigayl tezda o'rnidan turib, eshakka mindi. Yoniga beshta cho'risini olib, Dovudning xabarchilari orqasidan yo'lga tushdi. Shunday qilib, Obigayl Dovudga turmushga chiqdi.

⁴³ Dovud Yizrillik Oxinavamga ham uylangan edi. Shu tariqa Dovud ikki xotinlik bo'ldi. ⁴⁴ Dovudning birinchi xotini Mixalni* esa otasi Shoul Paltiga berib yuborgan edi. Palti Galimlik Layish deganning o'g'li edi.

26-BOB

Dovud yana Shoulning jonini saqlab qoladi

¹ Zifliklar Givoga — Shoulning huzuriga kelib: “Dovud Yishmon* chetidagi Xaxilo tepaligida yashirinib yuribdi”, deb xabar yetkazishdi. ² Shoul uch mingta saralangan Isroil sipohi bilan Dovudni qidirib Zif dasht—biyoboniga bordi. ³ U Xaxilo tepaligidagi yo'l bo'yida qarorgoh qurdi, bu tepalik Yishmon sahrosining chetida edi. Dovud hali ham sahroda yashirinib yurardi. O'z orqasidan Shoulning tushganini bilib, Dovud ⁴ ayg'oqchilar jo'natdi. Shu tariqa Shoulning shu yerga kelganini aniq bilib oldi.

⁵ Dovud Shoulning qarorgohi tomon yaqin borib, Shoul bilan lashkarboshi Aburning uxlayotgan joyini ko'rdi. Shoul qarorgohning o'rtasida, sipohlar esa uning atrofida yotgan edilar. ⁶ Shu payt Dovud Oximalek bilan Abushaydan:

— Kim men bilan qarorgohga — Shoulning yoniga kiradi? — deb so'radi. Oximalek Xet xalqidan edi. Abushay Zeruyaning* o'g'li bo'lib, Yo'abning akasi edi.

— Men siz bilan boraman, — dedi Abushay.

⁷ Dovud bilan Abushay o'sha kun kechasi qarorgohga kirishdi. Shoul nayzasini bosh tomoniga yerga sanchib qo'yib, qarorgohning o'rtasida uxlab yotardi. Abnur bilan sipohlar uning atrofida uxlashardi.

⁸ — Bugun Xudo g'animingizni sizning qo'lingizga berdi, — dedi Abushay Dovudga. — Endi ijozat bering, uni nayza bilan bir urib yerga mixlab qo'yayin. Ikkinchi marta urishimga hojat qolmaydi.

⁹ — Yo'q, uni o'ldirmaysan, — dedi Dovud, — Egamiz moy surtib tanlagan shohga qo'l ko'targanni sira oqlab bo'lmaydi. ¹⁰ Xudo shohid! Shoulni yo Xudo uradi, yo uning kuni bitib olamdan o'tadi, yoki jangda halok bo'ladi. ¹¹ Ammo Egamiz moy surtib tanlagan shohga qo'l ko'tarishdan meni Xudoning O'zi saqlasin. Mayli, Shoulning bosh tomonidagi nayza bilan suvdonini olib ketamiz.

¹² Dovud Shoulning bosh tomonidagi nayzasi va suvdonini oldi. Keyin u yerdan qaytishdi. Ularni hech kim ko'rmadi, biror kimsa bo'lib o'tgan voqeani bilmay qoldi, hech kim uyg'onmadi ham. Hamma uxlab yotardi, zotan, Egamiz ularni qattiq uxlatib qo'ygan edi. ¹³ Dovud narigi tomonga o'tib, uzoqroqdagi tepalikning ustiga chiqdi, Shoulning sipohlari bilan uning orasida anchagina masofa bor edi. ¹⁴ O'sha yerdan Aburni va odamlarini chaqirib:

— Ey Abnur, menga javob ber—chi! — dedi.

— Sen kimsan, nega baqirib shohimizni bezovta qilyapsan? — so‘radi Abnur.

¹⁵ — Sen katta odamsan, Abnur, to‘g‘rimi gapim? — dedi Dovud. — Butun Isroilda senga teng keladigani yo‘q. Shoh hazratlarini bittasi o‘ldirmoqchi bo‘lib, qarorgohga kirdi, nega shohni muhofaza etmadim? ¹⁶ Bu qilgan ishing yomon. Xudo haqi, o‘zing ham, odamlaring ham o‘limga loyiqsizlar, chunki janobi oliylarini — Egamiz moy surtib tanlagan shohni muhofaza etmadingizlar. Qarab ko‘r—chi, shohning bosh tomonidagi nayzasi bilan suvdoni qayerda ekan?

¹⁷ Shoul Dovudning ovozi tanidi:

— Bu sening ovozingmi, Dovud o‘g‘lim? — deb so‘radi.

— Ha, shoh hazratlari, menman, — javob berdi Dovud. ¹⁸ — Janobi oliylari! Men, qulingizni nega ta‘qib qilaverasiz? Men nima qildim? Gunohim nima? ¹⁹ Shoh hazratlari! Marhamat qilib men, qulingizning so‘zlariga quloq soling. Agar sizni menga qarshi qo‘zg‘atgan Egamiz bo‘lsa, nazr atang, U tinchlansin. Agar bu ishni insonlar qilgan bo‘lsa, Egamiz oldida la‘nati bo‘lsinlar. Chunki ular Egamizning yeridan meni haydab: “Bor, begona xudolarga xizmat qil*”, deyayotganday bo‘lyapti. ²⁰ Ishqilib, qonim Egamizning huzuridan uzoq yerlarga to‘kilmasin. Nima uchun, ey shohim, burgaday arziyas bir insonni ovlashga chiqdingiz?! Nechun, tog‘lardagi kaklikni* ovlaganday, meni ovlab yuribsiz?!

²¹ — Gunoh qildim, Dovud o‘g‘lim, beri kel, — dedi Shoul. — Bugun mening hayotim sen uchun qadrli ekanini bildim. Endi senga sira yomonlik qilmayman. Haqiqatan ham, nodonlik qildim, qattiq yanglishdim.

²² — Mana shohimizning nayzasi, yigitlaringizdan biri kelib olsin, — dedi Dovud,

²³ — Egamiz har bir odamning to‘g‘riligiga va sadoqatiga yarasha mukofot beradi. Bugun Egamiz sizni qo‘limga bergan bo‘lsa—da, men Egamizning moy surtib tanlaganiga qo‘l ko‘tarishni istamadim. ²⁴ Bugun sizning hayotingizni saqlaganimday, Egamiz mening hayotimni ham shunday saqlasin. U meni har qanday balolardan asrasin.

²⁵ — Dovud o‘g‘lim, Xudo seni yorlaqasin, sen albatta buyuk ishlar qilasan, ulug‘ zafarlarga erishasan, — dedi Shoul. Shundan keyin Dovud o‘z yo‘liga ketdi, Shoul esa uyiga qaytdi.

27–BOB

Dovud Filistlar orasida

¹ Dovud: “Bir kun Shoulning qo‘lida nobud bo‘lsam kerak”, deb o‘ylardi. “Yaxshisi, Filistlar yerlariga qochib qolay. O‘shanda Shoul Isroilning har burchagidan meni qidirib yurishdan voz kechadi, men ham uning qo‘lidan qutulib qolaman.”

² Shunday qilib, Dovud va uning yonidagi olti yuz kishi oilalari bilan yo‘lga otlanib, Gat* shohi Oxish tomoniga o‘tib ketishdi. Shoh Oxish Moyux deganning o‘g‘li edi.

³ Hammalari oilalari bilan birga Gatda — Oxishning yonida joylashishdi. Dovud ham ikkala xotini — Yizrillik Oxinavam va Karmillik Navolning bevasi Obigayl bilan joylashdi. ⁴ Shoul Dovudning Gatga qochib ketganini eshitgach, endi uni axtarmay qo‘ydi.

⁵ Dovud Oxishga:

— Agar men, qulingiz, sizning iltifotingizga sazovor bo‘lsam, yon—atrofdagi

shaharlarning biridan menga joy bersangiz, men o'sha yerda istiqomat qilayin, — dedi. — Qulingizning siz bilan birga shoh shahrida yashashiga hojat yo'q.

⁶ Oxish o'sha kuni Dovudga Zixlax shahrini berdi. O'shandan buyon Zixlax Yahudo shohlariga qarashli shahardir. ⁷ Dovud Filistlar yurtida bir yilu to'rt oy istiqomat qildi.

⁸ Dovud odamlari bilan Geshir, Gezer va Omolek xalqlarining yeriga bostirib borardi. Bu elatlar uzoq zamonlardan beri Shurga va Misr chegarasigacha cho'zilgan yerlarda yashab kelishardi. ⁹ Dovud biror yurtni bosib olsa, erkak, ayol demas, tirik jonni sog' qo'ymasdi. Faqat qo'y, mol, eshak, tuya va kiyim-kechaklarni o'lja olib, shoh Oxishning huzuriga qaytib kelardi. ¹⁰ Oxish: "Bugun biron yerga bostirib bordingizlarmi?" deb so'rasa, Dovud: "Yahudoning Nagav cho'lidagi hududlarini bosib oldik", yoki "Nagav cho'lidagi Yaraxmal urug'i yerlarini bosib oldik", yoki "Nagav cho'lidagi Xayin xalqi yerlarini* qo'lga oldik", deb javob berardi. ¹¹ Dovud biror kimsani Gatga olib kelmas, "Dovud unday qildi, bunday qildi, deb aytmasin" deya, erkagu ayolni tirik qoldirmasdi. Dovud Filistlar yurtida yashagan paytda shunday qilardi. ¹² Oxish Dovudga ishonardi. "Dovud o'z xalqi — Isroil xalqiga o'zini dushman qilib qo'ydi, bundan keyin to' abad mening xizmatimda qoladi", deb o'ylardi.

28–BOB

¹ O'sha kunlarda Filistlar Isroil lashkari bilan urush qilmoqchi bo'lib, lashkarlarini to'plashdi. Oxish Dovudga:

— Bilib qo'y, sen odamlaring bilan albatta men tomonda jang qilasan, — deb ta'kidladi.

² — Men qulingizman, o'shanda nimalar qilishimni o'zingiz ko'rasiz, — dedi Dovud.

— Yaxshi, — dedi Oxish, — sen doimo mening shaxsiy qo'riqchim bo'lib qolasan.

Shoul arvohdan maslahat so'raydi

³ Shomuil olamdan o'tganda, butun Isroil xalqi unga aza tutgan va uni o'z shahri Ramaga dafn qilishgan edi. Shoul esa arvoch chaqiruvchilarni va folbinlarni yurtdan yo'qotib yuborgan edi.

⁴ Shu orada Filistlar to'planib, Shunam shahriga borib qarorgoh qurishdi. Shoul ham jamiki Isroil qo'shinini yig'ib, Gilbova tog'ida* qarorgoh qurdi. ⁵ Shoul Filistlar qo'shinini ko'r-di-yu, qattiq qo'rqib ketdi, uni vahima bosdi. ⁶ Shoul "Nima qilay?" deb Egamizning xohish-irodasini bilmoqchi bo'lgan edi, U Shoulga na tushida, na ruhoniylar* va na payg'ambarlar orqali javob berdi. ⁷ Shundan keyin Shoul a'yonlariga:

— Menga birorta arvoch chaqiradigan ayolni topib kelinglar, uning oldiga borib maslahat solayin, — deb farmon berdi.

— En-Do'rda* bir arvoch chaqiradigan ayol bor, — dedi a'yonlar. ⁸ Shoul boshqacha kiyimlar kiyib, qiyofasini o'zgartirdi va ikki kishini ergashtirib, kech kirganda, o'sha ayolnikiga bordi.

— Iltimos qilaman, men uchun ruhlarga maslahat sol, senga kimning nomini aytsam, o'sha odamni chaqirib ber, — dedi. ⁹ Ayol shohga shunday javob berdi:

— Shoul nimalar qilganini, arvoch chaqiradiganlarni va folbinlarni yurtdan yo'qotib yuborganini bilasan-ku. Shunday ekan, nimaga meni nobud qilmoq uchun tuzoq qo'yyapsan?

¹⁰ — Xudo haqi, bundan senga zarracha yomonlik kelmaydi, — deb ont ichdi Shoul.

¹¹ Shundan so'ng ayol:

— Senga kimni chaqirib berayin? — deb so'radi.

— Menga Shomuilni chaqirib ber! — dedi Shoul.

¹² Ayol Shomuilni ko'rgach, qattiq baqirib yubordi. So'ng Shoulga qarab, dedi:

— Siz shoh Shoulsiz-ku! Nega meni aldadingiz?

¹³ — Qo'rqma! — dedi shoh ayolga, — nimani ko'ryapsan?

— Yer ostidan* chiqayotgan bir arvohni ko'ryapman, — deb javob berdi ayol.

¹⁴ — Nimaga o'xshaydi? — so'radi Shoul.

— Rido kiygan keksaroq odam yuqoriga chiqyapti, — dedi ayol. Shu zahoti Shoul bildiki, u odam Shomuil. Muk tushib unga ta'zim qildi.

¹⁵ — Nimaga meni chaqirib bezovta qilding? — so'radi Shomuil.

— Men juda qiynalib ketdim, — dedi Shoul. — Filistlar menga hujum qilishmoqchi. Xudo esa meni tark etdi. Menga na payg'ambarlar orqali, na tushimda javob beryapti. Endi nima qilay, ayting, shunga sizni chaqirgan edim.

¹⁶ — Egamiz seni tark etib, senga dushman bo'lgan ekan, endi nimaga mendan so'rayapsan? — dedi Shomuil. ¹⁷ — Egamiz men orqali aytganini qildi. Shohlikni sening qo'lingdan tortib olib, Dovudga berdi. ¹⁸ Chunki sen Egamizning amriga itoat etmading, Uning alangalangan g'azabini sen Omolek xalqiga sochmading. Ana shuning uchun Egamiz bugun shu kunlarni boshingga solyapti. ¹⁹ U seni ham, Isroil xalqini ham Filistlar qo'lga beradi. Ertaga sen va o'g'illaring mening yonimda bo'lasizlar*. Egamiz butun Isroil qo'shinini ham Filistlar qo'lga topshiradi.

²⁰ Shoul birdan mukyasi bilan yerga tushdi. Shomuilning gaplaridan qattiq qo'rqib ketdi, sillasi quridi. U bir kecha-kunduz tuz totmagan edi. ²¹ Ayol Shoulga yaqinlashdida, uning qattiq qo'rqib ketganini ko'rib shunday dedi:

— Bu cho'ringiz ham sizning gaplaringizni eshitdi, jonimni xatarga qo'yib bo'lsa-da, istagingizni bajo keltirdim. ²² Endi bu cho'ringizning gaplarini eshiting. Oldingizga ozgina non-pon qo'yaman, yeysiz. Hali yo'l yurasiz, non-pon yeb olsangiz, darmon bo'ladi.

²³ — Yemayman! — deb rad etdi Shoul.

Lekin a'yonlari ham, ayol ham uni ko'ndirishga ko'p harakat qilishdi. Oxiri, Shoul ularning aytganini qilishga rozi bo'ldi. Yotgan yeridan turib, to'shakka o'tirdi.

²⁴ Ayolning uyida boquvdagi bir buzog'i bor edi. Ayol uni tezda so'ydi. Un oldi-da, xamir qorib, xamirturushsiz non yopdi. ²⁵ Taomlarni Shoul bilan a'yonlari oldiga qo'ydi. Ular yeb-ichib, o'sha kuni tunda turib jo'nab ketishdi.

29-BOB

Filistlar Dovudga ishonmaydi

¹ Filistlar hamma sipohlarini Ofoqqa* yig'di. Isroil lashkari esa Yizrildagi buloq yonida qarorgoh qurib, joylashib olgan edilar. ² Filist beklari yuz va ming kishilik guruhlardan iborat bo'lgan qo'shin bilan borishardi. Dovud va uning odamlari esa shoh Oxish bilan birga orqada kelayotgan edilar. ³ Filist lashkarboshilari:

— Anavi ibroniylar bu yerda nima qilib yuribdi? — deb so'ragan edilar, Oxish shunday javob berdi:

— Bu odam Isroil shohi Shoulning xizmatkori Dovud bo'ladi. Necha oy-yillardan

beri yonimda yuribdi. Men tomonga o'tgandan buyon undan biror yomonlik ko'rmadim.

⁴ Lekin Filist lashkarboshilari Oxishga:

— Bu odamni orqasiga qaytarib yuboring! — deyishdi jahl bilan. — Siz unga ajratib bergan joyga boraversin. Biz bilan urushga borishiga yo'l qo'ymang! Jang vaqtida bizga qarshi chiqishi mumkin. U oldingi xo'jayiniga o'zini qanday qilib yaxshi ko'rsatishini bilasizmi? Odamlarimizning boshini unga tutib berishdan boshqa yaxshi yo'l topa olarmidi?! ⁵ Haligi: "Shoul minglarchasini o'ldirdi, Dovud esa o'n minglarchasini", deb kuylab o'ynab qo'shiq aytgan edilar—ku. Bu o'sha Dovud—da.

⁶ Oxish Dovudni yoniga chaqirib, dedi:

— Xudo haqi, sen yaxshi odamsan. Huzurimga kelganingdan beri biron noma'qul ish qilganingni ko'rmadim. Men bilan birga urushga borishingni istardim—u, ammo beklarimiz urushga borishingni ma'qul ko'rishmayapti. ⁷ Mayli, bu safar orqangga qayt, tinchgina ket, tag'in Filist beklarining ko'zi oldida birorta noma'qul ish qilib qo'ymagin.

⁸ — Axir, men nima qildim?! — dedi Dovud. — Huzuringizga kelganimdan beri mendan biror ayb topmadingiz—ku! Endi shoh hazratlarining g'animlariga qarshi urushga nima uchun bormasligim kerak ekan?!

⁹ — Bilaman, — dedi Oxish, — sen mening nazarimda Xudoning farishtasiday poksan. Lekin Filist lashkarboshilari, biz bilan urushga bormasin, deyishyapti. ¹⁰ Endi sen odamlaring bilan ertalab turinglar—da, tong otar—otmas jo'nanglar.

¹¹ Shunday qilib, Dovud odamlari bilan erta tongda turib, Filistlar hududiga qarab yo'l oldi. Filistlar esa Yizrilga* jo'nashdi.

30–BOB

Dovud Omolek xalqini mag'lub qiladi

¹ Dovud odamlari bilan yo'l yurib, uchinchi kuni o'z shahri Zixlaxga yetib keldi. Bu orada Omolek xalqi Nagav cho'liga*, xususan, Zixlax shahriga ham bostirib kirgan, Zixlaxga o't qo'yib, shaharni talon—taroj qilgan ekan. ² Ular biror kimsani o'ldirmay, u yerdagi ayollaru yosh—qarini asir olishib, oldilariga solib haydagancha, yo'llariga qaytib ketishgan edi.

³ Dovud odamlari bilan u yerga yetib borgach, shaharning alanga ichida qolganini, xotinlari, o'g'il—qizlarini asir olib ketishganini bildi. ⁴ Ular holdan toyguncha dod—voy solib yig'lashdi. ⁵ Dovudning ikkala xotini — Yizrillik Oxinavam va Karmillik Navolning bevasi Obigayl ham asir olingan edi. ⁶ Dovud yomon ahvolda qoldi, chunki har bir odam o'g'illari, qizlari uchun qayg'urar, "Dovudni toshbo'ron qilamiz", deyishardi. Lekin Dovud o'z Egasi Xudodan madad oldi. ⁷ U Oximalekning o'g'li ruhoniy Abuatarga*:

— Menga efodni keltir, Egamizning xohish—irodasini bilaylik, — dedi. Abuatar efodni olib keldi. ⁸ Dovud Egamizdan:

— Bu qaroqchilarning orqasidan quvib boraymi? Quvsam, yetib olamanmi? — deb so'radi*.

— Orqalaridan quv, ularga albatta yetib olib, asirlarni ozod qilasan, — dedi Egamiz.

⁹ Shunday qilib, Dovud yonidagi olti yuzta odami bilan yo'lga chiqib, Basor soyligiga yurish qildi. ¹⁰ Ular soylidkan hali o'tib bo'lmagan ediki, ikki yuz kishi toliqib yiqilib, o'sha yerda qoldi. Dovud qolgan to'rt yuz kishisi bilan qaroqchilarni quvlab ketdi.

¹¹ Cho'lda bir Misrlikni topib, Dovudning oldiga keltirishdi. "Yeb, ichib ol", deb unga

non–pon berishdi. ¹² Bir hovuch anjir qoqi bilan ikki hovuch mayiz* ham berishdi. Haligi odam tamaddi qilib olgach, bir oz jonlandi. U uch kechayu uch kunduz na tuz totgan, na suv ichgan edi.

¹³ Dovud undan:

— Sen kimning odamisan? Qayerdan kelyapsan? — deb so‘radi.

— Misrlikman, Omolek urug‘idan bo‘lgan bir odamning quliman, — dedi yigit. — Uch kun oldin kasal bo‘lib qolgan edim, xo‘jayinim meni cho‘lda qoldirib ketdi. ¹⁴ Nagav cho‘lidagi Xaret xalqi hududiga, Yahudo hududiga, Nagav cho‘lidagi Xolib urug‘i yerlariga bostirib borib, Zixlax shahriga* o‘t qo‘ydik.

¹⁵ — Meni o‘sha bosqinchilarning yoniga olib bora olasanmi? — deb so‘radi Dovud.

— Seni o‘ldirmayman, xo‘jayiningning qo‘liga topshirmayman, deb Xudo nomi bilan ont ichsangiz, sizni o‘sha bosqinchilar oldiga olib boraman, — dedi yigit.

¹⁶ Shunday qilib, Misrlik odam Dovudga yo‘l ko‘rsatib ketdi. Bosqinchilar dala bo‘ylab tarqalib, Filist va Yahudo yerlaridan talon–taroj qilib kelgan mo‘l–ko‘l o‘ljalarini yeb–ichib, xursandchilik qilishayotgan edi. ¹⁷ Dovud ertasi kuni kechqurungacha ularni qirdi. Tualarga minib qochgan to‘rt yuz yigitdan tashqari, ulardan birortasi ham qutulib keta olmadi.

¹⁸ Shunday qilib, Dovud Omolek xalqi tortib olgan hamma narsalarini, jumladan, ikkala xotinini ham qaytarib oldi. ¹⁹ Katta–kichikdan, o‘g‘il–qizlardan, o‘lja olingan mollardan, xullas, Omolek xalqi olib ketgan narsalardan birortasi qolib ketmadi. Dovud hammasini qaytarib oldi. ²⁰ Dovud Omolek xalqining hamma mol–qo‘ylarini o‘lja qilib oldi. Dovudning odamlari o‘lja olingan mol–qo‘ylarni o‘zlarining mollari oldidan haydab ketar ekan: “Bular — Dovudning o‘ljalari”, deyishardi.

²¹ Shundan keyin Dovud Basor soyligida toliqib orqada qolib ketgan ikki yuz kishi oldiga qaytdi. Ular ham Dovud bilan uning odamlarini kutib olgani chiqishdi. Dovud ularga yaqin kelgach, omonlik tiladi. ²² Lekin Dovud bilan borgan ba‘zi yomon, yaramas odamlar:

— Bular biz bilan birga bormadilar, endi ularga o‘lja olingan narsalardan hech qanday ulush bermaymiz, har qaysisi faqat xotini bilan bolalarini olib ketsin, — deyishdi.

²³ — Yo‘q, birodarlarim, — dedi Dovud, — bu narsalarni bizga Egamiz berdi, endi unday qilmanglar. Egamizning O‘zi bizni saqladi, ustimizga bostirib kelgan bosqinchilarni qo‘limizga berdi. ²⁴ Sizlarning bu gapingizga kim rozi bo‘ladi? Urushga borganlar bilan anjomlar yonida qolganlarning ulushi birdir, har bir narsa teng bo‘linadi.

²⁵ O‘sha kundan boshlab Dovud bu usulni Isroilda qonun–qoida holiga keltirdi, ushbu qonun bugungacha* davom etib kelyapti.

²⁶ Nihoyat, Dovud Zixlaxga qaytdi. U o‘zining o‘rtoqlari — Yahudo oqsoqollariga tortib olingan o‘ljalardan jo‘natib: “Mana Egamizning g‘animlaridan tortib olingan o‘ljalardan sizlarga in‘omlar”, deb aytib yubordi. ²⁷ In‘omlar quyidagi shaharlarning oqsoqollariga jo‘natildi: Baytil, Nagav cho‘lidagi Ramo‘t shahri, Yatir, ²⁸ Aror, Sifmo‘t, Eshtamo‘va, ²⁹ Raxol, Yaraxmal urug‘i va Xayin xalqining shaharlari, ³⁰ shuningdek, Xo‘rmax, Bo‘r–Oshon, Otax ³¹ va Xevron shaharlari. Dovud odamlari bilan kezgan yerlarning hammasiga o‘ljalardan jo‘natdi.

31–BOB

Shoul bilan o'g'illari halok bo'ladilar

¹ Filistlar esa shu paytda Isroil lashkari bilan jang qilishayotgan edi. Isroil lashkari Filistlarning oldiga tushib qochdi, ko'plari Gilbova tog'ida* halok bo'ldi. ² Endi Filistlar Shoul bilan uning o'g'illari ortidan tushdilar. Natijada Shoulning o'g'illari Yo'natan, Abunadav va Malkishuva o'ldirildi. ³ Shoulning atrofida jang tobora avjiga chiqdi. Shu payt Filist kamonkashlari Shoulga qarata o'q otdilar. Shoul og'ir yaralandi. ⁴ U qurolbardoriga:

— Qilichingni sug'urgingin—da, menga sanch, toki anavi sunnatsizlar kelib, menga qilich solib, xo'rlamasinlar, — dedi. Lekin qurolbardori qo'rqdi, Shoulning aytganini qilmadi. Shunda Shoul qilichini qinidan sug'urib, o'zini qilich ustiga tashladi. ⁵ Qurolbardori ham Shoulning halok bo'lganini ko'rib, o'zini qilichi ustiga tashlab, Shoul bilan birga o'ldi.

⁶ Shunday qilib, Shoul, uning uchala o'g'li, qurolbardori va hamma sipohlari bir kundayoq halok bo'lishdi.

⁷ Yizril vodiysining* naryog'ida va Iordan daryosining sharq tomonida yashaydigan Isroil xalqi o'z sipohlarining qochganini, Shoul bilan o'g'illari o'lganini ko'rishdi—yu, shaharlarini tashlab qochishdi. Filistlar bu shaharlarga kelib o'rnashib olishdi.

⁸ Ertasi kuni Filistlar halok bo'lganlarni talon—taroj qilgani jang maydoniga kelishdi. Birdan ular Gilbova tog'ida Shoul bilan uchala o'g'lining jasadini yotganini ko'rib qolishdi.

⁹ Ular Shoulning boshini kesib, qurollarini olishdi. Filist yurti bo'ylab xabarchilar jo'natib, bu xushxabarni o'z butxonalarida e'lon qilib, xalqqa eshittirishdi. ¹⁰ Shoulning qurol—aslahasini Ashtaret* uyiga qo'yishdi, jasadini esa Bayt—Shan shahrining devoriga qoqib qo'yishdi.

¹¹ Filistlar Shoulni qanday ahvolga solganini Giladdagi Yobosh* aholisi eshitib qoldi.

¹² Shunda hamma jasur yigitlar tun bo'yi yurib, Bayt—Shanga borishdi. Shoul bilan o'g'illarining jasadlarini Bayt—Shan devoridan olib, Yobosh shahriga keltirishdi va u yerda kuydirishdi. ¹³ Suyaklarini yig'ishtirib, Yoboshdagi yulg'un daraxti* tagiga dafn qilgach, yetti kun ro'za tutishdi*

IZOHLAR

1:1 *Rama* — ibroniycha matnda *Ramatayim*. *Rama* — *Ramatayim*ning qisqa shakli (shu bobning 19–oyatiga qarang).

1:3 *Shilo'* — Quddusdan qariyb 32 kilometr shimolda joylashgan bu shahar Isroil xalqi sajda qiladigan asosiy joy bo'lib qolgan edi.

1:4 *bir ulush* — ba'zi qurbonliklar olovda butunlay kuydirilmasdan, ma'lum bir qismi kuydirilar, bir qismi esa ruhoniylarga berilar edi. Qolganini qurbonlik keltirgan odamning oila a'zolari va mehmonlari tanovul qilishardi (Levilar 3:1-17, 7:11-18 ga qarang).

1:5 *...yaxshi joyidan bir ulush berardi* — yoki *...ikki ulush berardi*.

1:7 *Egamizning uyi* — Isroil xalqi Egamizga sajda qiladigan asosiy joy Shilo'dagi Muqaddas chodir edi. Bu paytda Quddusdagi Ma'bad hali qurilmagan edi.

1:11 *...o'sha o'g'limni umrbod Senga nazr qilgan bo'lardim* — ibroniycha matnda alohida bir so'z ishlatilgan bo'lib, bu so'z Xudoga xizmat qilish uchun maxsus va'da bergan odamni bildiradi. Ba'zi insonlar maxsus va'da berib, o'zlarini birmuncha vaqt Xudoning xizmatiga bag'ishlar edilar. Ba'zi birovlar esa tug'ilgan paytlaridanoq shu va'da orqali Xudoga bag'ishlanganlar. Tavrot qonuniga ko'ra, o'zini Xudoga butunlay bag'ishlab, nazr qilgan odam sharob yoki may ichmasligi, sochini qirqmasligi, murdaga tegmasligi kerak edi (Sahroda 6:1-8, 21 ga qarang).

1:20 *Shomuil* — ibroniychadagi ma'nosi *Xudodan tilab oldim* yoki *Xudo eshitdi*.

1:22 *Go'dak ko'krakdan chiqqandan keyin...* — u vaqtda bolalar odatda ikki yoshlarda ko'krakdan chiqarilar edi.

1:23 *Egamiz O'z va'dasini bajo qilsin* — ibroniycha matndan. Qumron qo'lyozmalarida, qadimiy yunoncha va suryoniycha tarjimalarda *Egamiz sening og'zingdan chiqqan so'zni barqaror qilsin*.

1:24 *uch yoshli buqa* — Qumron qo'lyozmalaridan, qadimiy yunoncha va suryoniycha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *uchta buqa*.

1:24 *bir tog'ora* — ibroniycha matnda *bir efa*, taxminan 22 litrga to'g'ri keladi.

1:28 *ular* — qadimiy suryoniycha tarjimadan. Ibroniycha matnda *u*.

2:6 *O'liklar diyori* — ibroniycha matnda *Sheo'l*. Qadimda Isroil xalqi *Sheo'lni* yer ostidagi tubsiz chuqurlik, marhumlar boradigan qorong'i joy deb tushunardi.

2:8 *zamin ustunlari* — qadimda Isroil xalqining tasavvuriga ko'ra, yer tep–tekis bo'lib, yer ostida buyuk dengiz bor edi, dengiz tubidan chiqqan ulkan ustunlar yerni ushlab turardi. Ular, bu ustunlarning ostidagi poydevor sirli, faqat Yaratganga ayondir, deb tushunganlar.

2:15 *...qurbonlikning yog'ini kuydirmasdan oldin...* — qurbonliklarning yog'i Egamizga tegishli edi, shuning uchun qurbonlikning go'shtini pishirib tanovul qilishdan oldin, uning yog'i nazr sifatida kuydirilishi lozim edi (Levilar 3:3-4, 9-10, 14-15 ga qarang).

2:18 *ruhoniylarning muqaddas libosi* — ibroniycha matnda *zig'ir matosidan tikilgan*

efod, ya'ni ruhoniylar kiyib yuradigan libos.

2:19 *kiyim* — ibroniycha matndagi bu soʻz toʻnni yoki ruhoniylar kiyadigan ridoni bildiradi. Shomuil yosh bola boʻlganiga qaramay, onasi unga ruhoniylar kiyadigan kiyimlarni tikib bergan edi.

2:22 *Uchrashuv chodiri* — Muqaddas chodirning yana bir nomi (1:7 izohiga qarang).

2:22 *Uchrashuv chodiriga kiraverishda xizmat qiladigan ayollar...* — bu ayollar guruhi haqida hech qanday maʼlumot saqlanib qolmagan. Ular Muqaddas Kitobning yana bir joyida — Chiqish 38:8 da tilga olingan. Ehtimol, bu ayollar alohida bir vaʼda boʻyicha oʻzlarini Xudoga nazr sifatida bagʻishlab, Unga xizmat qilganlar (Sahroda 6:1-2 ga qarang).

3:3 *Egamizning Maʼbadi* — Isroil xalqi Egamizga sajda qiladigan asosiy joy Shiloʻdagi Muqaddas chodir edi (1:3 ga va oʻsha oyatning izohiga qarang). Bu paytda Quddusdagi Maʼbad hali qurilmagan edi.

3:3 *Xudoning chirogʻi* — Muqaddas chodirning Muqaddas xonasida turgan bu oltin chiroqpoyadagi shamchiroqlar, Tavrotdagi qonunga koʻra, tun boʻyi yonib turishi kerak edi (Chiqish 27:20-21 ga qarang).

3:15 *Egamizning uyi* — Isroil xalqi Egamizga sajda qiladigan asosiy joy Shiloʻdagi Muqaddas chodir edi (1:3 ga va oʻsha oyatning izohiga qarang). Bu paytda Quddusdagi Maʼbad hali qurilmagan edi.

4:1 *Shu orada* — taxminan miloddan oldingi 1050 yil.

4:1 *...Evanzor degan joyda...Ofoq shahrida...* — Isroilning shimoli–sharqiy chegarasiga tutash boʻlgan, Filistlar nazorat qilib turgan yerlarga qarashli ikkita joy.

4:4 *ikki karub* — Ahd sandigʻining qopqogʻi ustidagi qanotli samoviy mavjudotlar haykallari. Toʻliqroq maʼlumotga ega boʻlish uchun lugʻatdagi KARUB, KARUBLAR soʻziga qarang.

4:8 *qudratli xudolar* — Filistlarning notoʻgʻri tasavvuriga koʻra, yahudiylar ham koʻp xudolarga topinar edilar.

4:12 *...jang maydonidan...Shiloʻga...* — Shiloʻgacha boʻlgan masofa qariyb 37 kilometrni tashkil qilgan.

4:21 *Ixabod* — ibroniychadagi maʼnosi *ulugʻvorlik yoʻq*.

5:1 *Ahdod shahri* — Filistlarning beshta shahridan bittasi (6:17 ga qarang).

5:5 *bugungacha* — shu kitob yozilgan vaqtga ishora.

6:9 *Bayt–Shamash shahri* — Filistlar hududidan qariyb 20 kilometr sharqda joylashgan, Isroil xalqiga qarashli shahar.

6:13 *...bugʻdoy oʻrayotgan edi* — bugʻdoy may va iyun oylarida oʻrilardi.

6:18 *...shu kungacha...* — shu kitob yozilgan vaqtga ishora.

6:19 *yetmish kishi* — baʼzi ibroniy qoʻlyozmalaridan. Ibroniya qoʻlyozmalarining aksariyatida va qadimgi yunoncha tarjimada *ellik ming yetmish kishi*.

6:21 *Xirat–Yoʻrim* — Bayt–Shamashdan qariyb 11 kilometr masofada, Quddusdan esa 15 kilometr shimoli–gʻarbda joylashgan shahar.

- 7:5** *Mispax* — Quddusdan qariyb 8 kilometr shimolda joylashgan shahar.
- 7:12** *Evanzor* — ibroniychadagi ma'nosi *yordam toshi*.
- 7:14** *Amor xalqlari* — bu o'rinda umumiy nom bo'lib, bu nom ostida o'sha vaqtlarda Kan'onda istiqomat qilgan Isroil xalqidan boshqa jamiki xalqlar nazarda tutilgan.
- 8:2** *Bersheba shahri* — Isroilning janubiy qismida, Shimo'n qabilasi hududida joylashgan.
- 8:16** *ho'kizlaringiz* — qadimiy yunoncha tarjimadan. Ibroniycha matnda *yigitlaringiz*.
- 9:8** *bir kumush tanga* — ibroniycha matnda *chorak shaqal kumush*, taxminan 3 grammga to'g'ri keladi.
- 9:26** *...tom ustida yotgan...* — u vaqtlarda uylarning tomi tekis bo'lgani uchun, odamlar ko'pincha tomga chiqib yotishardi.
- 10:5** *Xudoning tepaligi deb atalgan Givo* — ibroniycha matnda *Givot-Eloxim*.
- 10:12** *Qo'shnilaridan biri e'tiroz bildirdi...Har kim ham payg'ambar bo'lishi mumkin* — ibroniycha matnda *Qo'shnilaridan biri shunday dedi: "Ularning otasi esa kim?!"*
- 10:17** *Mispax* — Quddusdan qariyb 8 kilometr shimolda joylashgan shahar.
- 10:20** *Qur'a tashlab...* — qur'a tashlashda yog'och bo'laklari yoki toshlar ishlatilgan bo'lib, shu orqali Xudoning xohish-irodasi aniqlangan. Ba'zan odamlar qur'a tashlab, Xudodan biror ishni qanday yoki qachon qilish kerakligini so'rashgan.
- 10:25** *...Egamizning uyiga...* — ibroniycha matnda *...Egamizning oldiga...*, ya'ni Shilo'dagi sajdagohga (3:15 ga va o'sha oyatning izohiga qarang). Shomuil bu kitobni Ahd sandig'i yonidagi joyga qo'ygan bo'lsa kerak (Qonunlar 31:26 ga qarang).
- 11:1** *Ommon* — bu yurt Iordan daryosining sharq tomonida joylashgan edi.
- 11:1** *Yobosh shahri* — Iordan daryosining sharq tomonida joylashgan Isroil xalqiga qarashli shahar.
- 11:8** *Bazax shahri* — Iordan daryosining g'arb tomonida joylashgan.
- 12:11** *Gido'n* — Hakamlar 6:1-8:35 ga qarang. Ibroniycha matnda *Yerubbaal*, Gido'nning yana bir ismi (Hakamlar 6:32, 7:1 ga qarang).
- 12:11** *Baraq* — Hakamlar 4:1-24 ga qarang. Ibroniycha matnda *Badon*, Baraqning yana bir ismi.
- 12:11** *Yiftox* — Hakamlar 11:1-12:7 ga qarang.
- 12:11** *Shimsho'n* — Hakamlar 13:1-16:31 ga qarang.
- 12:11** *hakamlar* — Isroilda shohlik joriy bo'lmasdan oldin Isroilning yo'l boshchilari hakamlar deb atalgan. Isroil xalqi dushmanlariga qarshi urush ochganda, hakamlar lashkarboshi sifatida xizmat qilardi. Shuningdek, hakamlar qozi vazifasini, ayrim hollarda diniy vazifalarni ham bajarar edilar. Hakamlar 2:16-19 ga qarang.
- 13:1** *o'ttiz* — qadimiy yunoncha tarjimaning ba'zi qo'lyozmalaridan. Ibroniycha matnda raqam yozilmagan.
- 13:1** *...Isroilda qirq ikki yil shohlik qildi* — qadimiy yunoncha tarjimaning ba'zi qo'lyozmalaridan (yana Havoriylar 13:21 ga qarang). Ibroniycha matnda *...Isroilda...ikki*

yil shohlik qildi. Ibroniycha matndagi bu raqam to'liq emas.

13:2 *Yo'natan* — shoh Shoulning o'g'li (shu bobning 16–oyatiga qarang).

13:3 *Gebo shahri* — Givo va Mixmash orasida joylashgan.

13:5 *uch mingta* — qadimiy yunoncha va suryoniycha tarjimalardan. Ibroniycha matnda *o'ttiz mingta*.

13:8 *Shomuil Shoulga...aytgani uchun...* — 10:8 ga qarang.

13:17 *ilg'orlar* — lashkarning eng oldingi safda, jangga birinchi bo'lib kiradigan qismi.

13:20 *o'roqlar* — qadimiy yunoncha tarjimadan. Ibroniycha matnda *cho'kichlar*.

13:21 *ikki misqol kumush* — ibroniycha matnda *bir pim*, taxminan 8 grammga to'g'ri keladi.

13:21 *govron* — yo'g'on novdadan qilingan, uchi o'tkirlangan podachilar tayog'i. Podachilar govron bilan mollarni niqtab, yurishga undaydi.

13:21 *bir misqol kumush* — ibroniycha matnda *bir shaqalning uchdan bir qismi*, taxminan 4 grammga to'g'ri keladi.

14:14 *kichkina maydon* — ibroniycha matnda *yarim bo'yinturuq*, ya'ni bir juft ho'kiz bir kunda shudgor qiladigan dalaning yarmiga to'g'ri keladigan yer bo'lagi (taxminan 0,2 gektar).

14:15 *ilg'orlar* — 13:17 izohiga qarang.

14:18 *Xudoning Sandig'ini olib kel...Isroil xalqi bilan edi* — ibroniycha matndan. Qadimgi yunoncha tarjimada *Efodni olib kel*, — *dedi. O'sha paytda u efodni Isroil xalqi oldida ko'tarib yurardi*.

14:31 *Oyjavlon* — Mixmashdan qariyb 32 kilometr g'arbda joylashgan.

14:33 *...go'shtni qoni bilan yeb...gunoh ish qilyapti* — Tavrot qonuni bo'yicha, Isroil xalqi so'yilgan molning qonini chiqargandan so'nggina, go'shtini pishirib tanovul qilishlari lozim edi (Ibtido 9:4, Levilar 17:11, Qonunlar 12:23 ga qarang).

14:34 *...shu yerda...* — Shoul keltirgan katta toshning ustida (shu bobning 33–oyatiga qarang). Mol–qo'ylarni tosh ustida so'yib, qonini yerga oqizish uchun shunday qilingan edi.

14:36 *...Xudoning xohish–irodasini bilaylik...* — shoh biror muhim qaror chiqarishdan oldin, Xudoning xohishini bilish uchun ruhoniylarga murojaat qilardi. Bunday hollarda ruhoniylar Urim va Tummim degan muqaddas narsalardan foydalanishardi. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun Chiqish 28:15 ning ikkinchi izohiga qarang. Xudo O'z xohish–irodasini odamlarga ba'zan payg'ambarlar yoki tushlar orqali bildirgan (28:6 va 2 Shohlar 2:1 ga qarang).

14:41 *...qur'a tashlandi...* — 10:20 izohiga qarang.

14:49 *Ishbosit* — ibroniycha matnda bu ismning boshqa varianti *Yishvi*.

15:2 *Omolek xalqi* — Isroildan janubi–g'arbda, Sinay yarim orolida yashagan xalq.

15:2 *...ularning yo'lini to'sib qo'ygan edi* — Chiqish 17:8-14, Qonunlar 25:17-19 ga qarang.

- 15:5** *soylik* — ikki adir oralig'idagi pastlik. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun lug'atdagi SOYLIK so'ziga qarang.
- 15:12** *Karmil shahri* — Xevrondan qariyb 11 kilometr janubda joylashgan.
- 16:1** *qo'chqor shoxi* — hayvonning ishlov berilgan shoxlaridan ba'zan idish sifatida foydalanilgan.
- 16:5** *O'zlarinigizni poklanglar...* — diniy xizmatni lozim darajada bajarishga monelik qiladigan nopoklikdan tozalanish marosimi nazarda tutilgan.
- 17:1** *So'xu bilan Ozikah shaharlari* — So'xu Isroil xalqiga qarashli, Ozikah esa Filistlarning qo'li ostida edi.
- 17:4** *olti tirsagu bir qarich* — ibroniycha matndan, taxminan 3 metrga to'g'ri keladi. Qumron qo'lyozmalarida va qadimiy yunoncha tarjimada *to'rt tirsagu bir qarich*, taxminan 2 metrga to'g'ri keladi. Ba'zi qadimgi qo'lyozmalarda 4 va 6 sonlarini tasvirlaydigan ibroniycha harflar bir-biriga juda o'xshaydi.
- 17:5** *uch yarim pud* — ibroniycha matnda *besh ming shaqal*, taxminan 57 kiloga to'g'ri keladi.
- 17:7** *yarim pud* — ibroniycha matnda *olti yuz shaqal*, taxminan 8,5 kiloga to'g'ri keladi.
- 17:12** *Efrat* — Baytlahm shahri atrofidagi yerlar.
- 17:17** *bir tog'ora* — ibroniycha matnda *bir efa*, taxminan 22 litrga to'g'ri keladi.
- 18:1** *Yo'natan* — Shoulning to'ng'ich o'g'li (14-bobga qarang).
- 18:25** *Filistning sunnat terisi* — Filistlar, Isroil xalqidan farqli ravishda, xatna qilinmasdilar. Qadimgi vaqtlarda jangchilar g'animlarning nechtasini o'ldirganini ko'rsatish uchun dalil sifatida ularning tanasidan birorta a'zosini kesib olishardi.
- 19:13** *but* — ibroniycha matnda *terafim* (shu bobning 16-oyatida ham bor). *Terafim* xonaki sanam bo'lib, fol ochish uchun ishlatilgan bo'lishi mumkin. Chamasi, bu oyatlarda inson qiyofasidagi but to'g'risida so'z ketmoqda. Mixal befarzand bo'lgani uchun shunga o'xshash butni uyida yashirincha saqlagan bo'lishi mumkin.
- 19:24** *"Nahotki Shoul ham payg'ambar bo'lsa?!"* — 10:11-12 da ham bu matalning kelib chiqishi haqida yozilgan.
- 20:5** *Shoh bilan...o'tirishim kerak* — yangi oy shodiyonasida har bir odam o'z oilasi bilan muqaddas taom marosimini nishonlashi shart edi.
- 20:25** *...Shoulning ro'parasidan...* — qadimiy yunoncha tarjimadan. Ibroniycha matnda *...Yo'natan o'rnidan turdi...*, Yo'natan Abnurga joy berib, o'zi boshqa joyga borib o'tirgan bo'lishi mumkin.
- 20:26** *...harom bo'lgan-u, yuvinmagandir...* — yangi oy shodiyonasida dasturxonga muqaddas taomlar tortilgan, shuning uchun dasturxon atrofida faqatgina poklangan odamlargina o'tirishi mumkin edi.
- 21:1** *Nav shahri* — Quddusdan qariyb 4 kilometr sharqda joylashgan.
- 21:4** *...ayollardan o'zlarini tiygan bo'lishsa...* — ayol kishi bilan jinsiy aloqada bo'lgan odam bulg'angan hisoblanib, ma'lum bir vaqt mobaynida hech qanday diniy marosimda ishtirok eta olmasdi (Levilar 15:16-18 ga qarang).

- 21:4** *nazr qilingan non* — Xudoga nazr qilingan nonlar (shu bobning 6–oyatiga va Levilar 24:5-9 ga qarang). Odatda bunday nonlarni faqatgina ruhoniylar tanovul qilishlari mumkin edi.
- 21:7** *Edom* — bu yurt Isroildan janubda joylashgan edi.
- 21:10** *Gat* — O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan bu shahar Filistlarning beshta asosiy shahridan biri edi.
- 22:1** *Adullam shahri* — Quddusdan qariyb 24 kilometr janubi–g'arbda joylashgan edi.
- 22:3** *Mo'ab* — bu yurt O'lik dengizning sharqiy qirg'og'ida joylashgan edi.
- 22:6** *Givo* — Quddusdan qariyb 8 kilometr shimolda joylashgan.
- 22:6** *yulg'un daraxti* — tez o'sadigan mayda bargli daraxt. Bu daraxtlar issiq va quruq joylarda o'sadi.
- 22:7** *Essayning o'g'li* — Dovud.
- 22:7** *Ey Benyamin odamlari...qilib o'tiradimi?! — Shoul Benyamin qabilasidan, Dovud esa Yahudo qabilasidan edi. Dovud yuqori lavozimlarni Benyamin avlodlariga emas, o'z qabiladoshlariga bermochi ekanligini Shoul oldindan aytyapti.*
- 22:9** *Edom* — 21:7 izohiga qarang.
- 22:10** *...Egamizning xohish–irodasini so'radi* — 14:36 izohiga qarang.
- 22:18** *muqaddas libos* — ibroniycha matnda *zig'ir matosidan tikilgan efod*, ya'ni ruhoniylar kiyib yuradigan libos.
- 23:1** *Keylax shahri* — Quddusdan qariyb 25 kilometr janubi–g'arbda joylashgan.
- 23:2** *...Egamizdan so'radi* — 14:36 izohiga qarang.
- 23:3** *Keylax* — bu shahar Filistlar hukmronlik qilgan hududga yaqin joylashgan edi.
- 23:14** *Zif cho'li* — Xevrondan qariyb 16 kilometr janubi–sharqda, Zif shahrining yonida joylashgan.
- 23:19** *Yishmon* — Yahudoning janubiy chegarasiga yaqin bo'lgan sahrodagi joy.
- 23:24** *Moyun cho'li* — Zif shahridan janubdagi yondosh cho'l (shu bobning 14–oyatiga qarang).
- 23:28** *"Qutulish qoyasi"* — ibroniycha matnda *"Sela–Xammaxleko't"*, ma'nosi *silliq qoya*.
- 24:1** *En–Gedidagi pana joylar* — Zifdan qariyb 25 kilometr sharqda, O'lik dengizning g'arbiy qirg'og'iga yaqin bo'lgan joy.
- 25:2** *Karmil shahri* — Xevrondan qariyb 11 kilometr janubda joylashgan.
- 25:8** *ziyofat kuni* — qo'ylarning junini qirqish bayram sifatida nishonlanar edi.
- 25:18** *ikki tog'ora* — ibroniycha matnda *besh sexa*, taxminan 37 kiloga to'g'ri keladi.
- 25:18** *...hovuch mayiz...hovuch anjir qoqi...* — qadimgi paytlarda odamlar uzum va anjirlarni quritgandan keyin, qoqilarni hovuchlarida qattiq siqib, dumaloq shakl berganlar. Shu tariqa qoqilar uzoq vaqt saqlangan va kundalik iste'mol qilinadigan yegulik bo'lgan.
- 25:22** *...Xudo mening jazoimni bersin...* — qadimiy yunoncha tarjimadan. Ibroniycha

matnda ...*Xudo dushmanlarimning jazosini bersin...*

25:44 *Mixal* — 18:20-27 ga qarang.

26:1 *Yishmon* — Yahudoning janubiy chegarasiga yaqin bo'lgan sahrodagi joy.

26:6 *Zeruya* — Dovudning opasi, Abushay bilan Yo'ab esa Dovudning jiyanlari edi (1 Solnomalar 2:16 ga qarang).

26:19 ...*begona xudolarga xizmat qil...* — qadimda odamlar, har bir yurtning o'z xudosi bor va u xudolarga faqatgina o'sha yurtlarda sajda qilish mumkin, deb ishonishgan. Hatto Isroil xalqining Xudosi haqida ham shunday tasavvurda bo'lishgan.

26:20 *kaklik* — ibroniycha matndan so'zma-so'z tarjimasida *baqiradigan*, bu so'z kaklikka ishora qilib, shu bobning 14-oyatidagi ...*chaqirib...baqirib...* deb tarjima qilingan fe'lga o'zakdosh. Dovud bu o'rinda so'z o'yinidan foydalanib, o'zini shoh tomonidan ovlanayotgan kaklikka o'xshatadi.

27:2 *Gat* — O'rta yer dengizi bo'yida joylashgan bu shahar Filistlarning beshta asosiy shahridan biri edi.

27:10 ...*Yahudoning Nagav cho'lidagi hududlari...Yaraxmal urug'i yerlari...Xayin xalqi yerlari...* — Yaraxmal urug'i Yahudo qabilasiga mansub, Xayin xalqi Yahudoning ittifoqdoshi edi. Oxish "Dovud o'z qabilasi Yahudoga va Yahudo qabilasining ittifoqdoishiga hujum qilgan", deb o'ylashini Dovud istagan edi.

28:4 *Gilbova tog'i* — Jalila ko'lidan qariyb 32 kilometr janubi-g'arbda joylashgan.

28:6 *ruhoniylar* — ibroniycha matnda *Urim*, ruhoniylarga ishora. Shoh biror muhim qaror chiqarishdan oldin, Xudoning xohishini bilish uchun ruhoniylarga murojaat qilardi. Bunday hollarda ruhoniylar Urim va Tummim degan muqaddas narsalardan foydalanishardi. To'liqroq ma'lumotga ega bo'lish uchun Chiqish 28:15 ning ikkinchi izohiga qarang. Xudo O'z xohish-irodasini odamlarga ba'zan payg'ambarlar yoki tushlar orqali bildirgan (14:36 va 2 Shohlar 2:1 ga qarang).

28:7 *En-Do'r* — Gilbova tog'idan qariyb 16 kilometr shimolda joylashgan shahar.

28:13 *Yer ostidan...* — bu yerda *Sheo'l*, ya'ni o'liklar diyori nazarda tutilgan. 2:6 izohiga qarang.

28:19 ...*mening yonimda bo'lasizlar* — halok bo'lib, o'liklar diyoriga — *Sheo'lga* kelasizlar, demoqchi.

29:1 *Ofoq* — Isroilning shimoli-sharqiy chegarasiga tutash bo'lgan, Filistlar nazorat qilib turgan yerlarga qarashli shahar.

29:11 *Yizril* — Ofoqdan qariyb 120 kilometr masofada joylashgan shahar.

30:1 *Nagav cho'li* — hozirgi Isroilning janubida, O'lik dengizning janubi-g'arbida joylashgan yerlar.

30:7 *Abuatar* — 23:6 ga qarang.

30:8 ...*Egamizdan...deb so'radi* — 14:36 izohiga qarang.

30:12 ...*hovuch anjir qoqi...hovuch mayiz...* — 25:18 ning ikkinchi izohiga qarang.

30:14 *Nagav cho'lidagi Xaret xalqi hududi...Zixlax shahri...* — bu joylar Yahudo hududining janubidagi sahroda edi. Ehtimol, Xaret xalqi Filistlarga qondosh xalq

bo'lgan.

30:25 *bugungacha* — shu kitob yozilgan vaqtga ishora.

31:1 *Gilbova tog'i* — Jalila ko'lidan qariyb 32 kilometr janubi-g'arbda joylashgan.

31:7 *Yizril vodiysi* — Gilbova tog'idan shimoli-sharqda joylashgan.

31:10 *Ashtaret* — Kan'ondagi xalqlar sajda qilgan hosildorlik va urush xudosi bo'lib, ayol qiyofasida tasavvur qilingan.

31:11 *Yobosh* — 11:1-11 ga qarang.

31:13 *yulg'un daraxti* — 22:6 ning ikkinchi izohiga qarang.

31:13 *...yetti kun ro'za tutishdi* — o'sha davrdagi urf-odatlariga ko'ra, azadorlar ro'za tutishardi.